

*Kadın
hareketinin
ortak
gündemini
oluşturalım.*

1999

*dayanışma,
mücadele,
umut
yılı olsun!*

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.

Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioglu,
Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç,
Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun,
Nevin Cerav, Nural Yasin, Sonat Zelyüt,
Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioglu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):

Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer,
Semra Can. (İllüstratör): Rana Mermertaş.

Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 292 07 39, 249 59 59,
292 07 47, 244 23 94

e-mail: pazartesidergi@superonline.com

Ankara faks: (0312) 215 34 82

Renk ayrımı: Mondo

Baskı: Prizma Press, Merter, İstanbul.

Dağıtım: Bir-Yay.

kadınlara mahsus gazete
PAZARTESİ

SAYI: 46 OCAK 1999

300.000 TL. (KDV DAHİL)

ISSN 1300-8536

**KİBARIYE DE
ALDATILDI!**

*ilaheler
fos çıktı*
**SEN DE Mİ
COURTNEY?**

bir kâbus
**ONUNLA AYNI
İŞYERİNDE
ÇALIŞMAK**

**BU DEFA BİZ
KAZANDIK!**

*asiye güzel'in
tecavüz davasında
psikolojik rapor
kanıt sayıldı*

için, arkadaşlarım için sorumluluk üstleniyordum..." Tabii, tanımadığı insanlar için de!

"Ben bu sorumluluk duygusunu harekete de taşıdım. Dünyanın yalnızca kadınlar için değil bütün öteki insanlar için de nasıl daha fazla mutluluk verici olabileceğine dair bir hayalim var. Bunun sorumluluğunu taşıdım. İnsanları buna inandırmak üzere, bu hayalin gerçekleşmesi için sorumluluk duydum. Bu siyasi iklimde hiçbir şey bir olasılık olmaktan öteye gidemezdi, bu yüzden düş kırıklığına uğramaya başlamıştım... Şimdi bu düş kırıklığından eser yok içimde çünkü kendim zaten çok sarsılmış durumdayım, kendim de bir şey yapabileceğimi sanmıyorum."

Hayalinden vaz mı geçti anlamına geliyor bu? "Hayır. Ona hâlâ bütünüyle inanıyorum ama artık görev başkalarında, başka bir kuşakta. Bu iklimde hiçbir şey gerçekleşmeyecek, iyi olan hiçbir şey. Bir komplodan bile söz edemezsiniz. Ted Turner ve Rupert Murdoch gibi medyayı elinde tutan adamlar kadınlar ve solcuları susturmanın en iyi yolunun onların yazılarını basmamakta ya da onların sesini duyulmaz hale getirmekte olduğu konusunda bir mutabakat sağlamışlar, deyip işin içinden çıkmazsınız."

"En son ne zaman bir feministin yazısını birinci sayfada okuduğumu anmsamıyorum. Artık hiçbir feministin uzun vadeli bir toplumsal değişim hayalinden söz ettiğini duymazsınız. Yetmişlerde duydunuz ama bugün onları kimse yayımlamaz. Gloria Steinem basına en yakın duran feminist çünkü çekici görünüyor ve radikal laflar etmiyor. Bize bütün kapıları kapadılar."

Ama bu köklerde önemli gelişmelerin oluşmadığı anlamına gelmiyordu. Her zaman işleyen bir dişi kültür var: "Gerçek feminizm eril dünya ile karışan ve bir kurum çerçevesinde gücünü sabitleyen herhangi bir topluluk ya da kuruluş içinde yerleşmez. Feminizm bunu yapmaz. Feminizm Cumhuriyetçi olmak gibidir. Bir görüş biçimidir. Feminizm kadınların da erkekler kadar önemli olduklarına inanmaktadır. Bu yüzden gerçek feminizm iki üç kişiden oluşan kadın topluluklarının yaşadıkları bölgede ne yapılması gerekiyorsa onları yapmalarını önerir. Kadınlar ülkenin her yerinde yerel çalışmalar yapıyorlar. Ama küresel olarak başımıza gelenler çok sinsice geliştirilmiş, çok korkunç şeyler ve savaşı sürdürecektir bizim için."

Ülke çapında düşünürken de bir çaresizlik duygusuna kapılıyor. Amerikalılar, sağcılar ve "pek çok oportünist havari" ile birlikte uzun ve zorlu bir koşudan sonra hedeflerine ulaşıyor.

"O kadar örgütlüler ki. Halkla

ilişkilerde çok başarılılar. Geride kalan bizler ise onlara boyun eğiyoruz." Tek zarar gören feminizm değildi. Amerikan sağ devletinin kamuya hizmet veren tıp kurumlarını başarıyla yerle bir etti ve sosyal güvenlik ve kamu eğitiminin de hakkından gelme yolundalar. "Bu inanılmaz! Bu mide bulandırıcı! Bizim en son büyük... faşist devlet olmamızı istiyorlar onlar."

Marilyn French sesini yükselttiği günlerde, piyasada erkek edebiyatçıların egemenliği vardı. Birçoğuna hayranlık duyuyordu French. Mamet harikaydı, Sam Sheppard bazen iyi gelebilirdi, Mailer "aptal oynamadığı zamanlarda çok yetenekli bulunabilecek" bir yazardı. Ya Updike ve Roth? Boş versenize. "Onlar son on on beş yılı kendi ikinci kişilikleriyle ilgili kitaplar yazarak geçirdiler. Kendilerine duydukları aşırı ilgi çok feci." Updike'i, en son bir yapıtında penise güzelliği ve pembe-mor rengi nedeniyle övgü yazdığını okuduktan sonra bir tarafa bıraktığını anlatıyor French: "Bunlarda hiç utanma arlanma yok mu, diye düşündüm."

Ama onu bir erkek düşmanı olarak adlandırmayın. Updike'a yönelttiği eleştiriler Simone de Beauvoir hakkında söylediklerinin yanında hafif kalıyor. French'e kitabında bu konuda yaptığı bir değinmeyi anımsattığımda gülümüyor ve "Kendi kahramanlarımıza taş atmaya cesaretimiz yok," diyor. "İçinde bulunduğumuz zaman bizi ve hayallerimizi kısıtlıyor. Ama bir gün gelecek insanlar bizim feminizmle ilgili yazdıklarımızı okuyacaklar ve bizi geri kafalı bulacaklar."

Eve dönerken, bir zamanlar tanıdığım ve korktuğum güçlü, kıvrak zekâlı, ileriye yönelik planları olan Marilyn ile şimdi yaşamı neden umutsuz bulduğunu açıklarken bile neşeli ve eğleniyormuş gibi görünen yeni Marilyn arasındaki farkı çözmeye çalışıyordum. Eski Marilyn'e atfettiği sorumluluk duygusu onu yaşamı ağırbaşlılıkla ele almanın yanı sıra büyük bir yüreklilikle yazmaya da yöneltmiş olmalı.

Yaşamları örnek olmaktan uzak kurmaca karakterler hakkında yazarken, sesi ne kadar anaç geliyordu... Okurlarını özenle yönlendirilmesi gereken yaramaz kız evlatlar gibi görmüştü sanki. Ama şimdi bu yorucu uğraştan vazgeçiyor ve kendi kafasındakileri dile getiriyor. Kafasındakiler alışılmadık düşünceler, onun sandığından çok daha fazla alışılmadık hem de. Umarım önünde uzun yıllar vardır ve umarım yazmaktan haz almayı sürdürür çünkü daha söyleyecek çok s'özü var.

Maureen Freely'nin *Guardian* 2'de 22 Ekim 1998'de yayımlanan söyleşisinden derleyen Gamze Deniz

bir kitap okudum...

marylin french'i ilk 1981 yılında okudum. ağır bir yıld. şimdilerde resim sanatıyla ilgilenen kenan evren'in başkanlığında darbe yapılmıştı. bunun benim için kişisel anlamı kendimin ve yakın arkadaşlarımın, çevremın her an gözaltına alınma ve işkence görme riskiyle karşı karşıya olmasıydı. ama benim için kişisel anlamı olan başka şeyler de oluyordu. büyüyordum. artık havai bir genç kız değil, kaderi annelerimizinkine, teyzelerimizinkine benzeyen bir kadın oluyordum ve bu en az darbe olması kadar şaşırtıcı ve sarsıcı bir gelişmeydi benim için. işte basılma tehlikesi olan bir evde bir türlü başedemediğim çamaşırlarla uğraşırken, bir kadın arkadaşım bana çok methettiği bir kitabı ödünç verdi, bu marylin french'in kadınlara mahsus adlı romanıydı.

kitabı bir çırpıda ağlaya ağlaya okudum. romanın kahramanları bana benzemiyordu, onlara benzeyen kimseyi tanımıyordum, olayların geçtiği çevre bana yabancıydı ama kitabı bitirdiğimde benimle ilgili bir şey okuduğum duygusu içimi doldurmuştu. benimle ilgiliydi ve söyledikleri doğrudu.

âşık olduğum bir adamla evliydim, kitabı ona gösterdim. atlaya atlaya okudu. kendisi farkında mıdır bilmiyorum ama beni bu kadar etkileyen bir şeyin tamamını okumaya üşenmesi en kırdığım davranışlarından birisidir.

birkaç ay sonra darbe koşullarında kaybettiğim kadın arkadaşlarımı buldum, hepsi aynı kitabı okuyup aynı biçimde etkilenmişlerdi.

kocam marylin french'e burun kıvrıyordu. "bu kadın kadınlarla erkekler arasında sınıf çelişkisi gibi bir şey olduğunu söylüyor. sen deli misin, buna inanılır mı?" diyordu.

inandık, buna inandığımız için başka şeyler uğruna da mücadele ettik, başka bir hayat yaşadık.

marylin french bize, kocamın aklımın almayıp bizi ağlatan şeyi, bir türlü cevaplayamadığımız sorunun cevabını fark ettirmişti.

ellerine sağlık,

ayşe düzkan

• 1,5 yaşındaki melek yavruma puset arıyorum.
Vildan. 0212 252 92 84.

• Yurtiçi ya da yurtdışı geziye çıkanlar, dünyanın neresinde olursa olsun zamanla sınırlı ev mekânı arayanlar, aile yanında, ekonomik konut isteyenler, bizi arayın.
İstanbul konut paylaşım merkezi.
Tel, Faks: 0212 256 84 73.
e-mail: abaktir@hotmail.com

• Fransızca ders almak isteyenler, akşam 19.00'dan sonra arayabilirler.
Tel: 0212 212 99 94.

• Aynı evi paylaşacak arkadaş arıyorum, haberleşmek için *Pazartesi*'ye not bırakabilirsiniz, Burcu Han.

• Gönüllü çalışacak arkadaşlara ihtiyacımız var.
Kadın Eserleri Kütüphanesi.
Tel: 0212 534 95 50.

• Yıllarca tekstil atölyelerinde makinacılık yaptım, şu anda işsizim, iş arıyorum. Farklı bir alanda da çalışabilirim. Hanım.
Tel: 0212 294 82 62.

• Gülüm, bu yıl ve gelecek bütün yıllar birlikteyiz değil mi?
C. B.

• Bayandan özel direksiyon dersi verilir. Sema Yalçın.
Tel: 0532 274 84 03.

Dağıtımınızda problemler var. Siz de *Pazartesi*'yi zor bulandırdıysanız abone olun, bulamayanları abone edin. *Pazartesi* ayağınıza kadar gelsin.

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı:

Soyadı:

Adres:

.....

.....

Abone süresi:

Başlangıç tarihi:

Türkiye içi:

Posta Çek Numarası: 662 965.

Yıllık abone ücreti: 3.600.000 TL.

Altı aylık abone ücreti: 1.800.000 TL.

Türkiye dışı:

Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.

Döviz hesabı: Semra Emre,

Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi, İstanbul.

Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay *Pazartesi*'ni postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

Merhaba,

Elbetteki Ocak sayımıza yeni yılınızı kutlayarak başlıyoruz. Yine isyan, mücadele ve mutlaka umut dolu bir yıl diliyoruz hepimize. 99'da işimiz zor. Ekonomik krizin, savaşın, Kürt sorununun, siyasal İslam'ın yükselişinin, türban yaşağının, çetelerin, hükümet krizinin ve toplumsal muhalefete yönelik baskıların artmasının, kısacası bütün problemlerin kadınların siyasal gündemi açısından çok önemli sonuçları var. İşte bu yüzden de dayanışmaya, çok parçalı kadın hareketinin ortak bir gündem oluşturmasına her zamankinden daha çok ihtiyacımız var.

Yine kapak sayfalarımızda okuyacağınız gibi, politik tutuklu olan ve 12,5 yıl hapis cezası istemiyle yargılanan Asiye Güzel, gözaltında yaşadığı tecavüzü açıkladı, polislerden davacı oldu, aradan uzun bir zaman geçtiği için tecavüzü kanıtlayabilecek fiziksel bir rapor alması mümkün değildi ama aldığı psikolojik rapor mahkeme tarafından kanıt olarak kabul edildi. Asiye Güzel'in, arkadaşlarının, avukatlarının mücadelesi hem Asiye hem tüm kadınlar için önemli bir kazanım. Yine cezaevinde röportaj yaptığımız Asiye Güzel, o zor günleri anlatmasında en önemli şeylerden birinin dayanışma olduğunu söylüyor.

Bir mücadele ve dayanışma örneği de 1940'lı yıllardan... Aimee ve Jaguar... İki kadının aşkı, Naziler'e karşı mücadelesini ilgiyle okuyacağımızı umuyoruz.

"Bir kitap okudum, hayatım değişti..." Pek çok feminist bu sözü Marilyn French'in kitapları için söylüyor: *Kadınlara Mahsus, Kanayan Yüreklere*. Yıllar önce pek çoğumuzun fikrini, hayatını etkileyen French bugünlerde kanserle boğuşuyor. Onunla yapılmış bir röportaj var bu ayki sayımızda... "Feminizm kadınların da erkekler kadar önemli olduğuna inanmaktadır," diyor. Yani French ne kadar değişmiş olsa da aynı French...

Bir dönem, "Gösteri sanatının emekçi sınıfı" dediği punk rock'ın kahramanlarından biri olarak özellikle genç kadınları etkileyen Courtney Love, bugün maalesef kozmetik dergilerini süslüyor. Ondaki etkilenen genç kadınlar da şimdi hayal kırıklığı yaşıyorlar. Gösteri dünyasıyla arasına mesafe koymaya çalışanlar açısından o dünyanın dışında durmaya, tutunmaya çalışanların önemi anlaşılabilir bir şey. İnsan sormadan edemiyor: "Sen de mi Courtney?"

Ve yine dönelim buraya... Herkes konuşuyor, "Kimi öyle bir sorun yok," diyor, kimi "Sorunu tartışmaya başlasak iyi olur," diyor. Özellikle son on beş yılın değişmez gündemi Kürt sorunu... Abdullah Öcalan'ın İtalya'da ortaya çıkmasıyla dünyada da gündeme oturan soruna biz de kadınlar açısından bakmaya çalıştık. Kürt kadınlar ne istiyor, talepleri nedir, sorunun çözümü için neler öneriyorlar? Kürt kadın grupları sorularımızı yanıtladı. Biraz da "özel" alan... Eşle ya da sevgiliyle aynı işyerinde çalışmak nasıl bir şey? Bu konuyu orta sayfamızda kadınlar konuştu, tartıştı. Üniversitelerde hocaların genç öğrencileri tacizi, denizden topladığı tahta parçalarıyla inanılmaz tasarımlar gerçekleştiren yaratıcı bir kadın, meme kanseri ve daha bir sürü konu... Ve her zamanki gibi okurlarımızdan gelen pek çok yazı. Bu ay mizah sayfalarımızdaki yazılarımızın tümü okurlarımızdan... Giderek bütün sayfalarımızı ele geçireceksiniz diye korkmuyor değiliz. Şaka bir yana, dergiye katılmamız bizi her zamanki gibi çok sevindiriyor. Gelecek yıl görüşmek üzere...

Pazartesi'ye bekliyoruz

Sıcak, sakın ve hoş bir mekân ararsanız, *Pazartesi* Lokali kış sezonunda da hafif, lezzetli yiyecekleri ve içecekleriyle sizleri bekliyor. Ayrıca davet, toplantı gibi etkinlikleriniz için de uygun bir ortam. Kavalayenizle gelebilirsiniz.

Mesajlarınızı, haberlerinizi bekliyoruz
pazartesi.dergi@superonline.com

PAZARTESİ

Kadınlara mahsus gazete
Asiye Güzel gözaltında tecavüze uğradı. Tecavüz davası iki yıl sonra başlayabildi. Fiziksel rapor alması mümkün değildi ama aldığı psikolojik rapor mahkeme kabul etti.

Asiye'yle konuştuk

Asiye Güzel'in tecavüze uğradığını belgeleyen

“Tecavüz işkenc

Asiye Güzel politik bir tutuklu. Gözaltında işkenceye ve tecavüze maruz kaldı. Buna rağmen sekiz polisten şikâyetçi olduğu dava ancak 2 yıl sonra açılabilir. Tecavüze uğradığını psikolojik rapor alarak belgeledi ve ilk defa bir mahkeme bunu tecavüzün kanıtı olarak kabul etti.

Gözaltı süren bittiğinde neler oldu?

İşkencenin son aşamasında o olay oldu. Olay olduktan sonra şubede tek başıma bir odada tutuldum ve kimseyle görüştürülmedim. Oysa olaydan önce herkesin birarada tutulduğu büyük bir salon vardı, orada diğerleriyle birlikte duruyordum. Sırası gelen gidiyordu, ara verdiklerinde tekrar salona getiriliyorduk. Tutuklandıktan sonra ise, beni Kırklareli Cezaevi'ne gönderdiler, orada 5 ay kaldım. Çok zor bir süreç geçirdim. Çünkü beni diğer arkadaşlarımdan ayırıp tek yolladılar oraya. Adli mahkûmlarla birarada kaldım ve konuşacağım kimse yoktu. Orada, yaşadığım olayı kendime bile itiraf edemedim, kabullenemedim, yok saydım. Sürekli kâbus görüyordum ve o cezaevinde kendimi güvenlikte hissetmiyordum. Çünkü itirafçıların olduğu bir yerdi ve hiç kimsem yoktu. Ayrıca polislerin çok sıkı denetimi vardı. O cezaevinde iki adli mahkûm kadın vardı, onların çok yardımını gördüm. Adli olan kadınlardan birine de tecavüz etmişlerdi.

Gebze Cezaevi'ne nasıl geldin?

Ailemin ve avukatlarımdan desteğiyle sevkimi istedim. İki sevk isteğim de üst üste reddedildi. Bunun üzerine yirmi gün açlık grevi yaptım. Sonra can güvenliğim yok, diye tekrar sevk dilekçesi verdim. En sonunda sevkim kabul edildi ve Gebze Cezaevi'ne geldim. Kendimi burada daha rahat ve güvenlikte hissettim çünkü arkadaşlarımdan vardı, dışarıdan insanların desteği vardı. Gebze'ye geldikten ancak bir ay sonra söyleyebildim yaşadıklarımı. Arkadaşlarımdan sonra avukatlarıma söyledim. Ekim

97'de DGM'de başlayan ilk iki davama girmeyip üçüncü davaya girdim. 8 Ekim'de DGM'deki duruşmamda yaşadığım işkenceyi ve tecavüzü açıklayabildim ve sevk istedim. DGM sevk isteğimi reddetti. Daha sonra yattığım cezaevinden hastaneye sevk istedim, en sonunda Çapa'ya gitmeme

Bir kısım gazete ve dergi dışında yazılı ve görsel medyanın “ilgi” göstermediği tecavüz davası sadece *Hürriyet* Gazetesi'nde 3. sayfada haber olabildi. Haberin spotu şöyle: “Emniyette 14 gün sorgulanıp tutuklanan militan, tecavüze uğradığını öne sürdü...” Asiye haberde vurgu yapılan “militan” sözüne çok sinirlendiğini söylüyor çünkü, “Militan olup olmamamın ya da örgüt üyesi olup olmamamın yaşadığım olayla ne ilgisi var, sanki suçlu olan benmişim gibi beni öne çıkarıp polislerle ilgili tek bir satır bile yazmamaları çok iğrenç,” diyor. İkimiz de tecavüzdün önceleri “olay” diye bahsedebildik ve mümkün olduğunca ayrıntıları konuşmaktan kaçındık. Bir süre sonra “olay”ın adı “tecavüz” olabildi. Asiye Güzel bize gözaltına alınmadan önceki yaşantısından, sevdiği uğraşlardan, mesleğinden bahsetti, “olay”la ilgili yaşadıklarını ise kesik kesik cümlelerle ve duraksayarak anlatabildi.

Seni biraz tanıyabilir miyiz?

Yirmi dokuz yaşındayım, aslen Konya'lıyız, ben çok küçükken İstanbul'a gelmişiz. Dört kardeşten benim küçüğüm öğretmen, diğer iki kardeşim okuyor şu anda. Edebiyat Fakültesi Antropoloji son sınıfta bıraktım okulu ve 1993 yılında evlendim. Anem ev kadını, babamın dikiş atölyesi var.

Gözaltına alınmadan önce ne iş yapıyordun?

Gözaltına alınmadan önce *Atılım Dergi*'sinde gazetecilik yapıyordum. Çok seviyorum mesleğimi, çünkü devam ettirmeyi düşünüyorum.

Gözaltında neler yaşadığını anlatır mısın bize?

Bana işkence yapan grubun şefi Bayram Kartal isminde bir polisti, onu sesinden tanıyorum. Ters ve düz askıya aldılar, üst tarafımı soydular. Beni askıya aldıktan sonra Bayram Kartal diğerlerine beni yere yatırmalarını söyledi... Bu konuda o kadar uzmanlaşmışlar ki her yaptıkları harekette senin tepkilerini izleyip ona göre davranıyorlar. Bu kadar iğrenç şeyleri yapıp sonra da oturup sana eşini, çocuğunu anlatıyor, yemek yiyor, loto, toto oynuyor. Okuduğum bir kitapta da vardı bunlar. O insanlar evlerine gidiyor ve dışarıda normal bir hayat yaşıyorlar, bunu nasıl sindiriyorlar içlerine, insanın kafası almıyor.

Bir grup arkadaşıyla birlikte, 22 Şubat 1997'de politik sebeplerle gözaltına alınan Asiye Güzel, tutuklanmadan önce gazetecilik yapıyordu. Hakkında örgüt üyeliği iddiasıyla 12,5 yıl ceza isteniyor. Gözaltında işkenceye ve tecavüze maruz kaldı, yaşadığı tecavüzü uzun bir süre kimseye açıklayamadı. Zaten gözaltı süresi bittiğinde çevresinde konuşacağı kimse de yoktu, çünkü onu diğer arkadaşlarından ayırıp Kırklareli Cezaevi'ne yolladılar. 5 ay kadar adli mahkûmlarla kaldıktan sonra, uzun uğraşlar verilerek Gebze E Tipi Cezaevi'ne sevki yapıldı. Tecavüze uğradığını arkadaşlarına ve avukatlarına açıkladıktan sonra, DGM'de polislerden davacı olduğunu söyledi ve hastaneye sevkini istedi. Ama işkence ve tecavüzle ilgili ayrı bir dava açılabilmesi için 2 yıl beklemek zorunda kaldı ve ilk davası 11 Kasım 1998'de görüldü.

Gözaltı süresi uzadığı ve sonrasında da muayene yapılamadığı için fiilen tesbit edilemeyen tecavüz, Asiye'nin Çapa Psikososyal Travma Merkezi'nde psikolojik testlere tabi tutulmasıyla tespit edildi. 7. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, sekiz polisin tutuksuz yargılandığı işkence ve tecavüz davasında özellikle gözaltında tecavüzü kanıtlama açısından önemli bir gelişme oldu. Çünkü ilk defa bir mahkeme psikolojik raporu tecavüz kanıtı olarak kabul etti.

Asiye şu anda cezaevinin insiyatifine bağlı olarak, Çapa Tıp Fakültesi'ne psikolojik tedaviye gidiyor ve ilaç kullanıyor. Sık sık gördüğü kâbusların ise bir gün sona ermesini ümit ediyor.

Onunla Gebze E Tipi Cezaevi'nin daracık, camakânlı bölmesinde görüştük.

Arkadaşı Emine'yle birlikte sanki evlerine oturmaya gitmişim gibi sıcak bir karşılamada ve ikramda bulundular bana. Hazırladıkları çay ve kekleri yerken karşılıklı son gelişmelerden bahsettik. Asiye, bir iki ay öncesine dek beline kadar uzanan saçlarını kısacık kestirmiş. Yaşadığı süreçte arkadaşlarından ve ailesinden gördüğü destek dışında, yurtdışından, çeşitli şehirlerden tanımadığı insanların görüşmelerinden, ona kart, mektup yazmalarından dolayı oldukça mutlu olmuş, yalnız olmadığını hissetmiş.

psikolojik rapor kanıt kabul edildi

eden daha ağır!”

izin verildi. Orada yapılan testler ve görüşme sonunda bana tecavüze uğradığıma dair rapor verildi. Fakat en son görülen duruşmaya tanık olarak gitmememe rağmen yaşadıklarımı anlatamadım. Ve gördüğüm kâbuslar artarak devam etti.

Kâbus görmenin dışında başka rahatsızlıklar yaşıyor musun?

Daha önce çok daha sosyal bir insandım, girişken, yazan, okuyan, hareketli biriydim. Bunlardan uzun bir süre koptum. Hiçbir şey ilgimi çekmedi, hep yalnız kalmak istiyordum. Çok yoğun dalgınlık hali başladı. Kalabalık, bir sürü insanın olduğu bir yerde, yemek yerken o kadar uğultunun, gürültünün olduğu bir ortamda dalıp dalıp gidiyordum. İnsanların seslerini duymuyordum ve o anda bana dokunduklarında irkiliyor ve uykudan uyanmış gibi oluyordum. İlk başlarda bunu sadece kendimin yaşadığını düşündüm, birçok kadın bunu yaşıyor aslında ama korkunç bir yalnızlık hissettim. Bu olayı yaşamadan daha önce biliyordum böyle şeylerin olduğunu ama tecavüzün de diğer işkence biçimleri, gibi yani askıya almak, elektrik vermek gibi işkence yöntemlerinden biri olduğunu düşünürdüm. Oysa bunu yaşadıkten sonra öyle hissetmedim. Farklı bir şeymiş bu, anlatılır bir durum değil. Önceden farklı düşünseydim belki daha iyi olabilirdi. Bu süreç benim için çok zor oldu ama aynı zamanda da dersler çıkardığım bir süreç oldu. Aslında birçok konuda şanslıyım, çünkü belli bir hayat görüşüm var, politik bir insanım yani aslında bunlar benim daha güçlü olmamı sağlayan etkenler.

İşkenceden dolayı kalıcı fiziksel hasarlar oluştu mu?

Bir süre askıya alınmamdan dolayı kollarım tutmadı, kullanamadım ama sonra düzeldi. Şu anda işkenceden dolayı fiziksel bir rahatsızlığım kalmadı. Sadece tecavüzden sonra 8 ay regl olamadım, şimdi de çok düzensiz, iki üç ayda bir regl oluyorum.

Psikolojik tedavin devam ediyor mu?

Evet. Ama son iki haftadır tedaviye gidemiyorum çünkü askerler izin vermiyor, çeşitli bahaneler öne sürüyorlar, işimiz var, uygun değiliz, diyorlar. Tedavinin olumlu etkileri oldu üzerimde. Ailemin ve arkadaşlarımdan desteği benim için çok önemliydi. Özellikle ailemin, babamın bu olayı öğrendiklerinde verecekleri tepki önemliydi benim için. Özellikle babamın olayı öğrendikten sonra beni daha çok görmeye gelmesi ve desteği beni inanılmaz mutlu etti. Ayrıca eşimin ailesi de hep yanımda oldu, bunlar beni çok etkiledi. Kız kardeşimin ise, ailemin diğer fertlerinden daha farklı bir desteği oldu, beni anlıyordu, kelimelerle ifadesi zor. Oysa daha önce pek anlaşamazdık onunla. Tüm bu destek ve yardım çok önemli benim için, yıkılmamamı sağladı. Güçlenerek çıktım bu süreçten.

Bunu insanı yaşamdan koparmak ve yıldırma için yapıyorlar, diye düşünüyorum ama onlar amaçlarına ulaşamadılar, çünkü ben kendimi toparlamayı başardım, yüzleşebiliyorum artık yaşadığım olayla. Ama daha dışarı çıkmaya hazır hissetmiyorum kendimi, çünkü hâlâ eksik birşeyler var gibi.

Nasıl geçiriyorsun günlerini, özellikle ilginin çeken bir uğraşın var mı?

Şu anda ilaç da kullandığım için çok fazla çalış-

Yalnızca kadınlara uygulanan işkence yöntemleri!

“...kadının cinsel organlarına vahşice saldırılmaktadır. Örneğin bir köpeğin kadınlara tecavüz etmesine izin verilmesi...”

Hollanda Sığınmacılar Konseyi (DRC) tarafından cinsel şiddete uğramış çeşitli ülkelerden mülteci kadınlara yönelik bir araştırma yapılmış. Bu araştırmanın yer aldığı *Cinsel Şiddet “Gelecek Umudu Kalmadı”* (Çeviri: Şen Süer Kaya, Doz Yayınları) adlı kitap, Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu’ndan dört kadın avukat, Eren Keskin, Jutte Hermans, Mercan Polat ve Fatma Karakaş’ın çalışmalarıyla Türkçe’de yayımlandı.

Araştırma, kadın sığınmacılarla ilgili tabuları yıkmak, cinsel şiddet konusundaki tartışmaları genişletmek ve ilgili kuruluşların en iyi yardımı sunmaları amacıyla bilgi ve tavsiyeleri içeriyor. Araştırma için Sri Lanka, Fas, İran, Şili, Vietnam, Etiyopya, Polonya, Türkiye ve Filipinler’den toplam on yedi sığınmacı kadınla görüşülmüş. Görüşülen kadınların yarısından fazlası, Hollanda’ya sığınmadan önce cinsel şiddete uğramışlar.

Araştırmayı okuyunca, farklı ülkelerden kadınların yaşadıklarının korkunçluğu ve ne kadar benzer özellikler taşıdığı görülüyor.

Cinsel şiddetle ilgili söyledikleri ise kadınlara yaşatılan felaketi bir kez daha gözler önüne seriyor: “Hemen bütün işkencelerde kadınlar ilk olarak soyunmak zorunda bırakılmışlardır. Çünkü o zaman bütün onurlarını kaybederler. Bundan sonra bütün mahrem ve duyarlı yerlerine hayasızca dokunurlar. Yukarıdan başlayarak vajinaya kadar inerler. Soyunmaya ve bir metre boyunda, bir metre eninde büyük buz bloklarının üzerinde yatmaya zorlanan bazı siyasi kadın tutuklular ta-

nyorum. Orada yatırırlarak sorgulanan bu kadınlara askerler, her türlü şeyi yapmışlardı. Birçok kez askerler bir kadını sorgulamaya başlamadan önce tecavüz ederler.” **Filipinler**

“Özellikle yalnızca kadınlara uygulanan işkence biçimleri var. Bunlarda kadının cinsel organlarına vahşice saldırılmaktadır. Örneğin bir köpeğin kadınlara tecavüz etmesine izin verilmesi. Kaçış yolunda tanıştığım bir kadın cezaevinde yatmıştı, vajinasına bir fare sokmuşlardı. Fare çıkmak isteyince kadının rahmini yemeye başlar ve sonuçta kadının vücudu içinden parçalanır. Bu tür bir işkence asla erkeklere uygulanmaz, yalnızca kadınlara yapılır.” **Şili**

“Kadınları tecavüzle tehdit etmek kullandıkları en yaygın yöntemdir. İşkence sırasında en çok korktuğum şey bana tecavüz etmeye çalışmalarıydı. Bu olabilecek en kötü şeydi. Benim için ölümlü aymydı.” “Elektriği suyun içinde veriyorlar, çünkü bu yöntemle daha fazla acı hissedilir. Elektrik bağlantılarını önce göğüslerine ve vajinana koyuyorlar, sonra üstüne su atıyorlar, bunun ardından da elektrik veriyorlar.” **Türkiye**

“Yaşanacak bir geleceğiniz kalmaz. Tanıdıklarınız size tepeden bakar ve kendinizi çok incinmiş hissedersiniz. Vücudunuz da incinir. Erkekler artık sizi sevmez. Bu bazen intihara neden olur.” **Sri Lanka**

Sığınmacı Kadınlara Yönelik Cinsel Şiddet Projesi çerçevesinde hazırlanan bu araştırma, geldikleri ülkede cinsel şiddet kurbanı olan kadınların sığınmacı konumu elde etme olasılığını artırma amacını da güdüyor.

DCM'deki davan nasıl gidiyor?

Önce örgüt yöneticiliğinden yargılanıyordum ama savcı bunu düşürdü ve örgüt üyeliğine döndü.

Dışarıdayken neler yapardın?

Sinemaya gitmeyi, kitap okumayı çok severim. Gazetecilik yapıyordum, politikayla ilgileniyordum, hareketli bir insandım. Kadın sorunuyla ilgileniyordum, takip ediyordum. Öğrencilik dönemlerimde de kadın eylemlerine, çeşitli etkinliklere gidiyordum.

Cezaevi koşulları nasıl?

Koğuşumuz ashında yirmi kişilik ama otuz üç kişi kahıyoruz. Fakat yine de bazı cezaevlerine göre koşulları daha iyi sanırım.

Nevin Cerav

3 PAZARTESİ

99'a girerken yükümüz ağır

Ekonomik kriz, savaş, Kürt sorunu, siyasal İslam'ın yükselişi, türban yasağı, çeteler, hükümet krizi ve seçimler, toplumsal muhalefete yönelik baskıların artması; bütün bunların kadınların siyasal gündemi açısından çok önemli sonuçları var.

Ekonomik krizin derinleşeceği yıl

1998 yılı biterken ekonomik kriz dünyanın her tarafını sarmış durumda. 1997 yılının ikinci yarısında Doğu Asya ülkelerinin krize girmesiyle başlayan daralma süreci, 1998 yılı Ağustos ayında Rusya'da patlayan krizle hızlandı. Daha sonra Brezilya başta olmak üzere tüm Latin Amerika ülkelerine yayılırken, ABD ekonomisi de dahil birçok ülke ekonomisini tehdit eder boyuta ulaştı.

Global kriz kaçınılmaz olarak Türkiye'yi de etkisi altına aldı. Özellikle 1998'in son aylarında başta tekstil ve otomotiv olmak üzere birçok sektörün ihracatı azalır ve dolayısıyla Türkiye'nin dış ticaret açığı artarken, dış borç bulma olanakları ciddi ölçüde azalmış durumda. Birçok teknik açıklaması olsa da, ekonomik kriz esas olarak toplumun büyük bir kesimi için işsizlik ve yoksulluk demek. Daha şimdiden binlerce kişinin işsiz kaldığından söz ediliyor.

Krizden öncelikle etkilenen tekstil sektörü, büyük bir kısmı kayıt dışı olmak üzere, ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan ve kadın emeğinin yoğun olduğu bir sektör. Bu nedenle kriz öncesi dönemde büyük ölçüde sosyal güvenlik sisteminin dışında ve oldukça düşük ücretlerle bu sektörde çalışan kadın işçilerin, krizden ille önce ve en fazla etkilenen kesimlerin başında geldiğini rahatlıkla öne sürmek mümkün.

Krizin daha da derinleşmesi halinde, ki 1999'a ilişkin beklentiler bu yönde, işsizlik ve yoksulluğun daha da tırmanması ve diğer ülkelerde olduğu gibi krizin ortaya çıkmasında hiçbir rolü ve suçu olmayan insanların hayatlarını altüst edecek sonuçlar yaratması kaçınılmaz görünüyor.

Nesrin Sungur

Türkiye'de siyasi gündemin neredeyse iki günde bir değiştiği, önümüzü görmekte zorlandığımız bir süreç yaşıyoruz. Son olarak Yalın Erez'in hükümeti kurmakla görevlendirilmesiyle yeni bir aşamaya giren hükümet krizi ve siyasi istikrar sorunu, aslında 28 Şubat MGK muhtırasıyla başlayan yeni dönemin bir devamından başka bir şey değil.

Refahol hükümetinin düşürülmesi, Refah Partisi'nin kapatılması ve bazı önderlerine siyaset yasağı getirilmesi, son yıllarda kitlesel bir destek kazanan siyasal İslam'ın gücünü kırmaya yönelik baskıcı müdahaleler amaçlanan hedefe ulaşmış değil. Ama baskı yalnızca İslamcılara yönelik olarak değil, başta Kürtler olmak üzere tüm muhalif kesimlere karşı şiddetini artırarak sürüyor. Her şeye rağmen, Fazilet Partisi hâlâ Meclis'te en çok sandalye sayısına sahip parti ve gündemdeki seçimlerin muhtemel galibi -tabii seçimler yapılırsa!

Siyasi gündem, Susurluk'tan bu yana doğru dürüst tek bir adım atılmayan çeteler konusuyla ağırlaşmaya devam ediyor. Kaset savaşları sürerken her gün yeni bir çeteyle karşılaşılıyor, devletin hiçbir alanının mafyalaşmanın dışında kalmadığını her gün bir kez daha görüyoruz. Görüyoruz ama hiçbir şey olmuyor. Türkiye'nin temel sorunlarından biri, savaş ve "Kürt sorunu", ülke ekonomisini ve siyasi gündemini belirleyen en önemli etkenlerden biri olarak varlığını sürdürüyor. Ekonomik kriz Türkiye'de de kendini hissettirmeye başlıyor ve önümüzdeki yıl daha da ağırlaşacağını sinyallerini veriyor. Bütün bunların kadınların siyasal gündemi açısından da çok önemli sonuçları var.

Siyasal İslam ve kadınlar

Dünyada ve Türkiye'de İslami köktendinciliğin yükselişi ve 12 Eylül sonrası uygulamalara bağlı olarak kamusal alanda görünürlük kazanan başörtülü kadınlar, hem siyasal İslam mücadelesinin simgesi hem de devletin baskıcı uygulamalarının hedefi haline getirilmiş durumda. Başörtüsü yasağının görünür bir sonucu var: Bir grup kadın yalnızca kıyafetlerinden ötürü eğitim ve çalışma haklarından yoksun bırakılıyor, kamusal alandan geri çekilmeye, evlerine dönmeye zorlanıyorlar. Aynı siyasal görüşün erkekleri ise aynı alanlarda varlıklarını sür-

dürüyorlar. Öte yandan, kadınlar için gerçek bir tehlike olan şeriata, siyasal İslam'a karşı mücadele alanında, daha çok kadınlara yönelik baskıcı uygulamalar dışında hiçbir köklü siyasal ve toplumsal önlem alınmıyor; toplumdaki "laikçi"-şeriatçı kutuplaşması, hiçbir özgürlükçü perspektife yer bırakmayacak şekilde pompalanırken tayyörlerle başörtüleri karşı karşıya getiriliyor, siyasal İslam mağduriyet görüntüsüyle toplumda meşrulaştırılıyor, şeriatçı kadrolar baskı yoluyla kemikleştiriliyor.

Savaş ve Kürt kadınları

Türkiye'nin son on beş yıllık gündemini belirleyen gelişmelerden birisi, varlığı kabul edilmeyen buna rağmen bütün acımasızlığıyla süren bir savaş. Kürt kadınları bu savaştan fazlasıyla nasiplerini alıyorlar. Savaşın ilk yıllarında üstü örtülen tecavüz olayları daha sonraki yıllarda kamuoyuna yansımakla kalmayıp uluslararası mahkemelerde yargılanır oldu. Bir savaş yöntemi olarak kullanılan zoraki göç en çok kadınları etkiledi. Onlar dilini, yolunu bilmedikleri yabancı şehirlerde, eteklerinde bakmak zorunda oldukları çocukları, bir dilim ekmeğin peşine düştüler. Çünkü bütün savaşların sonucunda ortaya çıkan yoksulluk hem doğup büyüdükları hem göç ettikleri yerlerde onları da buldu.

Savaşın kocalarını, sevgililerini, oğullarını ellerinden aldığı kadınlar, onların izini sürerken daha önce bilmedikleri yollara girdiler. Kendilerini tanımadıkları bir mücadelenin içinde buldular.

Kürt kadınlar savaşın sonuçlarını ağır biçimde yaşarlarken Türk kadınlar için farklı bir şey sözkonusuydu. Savaşın artırdığı yoksullaşma onları da etkiliyordu ama bu dolaysız olarak görülebilir bir gelişme değildi. Ancak savaşta ölen ve neredeyse tümü yoksul ailelerden gelen Türk askerlerinin anneleri ve yakınları savaşın dolaysız sonuçlarını en acı biçimde yaşadılar. Çocuklarını yalnızca askere uğurladıklarını düşünürlerken, varlığı yadsınan bir savaşta, hiç beklemedikleri bir biçimde yitirdiler. Göstermelik cenaze törenlerinden, ödül törenlerinden sonra, acılarıyla başbaşa, yapayalnız bırakıldılar.

Abdullah Öcalan'ın Moskova'dan İtalya'nın başşehri Roma'ya gitmesi sadece geçtiğimiz ayın değil, belki de geçtiğimiz yılın en önemli gelişmelerinden di. Savaş sürecinde önemli bir dönüm noktası oluşturan bu olay, Türkiye'de uzun zamandır görülmedik bir şoven dalgaya yol açtı. Basının da kışkırtmasıyla sokaklara dökülen bir erkek kalabalığı, erkek şiddetinin milliyetçilik kisvesine bürünmüş yüzünü sergiledi.

Daha sonra sokaktan çekilse bile MHP tabanında vücut bulan bu tip milliyetçiliğin rağbette olacağı bir döneme gireceğimiz açık. Bu eğilimin sonuçları, kadınlar açısından, devlet tipi, Atatürkçü, resmi milliyetçilikten çok daha farklıdır. Çünkü cumhuriyetin kuruluş dönemlerinin modernleştirici tavrını da taşıyan Kemalizm, kadınları cinsiyetsizleştirme pahasına bile olsa evden dışarı çıkarmakta ve onlara meslek sahibi, toplumsal hayatın parçası olan kadın rolünü model olarak sunuyor. MHP'nin en billurlaşmış örneğini sunduğu "sivil" şovenizm ise kadınlara pasif, eve kapatılmış, örnek anneler olmalarını öneriyor ve açıkça ifade etnese de kadınları erkek şiddetinin yöneleceği nesnelere olarak görüyor.

Bütün bunlar, özellikle savaşa katılmış ve şiddetle tanışmış erkeklerle bütünleştiğinde, kadınlara yönelik yoğun bir şiddet ortamı doğuracak ve Türk kadınların da daha geniş bir kesiminin savaşın sonuçlarından daha dolaysız bir biçimde etkilenmelerine sebep olacaktır.

Ekonomik kriz ve kadınlar

Dünya 1999'a ekonomik krizle giriyor. Krizin etkileri Türkiye'de de hissedilir hale geldi. Yoksulluğun hızla kadınlaştığı, yoksulların yüzde 70'ini

Körfez Savaşı'ndan Çöl Tilkisi'ne

1998 yılının son aylarına girildiğinde Clinton'un hangi "özel" amaçları için hangi ülkeye bomba yağdıracağı konusunda tahmin yürütmek artık pek güç değildi. Nitekim 16 Aralık gecesi tahminler doğrulandı. ABD füzeleri ve İngiliz uçakları Bağdat'ı vurmaya başladı. İlk tepkiler, böyle durumlarda hep olduğu gibi malumu ilan tarzındaydı: Clinton'un Temsilciler Meclisi'nde kendi azil meselesinin görüşülmesini erteleme çabasıyla savaş arasında bağlantılar kuruldu. Nitekim ertesi gün başlaması gereken görüşmeler iki gün gecikmeyle başladı. Ama bu arada sorumluluk giderek Clinton'dan Monica Lewinsky'e doğru kaydırılıyordu. Arap Dünyası'ndan savaşın Monica'nın gözleri için çıktığı yolunda infialler yükselirken, gazetelerde tilki kürkü giymiş Monica karikatürleri yer alıyordu. Kabak yine patlayacağı yeri doğru bulmuştu.

ABD Savunma Bakanı ve başka çeşitli yetkililer Saddam'ın UNSCOM'un çalışmalarına engel olduğu ve dolayısıyla kendi halkı ve komşuları ve giderek "lideri olduğumuz insanlık topluluğu" için bir tehdit oluşturduğu yolundaki demeçleriyle açıkça Saddam'ı hedeflediklerini itiraf etmekten çekinmiyorlardı. Amaçlarının kısa vadede Saddam'ın askeri altyapısını imha etmek, uzun vadede ise Irak halkına Saddam'ı düştürmek olduğunu anlattılar günlerce. Ne var ki bombalama sona erdiğinde ortaya çıkan ilk sonuçlar 135 ölümlü arasında çok sayıda sivilin bulunduğunu, yaralıların 180 kadarının asker, geri kalan binlercesinin sivil olduğunu ortaya koyuyordu. Akıllı füzeler yine çuvallamış mıydı, yoksa ABD yetkilileri bütün dünyayla dalga mı geçiyorlardı? Saddam'ın düşmesini, UNSCOM'la daha uyumlu iş yapacak bir başkanı gerçekten tercih ederler miydi? O zaman modası çok çabuk geçen silahlarını nerede kullanacaklardı?

Bir yandan savaş sürerken bir yandan da Temsilciler Meclisi'nde azil görüşmelerine başlandı. Demokrat Partili temsilciler, Clinton'un azlini savunmanın kadınlara karşı ayrımcılığı savunmak anlamına geldiğini ileri sürüyorlardı. Belli ki Irak'ta başlarına bomba yağın, ambargo yüzünden hastalık ve sefaletten kırılan kadınlar ve çocuklar bu pek kadın yanlı beyleri ilgilendirmiyordu. Yalın, ikiyüzlülüğün nerede başlayıp nerede bittiği bu savaş sırasında iyice belirsizleşti. En büyük yalan makinası CNN Körfez Savaşı'nda parlamış, kendi Bağdat muhabirini dünyanın bir numaralı sı mertebesine yükseltmişti. Bu savaşta da parlaktı CNN. Bu savaşta da Bağdat muhabirini tepelere yükseltti. Körfez Savaşı'ndan bu yana değişen pek bir şey yok kısacası. İki istisna: Bu kez CNN muhabiri bir kadındı ve ABD yetkilileri askerlerinden söz ederken, eskiden olduğu gibi "bizim oğlanlar" değil "üniformalı erkeklerimiz ve kadınlarımız" diyorlardı. Clinton yönetimi gerçekten kadınlardan yana galiba!

Gülner Savran

Semra Emre

kadınların oluşturduğu bir dünyada ekonomik krizin kadınlar açısından ne anlama geldiği açık. Türkiye'de kadınların yoğun olarak çalıştıkları tekstil sektörü, krizin ilk belirtilerini gösterdiği sektörlerden biri. İşten çıkarmaların, zaten en kötü ücretler-

le, geçici, sigortasız, güvencesiz işlerde çalışan kadın emekçileri nasıl etkileyeceğini öngörmek zor değil. Tam olarak uygulanması için siyasal istikrarın beklendiği özelleştirmelerin, özellikle eğitim ve sağlık alanındaki özelleştirmelerin kadınları pek çok açıdan etkileyeceği ise açık. Nesrin Sungur'un ekonomik krize ilişkin görüşlerine de bu sayfalarda yer verdik.

Kadınların gündeme gelemeyen gündemi

Siyasal istikrarsızlık öyle bir toplumsal ortam yaratıyor ki başka kesimler gibiler kadınlar açısından da yasal düzeyde herhangi bir değişiklik için mücadele etmenin imkânı kalmıyor. Çoğunlukla olduğu gibi, toplumu ilgilendiren başka yakıcı sorunlar kadınların kendilerine özgü gündemlerinin önüne geçiyor. Hükümet krizi ve siyasal istikrarsızlık, toplumun çeşitli kesimlerini etkileyen birçok yasa tasarısının gündeme alınmasını ertelerken kadınlara ilişkin pek çok yasal değişikliğin gerçekleşmesini de engelliyor. Kader ve Mor Çatı'da çalışmalarını sürdüren Avukat Canan Arın, siyasal krizin kadınların gündemine etkisini *Pazartesi* için özetledi.

99'a girerken çizdiğimiz tablo karanlık. Türkiye'nin ağır gündemi ve artan baskılar tüm muhalif kesimler gibi kadın hareketinin politika yapma, mücadele etme imkânlarını da kısıtlıyor. Kadın hareketinin parçalı ve dağınık yapısı da önemli bir engel. Önümüzdeki dönemde mücadele imkânlarını artırmak için çok parçalı kadın hareketinin ortak bir gündem oluşturmaya çalışması giderek daha zorunlu bir çıkış noktası haline geliyor.

Nesrin Tura

Kadınlara ilişkin yasalar beklemede

Medeni Kanun'da değişiklik önerileri bekliyor. Gerçi bu değişiklik önerileri tam istediğimiz gibi değil ama yine de hazırlanmasında kadın kuruluşlarının belirli etkileri oldu. Siyasal Partiler ve Seçim Yasası'nın beklemesi de kadınları doğrudan ilgilendiren olumsuz bir durum. Kader'in talebi delegelerin ön seçimle belirlenmesi ve başkanın nüfuzunun kırılması. Bir başka önemli talebimiz de siyasal partilerin, delegelerin yüzde 33'ünün kadın olması için kota uygulamaları.

Hükümet krizi ve siyasal istikrarsızlık, Ceza Usul Kanunu'nda istediğimiz bazı değişikliklerin de tartışılmasını engelliyor. Mor Çatı olarak, kadın kuruluşlarının töre cinayetlerinde müdahil olmalarını talep ediyoruz. Kadınlara yönelik şiddeti engellemek için de bazı taleplerimiz var.

Pekin Konferansının sonuçlarının hayata geçirilmesi, Kadınlara Yönelik Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'nin eksiksiz uygulanması gibi pek çok reformun gündeme getirilip tartışılması siyasal kriz nedeniyle devamlı erteleniyor.

Avukat Canan Arın

“Ve ayaklı kütüphane üzerime düştü!”

Öğretim üyesi tarafından tacize uğrayan bir üniversite öğrencisinin tanıklığı.

14 Mayıs çok sevdiğim bir arkadaşımın doğum günü. O gün onu kutlayamadım. Okul sonrası ödevimi yapmak üzere hocamızın bürosuna gittim, kitaplarından yararlanabileceğimizi söylemişti daha önce. Diğer kızlar birçok kere gitti. Ben nedense kaçmışım o güne kadar. Yardım almadığım, gitmediğim için bana hep sitemkâr davranıyordu. Yaşına rağmen tanıdığımız en hevesli hocaydı. 60'ın üzerinde, derse sürekli iki asistanıyla giren, birşeyler öğretmek için gerçekten uğraşan, derslerine girmek için can attığımız tonton, ayaklı kütüphanemiz. Ona bu sıfatı takmıştık, kendisi de biliyordu. Ders aralarında kantine gelir bizimle sohbet ederdi. O gün bardaktan boşalırca yağmur yağıyordu. Büroda işim bitti, sekreterinin yanına gittim, onun odasından gözüküyor. Eve telefon edip birazdan çıkacağımı söyledim. O eski bir öğrencisiyle sohbet ediyordu (öğrenci erkek) ve hep beraber ofisten çıkmak üzere ayaklandık. İsrarla bizleri gideceğimiz yerlere bırakmak istedi. Birçok kere istemediğimi belirttim. Sekreterini zaten bırakacaktı, eski öğrencisi arabasını Şişli dolmuşlarının çok yakınında bırakmıştı, onu da götürüyordu. Dolmuşlara gidecek olan ben sevgili hocama daha fazla karşı çıkamadım. Sekreteri, derken eski öğrenciyi bıraktık ama ben inemedim dolmuşlarda. Çünkü son sürat geçmiştik orayı. Bir yere uğraması gerektiğini, beni Mecidiyeköy'e bırakacağımı bu arada biraz sınıftakilerden söz etmek istediğini söyledi. Sınıf mümessili olduğum için hocalarda, öğrenciler de sorunları bana bildiriyordu. Derken bilmediğim yollara girdik. Ters bir şeyler olduğunu sezmişim ama insan o koskoca profesöre yakıştıramıyor. “Çok çalışmaktan korkar mısın,” dedi, “Hayır” dedim. “Peki üzerine 500 kitap düşse?” Çalışmanın sınırı yok ki... Bu 500 kitabın ayaklı kütüphanemiz olduğunu anlamıştım. Onun kelime oyununa uyan bir şekilde böyle bir şey olamayacağımı ifade etmeye çalıştım. O anlamamakta ısrarlı davranıyordu. Kelime oyunumuz ve kitap sayıları arttı, arttı... Arabadan inmek istedikçe hızlanıyordu ve bir yerde aniden durdu, kolumdan sınıksız tutuyordu. O 65'lerinde profesör, ben 20'sinde öğrenci, o sapık, ahlaksız, ben ruhsuz, mahkûm. Ve ayaklı kütüphane üzerime düştü. Dudaklarıma öyle yapışmış, kolumu, başımı öyle sıkı tutuyordu ki... Kendime “Sakin ol” dedim, “Elinden sadece cesaret, güven ve sakinlikle kurtulabilirsin,” diye düşündüm ve normal bir şeymiş gibi direnmeyi bıraktım. O gevşediği anda arabadan attım kendimi. Arkamdan geri dönmem için bir şeyler diyordu.

Dolmuş şoförü kötü bir şeyler olduğunu anlamış ki o kalabalığın içinde bir sigara yakmama izin verdi. Yol boyunca herkes bana saldıracakmış hissiyle karışık midem bulanıyordu. Cesaret edemez sanmıştım ama hocam olduğu sürece, kendine bana ulaşmak için bir yol aradı. Bunu bir hukukçu yapıyorsa ve bu kadar korkusuzca yapıyorsa insan diyecek çok şey bulamıyor.

Hilal

Tacize akademik destek

Tacize karşı mücadele etmek üzere İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde bir danışma masası kurma kararı alındı ama karşılaştığı direnç sonucu bu kurul daha toparlanamadan engellendi.

Üniversitede bir hocanın peşine niye düşülür? Derste anlaşılmayan bir şeyi sormak için, “az gelen not” a itiraz etmek için ve daha birçok akademik nedenle. Hoca bulunduğunda ilgilenir veya öylesine bir cevap verir, siz de kös kös sırtınızı döner, kapıya yürürsünüz. Aldığımız cevaptan tatmin olmamış bir durumda. Fakat ya hoca kendi tatminini göz önünde bulundurarak ilgi alanını karşısındaki öğrencinin kadın kimliğine kaydırırsa? Veya bu işi aleni derste de yaparsa; örneğin not defterine iki arada bir derede, taranmamış saçlarla çekirtilmiş vesikalık fotoğraf yerine mayolu boy fotoğrafı isterse?! İşte orada durup bir düşünmekte yarar var. Tabii sözkonusu hocanın öğrencinin yaşta tıfıl oğlanlardan farklı entelektüel birikimini ve konumu dolayısıyla sahip olduğu “erk”i gözardı etmezsiniz.

Bu ve benzeri sorunlarla mücadele etmek üzere İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde bir danışma masası kurma kararı alındı ama karşılaştığı direnç sonucu bu kurul daha toparlanamadan engellendi. Sadece asistanların kendi aralarında yaptığı birkaç toplantıyla sınırlı kaldı. Bir avuç hoca tarafınca başlatılan bu oluşum bir üniversite dolusu hoca tarafından ne yazık ki olumsuz karşılandı. Şimdi hareketi sahiplenen sahipleniyor fakat karşı taraf hâlâ baskın. Üniversitede baş edilemeyen onca ödenek, bina, izolasyon, siyasi çekişme (“karşıt görüşlü öğrenci mücadelesi” olarak adlandırıldığı da olur), su, elektrik gibi problemlerin yanı sıra bir de bununla uğraşırsak eğitim iyice aksar, topallar, diyorlar herhalde. Tabii bunun iyimser bir tahmin olduğu düşünülebilir.

Bu işin yüksek tirajlı bir günlük gazetenin sayfalarında haber olarak yansıyacakken son anda engellendiğini de belirterek birilerinin artık bir şeyler deme hakları olduğunu bilelim. Karşımızdaki gerçek ve bir o kadar da ciddi bir problem. Bir öğrencinin inandırıcılığın her yolunu bilen bir öğretim üyesi karşısında pusması işten bile değil. Tüm engellere rağmen bir şeyler demek ve eyleme geçmek gerekiyor.

Akademik çevrelerde uzun yıllardan beri varolan bir sorun bu. Fakat nedense birileri sorunun üzerine gitmeye kalktığında müthiş bir dirençle karşılaşıyor. Argümanın her yanını açıkça görmek de gerekiyor. Kapalı kapıların ardında ne olup bittiğini kim bilebilir? Bir kız öğrenci sırf kişisel çatışma nedeniyle de öğretim üyesini suçlayabilir. Gerçekten ince bir ayırım. Yine de iddiaların genellikle referanslara dayandığını söyleyebiliriz. Çünkü bu işi yapan kimse zaten “vaka”larıyla meşhurdur. Ama esas sorun böyle bir oluşum için harekete geçilmiş fakat bunun, neredeyse, taciz bizim hakkımız, diyenlerce engellenmiş olması. Daha politik davranıp örgütlü mücadele yürütmek bir anlamda hoca-asistan-öğrenci eşgüdümüne dayanıyor. Karşı tarafın gösterdiği dirence karşı tepki sergilenirse neden “çıkması” karanlıklar aydınlaşır?

Söylenmek değil söylemek

Istanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tacize karşı bir danışma masası kurulması için çalışan bir öğretim görevlisi ile bu ihtiyacın neden kaynaklandığını ve oluşturulması engellenen kurulun amaçlarını konuştuk.

Üniversitede tacizi engellemek üzere harekete geçme fikrinin çıkış noktası nedir? Bu ihtiyaç neden doğdu?

İhtiyacın doğma sebebi bazı öğretim üyelerinin özellikle bayan öğrencilere yönelik tacizde ya da fazla ısrarcı birtakım tekliflerde bulunmaları. Böyle birtakım olayların sıkça duyulur hale gelmesi nedeniyle etik komite benzeri bir kurul kurma kararı aldık. Yerine getirmesi beklenen işlev de tabii ki bu tür ihlallerin önlenmesi. Bu tür olayları dedikodu olmaktan çıkarıp gerçek anlamda bilgi toplamak ve öğrencinin başka ihlallerle karşılaşmasını önlemek.

Bu kurulun oluşmasında öğrencilerden gelen talep mi etkili oldu?

Öğrencilerden bir talebin geldiğini söylemek mümkün değil. Öğrencilerin bu konuda birlikte hareket ettiklerini söylemek de mümkün değil. Bizim bilgilerimiz bazı öğretim elemanlarını tanıyan öğrencilerden geldi. Çünkü özellikle de iş ortamı dolayısıyla yakın olduğunuz birisinin taciziyle karşılaşmış öğrencinin gelip size bunu anlatması, bu konuda yardımınızı istemesi kolay ya da mantıklı değil öğrenci açısından. Çünkü sonuçta genel olarak öğrenciler ve hocalar diye bir ayırım var herkesin gözünde. Hocalar hocaların kusurlarını gizlemeye çalışacaktır elbette, diye düşünüyor çoğu öğrenci. Veya verilen bilginin ihlalle itham edilen kişiye de ulaşacağını düşünerek çekiniyorlar. Bunun yanı sıra bu tacize uğrayan insanların belli bir örgütlenmeye dahil olmamaları da önemli. Bir demokratik örgütlenme ya da kulüpte faaliyet gösteren bir öğrenci böyle bir şeyle karşılaşınca ortaya bir grup tepkisi koyabilir. Ama böyle bir çevre içerisinde olmayan insanların, başlarına gelenleri güvendikleri bir insana anlatmaları dışında bu tip bir talep söz konusu olmamıştı. Zaten böyle bir kurumun işleminin anlamı da bu olabilirdi.

Oluşumun amaçları ve hedefleri için ne söyleyebilirsiniz? Birkaç toplantı yapılmış.

Aslında tacizi konu alan bir toplantı yapılmamıştı. Başka vesilelerle biraraya gelindiğinde bu konu konuşuldu. Bu konunun fakültenin yetkili organlarına duyurulması gibi başka bir vesileyle yapılan bir asistan toplantısı oldu. Sonuçta bu tip ihlalleri tamamen önleyemeyeceğimizi biliyoruz. Ama bu tip ihlaller konusunda bilgilenmeyi sağlayabilir ve gerçeklerle gerçek olmayan iddiaların birbirinden ayrılması, yetkili organların soruşturma açması ya da bu konuda daha derin araştırmalar yapması sağlanabilir. Taciz ve benzeri olayları alışkanlık haline getirmiş insanlar açısından bir caydırıcılık söz konusu olabilir.

İstenen amaç elden geldiğince bu ihlallerin azalmasını sağlamak. İhlal gerçekleştiğinde de o ihlali gerçekleştiren kişinin gerekli disiplin cezasını almasının ya da yargılanabilmesinin sağlanabilmesi. Bu tip bir komitenin Türkiye'de daha önce kurulduğunu duymadım. Yani sıfır tecrübe sözkonusu. Bu yüzden de başarılı olup olamayacağı hakkında bir öngörümüz yoktu.

Model aldığınız bir kurum var mıydı?

Yoktu ama tartışmalar sırasında verilen bazı örnekler vardı. İsviçre'de 8-10 kişilik bir enstitüde bile 3 kişilik bir etik komite ya da buna benzer bir kurulun özellikle kadınlara yönelik ayrımcılık ya da taciz gibi meselelerde başvurulan bir organ olarak kurulduğunu söylediler. Ama işleyi-

şi hakkında çok bilgimiz yok. Biz zaten birtakım kurulları görerek bu fikre ulaşmadık. Problem nedir; öğrencinin anlatamaması, nasıl çözülür, gibi sorular dan yola çıktık.

Kurumun konumu neydi ve yapılanması nasıl olacak?

Ders geçirme karşılığında birtakım cinsel taleplerde bulunulması ve bunun sonucunda iyi bir kağıt vermiş öğrencinin sınıfta kaldığı iddia etmesi durumunda böyle bir komitenin öğrencinin haklarını koruyabilecek bir konuma sahip olması mümkündür. Bu tip bir örgütlenme olmadan sadece dekanlığa veya rektörlüğe yapılan müracaat sonucunda daha fazla husumet çekerek, öğrencinin sonraki sınavlardan da geçememesi gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmasını önlemek belki mümkün olabilirdi. Meslek içi bir kurum olarak, dekanlığa bağlı çalışır, diye düşünüyorduk. İtirazların büyük çoğunluğu bunun suistimal edileceği yönündeydi. Böyle bir kurum olursa herkes gelir tacize uğradım, der gibi bir yaklaşım vardı. Fakat kötüye kullanılma itirazının hiçbir mantıklı geçerliliği olmadığı açık. Çünkü bütün kurumlar kötüye kullanılabilir. Maddi gerçeği ortaya çıkarmak zor olabilir, doğru mu yalan mı diye. Biz ki hukuk fakültesi mensupları olarak gerçeği ortaya çıkarmanın zor olduğunu biliyoruz ama ceza yargılamasından vazgeçmiyoruz. Çoğu zaman mahkûm edilen insanın gerçekten suçlu olup olmadığından yüzde yüz emin olunabildiğini söyleyemeyiz. Yanlış mahkûmiyetler dünyanın her yerinde oluyor ama bu bundan vazgeçilmesini gerektiriyor. Bugün de tacize uğramamış birisi hocam bana cinsel ilişki karşılığı sınıf geçmeyi teklif etti, ben de kabul etmediğim için beni sınıfta bıraktı gibi bir iddiayla dekanlığa başvurabilir pekâlâ. Bu da bir kötüye kullanmadır. Dolayısıyla ek bir şey getirmiyor açıkçası. Ama zaten hukuki açıdan bağımsız, kişileri yargılayabilecek, disiplin cezası verebilecek bir kurum beklemek durumunda değildik. Tek amacı bilgiye daha sağlıklı ulaşmaktı. İnsanların söylenmelerini değil de söylemelerini sağlamaya çalışmaktı. Bunun sonucunda da üniversitenin yerleşik, yetkili organlarını haberdar edip onların bu konuda gerekli işlemleri yapmasını istemektir. Bunda çok büyük bir dirençle karşılaşıldı. Belki bunun altında yatan bu tip olayların bir konsensus şeklinde kabul görmesi olabilir, insanların bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu tip olaylara hoşgörülü olarak bakmaları yani. Gözlemlediğimiz bir diğer olay da bu tip meselerde neyin ihlal neyin olmadığı birbirinden ayrılmadığı. Bir ilişkiyle zora dayalı bir ilişkinin ayrılması. Bunu basit bir çapkınlık ya da kur yapma olarak algılayanlar da var. Sokakta veya herhangi bir yerde birinin bir bayana kur yapmasıyla öğrencisiyle kur yapması farklı.

Derya S. Gökerer

Kadın eğitimcilerin yüzde 32'si tacize uğramış!

Eğitim-Sen 3 no'lu Şube Kadın Komisyonu, Sarıyer, Beşiktaş, Beyoğlu, Kağıthane ve Şişli ilçelerinde çalışan 350 eğitim emekçisi kadımla iş ve yaşam koşullarıyla ilgili bir anket düzenledi. Anket sonuçlarına göre, çalışan eğitim emekçisi kadınların,

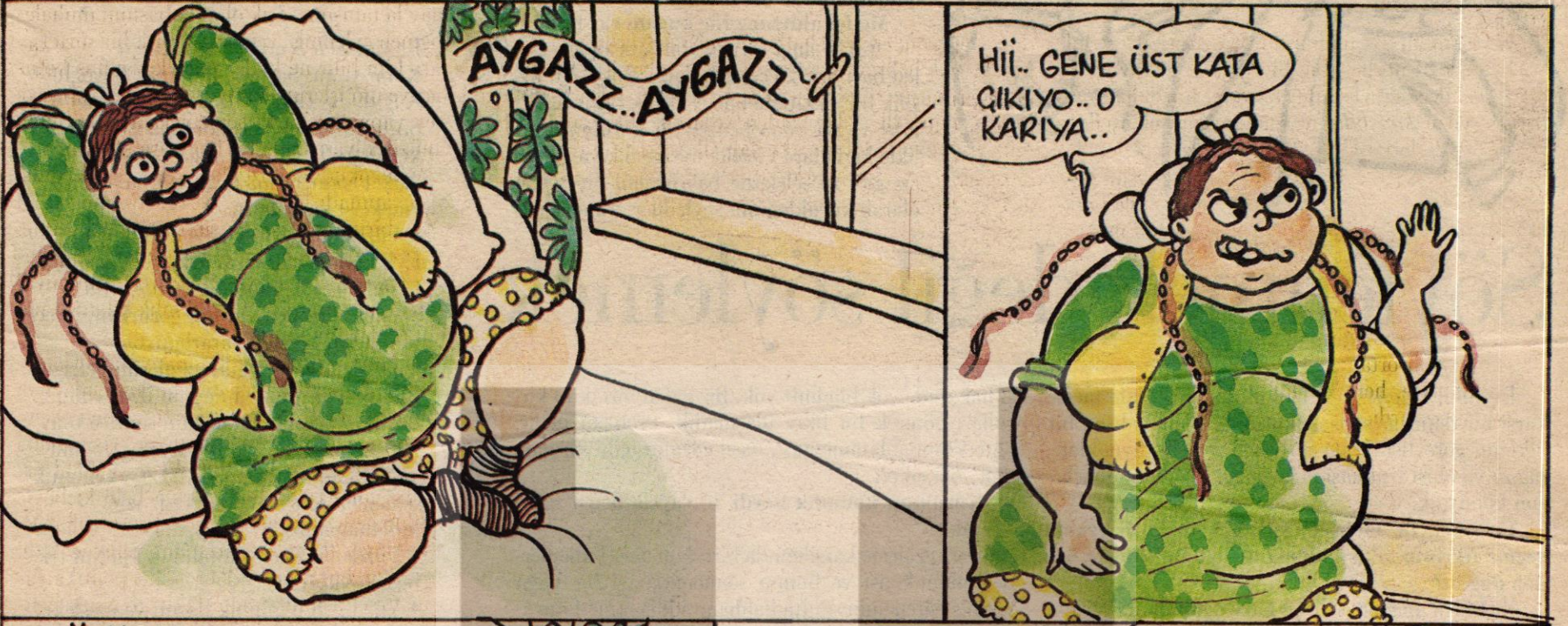
- Yüzde 75'i evli, yüzde 25'i bekâr.
- Evli kadınların yüzde 81'i çocuk sahibi.
- Çocukların bakımında, yüzde 73'ü aileden birinden yardım görürken sadece yüzde 9'u kreşten yararlanıyor.
- Yüzde 100'ü doğum izinlerini yetersiz buluyor, yüzde 95'i doğum izinlerinin, doğum öncesi 2 ay, doğum sonrası 6 ay olması gerektiğini düşünüyor. (Doğum yapan kadınların yüzde 93'ü, ekonomik nedenler dolayısıyla ücretsiz izin kullanamamış.)
- Yüzde 70'i yemek dahil ev işlerini tek başına yapıyor.
- Yüzde 73'ü günlük basını ve mesleki yayınları zaman yetersizliği nedeniyle takip edemiyor. Yüzde 78'i sinema, tiyatro vb. kültürel etkinliklere zaman ayıramıyor.
- Yüzde 53'ü öğretmenlik mesleğini sevdiği için seçtiğini, yüzde 99'u idareci olmak istemediğini, yüzde 98'i kılık kıyafet yönetmeliğinin değişmesi gerektiğini, yüzde 95'i pantolon giymek, yüzde 2'si türban takmak istediğini söylüyor.
- Yüzde 87'si kendisine zaman ayıramamaktan şikâyetçi.
- Yüzde 32'si cinsel tacize uğramış ve tamamına yakını tepkilerini tacizeyi göstermiş. Yüzde 99'u okullarda uygulanması istenen bekâret kontrolünü onaylamıyor.
- Yüzde 75'i eşlerinin değil kendi soyadlarını kullanmak, yüzde 50'si regl dönemlerinde idari izinli olmak istiyor.
- Yüzde 57'si Eğitim-Sen üyesi olduğunu, ancak yüzde 95'i zaman yokluğu ve çocuk bakımı sorunları nedeniyle sendikal faaliyetlere katılamadığını belirtiyor.

Kadın Danışma Merkezi kuruldu

Ankara Barosu, Kadınların İnsan Hakları Projesi çerçevesinde Kadın Danışma Merkezi kurdu. Merkez, Ankara Adliyesi'nin zemin katında, 9.30-16.00 saatleri arasında hizmet vermeye başladı. Avukat ve psikologların hizmet vereceği merkezde şiddet, boşanma, işten atılma, taciz, tecavüz, aile içi şiddet vb. problemler konusunda verilecek destek için ücret talep edilmeyecek. Çalışmada yer alan Av. Fahrünisa Akbatur, merkezi açma hazırlığının 6 yıl önce başladığını, projenin henüz bir kısmının gerçekleştirildiğini, çalışmaların devam edeceğini söylüyor.

Halide, Ankara

7 PAZARTESİ

kibariye de aldatılmış

kibariye her zaman kadınlarla rekabetten kaçındı ama yine de kurtulamamış.

Istanbul'un toplumsal hayatını, 12 eylül askeri darbesi bin bir biçimde etkilemişti. sadece grevleri durdurulan, bir daha grev yüzü *kim bilir* ne zaman görecek işçiler, önderleri işkenceye çekilen öğrenciler ve akla gelebilecek her tür muhalif kesim de ğildi hayatı de ğişenler. saat 24.00'de başlayan soka ğa çıkma yasa ğı istanbul'un gece hayatını fena çarpmıştı. herkes 23.00 oldu mu eve do ğru yola çıkıyordu. işin tadı tuzu kalmamıştı, sadece mekân sahipleri de ğil garsonlar, komiler, müzisyenler de kan a ğlıyordu.

işte böyle bir ortamda sahne performansıyla ün-lü oldu kibariye. herkes onu dinlemeye gidiyordu, bir de şarkısı vardı; *kim bilir*. dikkatinizi çekerim, daha soruyu kime soracağımızı bile bilmiyoruz, bira-kın sorunun cevabını.

daha sonra birçok şarkıcı ve mesela özdemir erdoğan da çok güzel okudu bu parçayı. kimi şarkı hoştur ama şarkıcının sesini, şarkı okuma maharetlerini pek ortaya çıkarmaz. bu öyle de ğil, sesi "gösteren" bir parça oldu ğu belli. ama kibariye de allah için çok güzel söyler *kim bilir*'i. ve daha sonra okudu ğu onlarca parçayı.

hani roman gırtlaklı derler, öyle güzel bir sesi var. müzik dünyasına ait sevilen bir klişeyle "amerika'da olsa blues'un kraliçesi olurdu."

o zamanlar roman'a roman demek kimsenin aklına gelmiyordu, çingene demek de ayıptı. "esmer vatandaşlarımızdan" gibi rezil ifadeler yaygındı. ama bütün bunlar aşı ğılama içeriyordu. kibariye su götürmez biçimde roman'dı. kendisine sorulsa bunu inkâr edecek de de ğildi. daha muhalifler de etnik meseleleri gündemlerine almamışlardı. o yüzden kibariye'nin romanlığı çok yıllar sonra gündeme geldi. birkaç roman türküsü de okudu.

ismi takma gibi duruyor ama nüfus cüzdanında yazan bahriye'ye çok benziyor ve kendisine çocuklu ğundan beri böyle seslenildiğini söylüyor. bunu öğrendiğimiz magazin basınından hiç estetik yaptırmadığını da öğreniyoruz. gerçekten de dişlerinin, burnunun (ki bunlar artık estetik ameliyattan sayılmıyor. "estetik mi oldunuz?" sorusuna mankenler, "hayır, burnumda deviasyon vardı onu düzeltirdim," diye cevap veriyorlar...) gerçek oldu ğu belli. bir tek sarışınlığı sahte ki o da türkiye cumhuriyeti sınırlarında yaşayan ve sahne hayatı olan bütün kadınların, sahne hayatı olmayan kadınların ise dörtte üçünün heves edecekleri bir de ğişim.

ama bütün bunlar, kibariye'nin bize sun-

duğu çehrenin en silik hatlarını oluşturuyordu. esas çizgiler çok belirgindi, belirgin olmayanlar da belirginleştirilmişti. birincisi çirkin oldu ğunu söyler kibariye. onun ilk sahne aldığı yıllarda, türk sanat müzi ği okuyan kadın şarkıcıları ilk bakışta birbirlerinden ayırd etmek zordu. hepsinin sarışın topuzları vardı, tüylerden, püsküllerden yüzlerini seçmek mümkün de ğildi. onun da gazetelerde çıkan resimleri ötekilerden farklı olmuyordu. ama kibariye bütün röportajlarında "güzel olmadığını" vurguluyor. bu tavrını başka bir soruya verdiği cevapla açıklamak mümkün bence. "arkadaşın var mı?" diyen bir gazeteciye, "ben yaşlılarımla birarada olmaktan hoşlanmam, yaşlılarımla yarışmaktan, kıskançlıktan hoşlanmam," diyor. yani çok akıllıca bir şey yaparak kadınlar arasındaki o en kıyasıya yarıştan çekiliveriyor kibariye.

bu tavrını bu kadar kolaylaştıran bir durum da kocası tünay ürek'le olan ve bütün basının, "allah nazarlardan saklasın, allah bütün sanatçı kardeşlerimize böyle bir yuva nasip sakın etmesin de bize de konu çıksın," dedi ği türden ilişkisidir. bu beye birazdan uzun uzun de ğinmeyi düşünüyorum. ancak şu kadarını söyleyerek başlamak isterim, e ğer kibariye bugün oldu ğu şeyse, bunu tünay ürek'e borçludur.

kibariye'nin üçüncü önemli özelli ği okuma yazma bilmemesidir. bir zamanlar ibrahim tathses de böyleydi. birisi ona, "sen ne kadar hanzo (terim bana ait de ğil) görünürsen o kadar prim yaparsın," demişcesine, sürekli okuma yazma bilmedi ğinden

dem vurur, cehaletini gö ğsünü gere gere sergilerdi. sonradan o da bu tribi unuttu gitti. ama kibariye'nin bu konuda samimi oldu ğunu sanıyorum. yoksa kocası, "kibariye kendi ayakları üzerinde duracak bir kadın de ğil," diyebilir miydi?

okuma yazma bilmedi ği gibi ve bilmedi ği için hesap kitap da bilmez kibariye. onun için işlerini kocası yönetiyor. daha yıllar önce kibariye pavyonda çalışırken kendisini işe getirip götür en taksi şöförü tünay'la tanışmış, âşık olup babasının muhalefetine rağmen evlenmiş. ve ailenin reisi, bir sürü kaset yapan, kim bilir ne kadar para kazanmış bulunan kibariye'nin işlerine bakıyor. o olmasa kibariye hiçbir şey yapamaz; şarkı söylemek dışında. allah aşkına müzik piyasasında bu kaç para eder ki?

işte böyle okudu ğunuzda şıp diye çözece ğiniz mevzuya uyanmadı kibariye. ve türkiye'nin en iyi seslerinden birisi hep haline şükretmekle birlikte, "çok iyi bir ev kadını olayım çok isterdim," dedi gazetecilere, "danteller yapayım." belli ki samimiydi bunu söylerken. samimiyet ve taşkınlık kibariye'nin en güçlü silahları.

onu halil ergün'ün seçim kampanyasında hatırlıyorum. chp'nin beyo ğlu belediye başkanı adaydı ergün. kibariye, belli ki rica üzerine geldi ği seçim otobüsünde, televizyonculara dönüyor, "ben buna bayılırım, aslan ağbim benim," diyor ve halil ergün'ün yana ğını sıkıyor. halil ergün, belli ki böyle bir şey beklemeden girmiş bu işe, epeyce rahatsız, kibariye sarılıyor, "yanacaklarından" öpüyor. halil ergün kızıyor, bozuyor. adam halkçı politika yapacağız dediyse, aslında, daha fakir giyinmiş benzerlerine seçim bölgesi olan tarlabası'nda, kasımpaşa'da bol bol rastlayacağı kibariye'yle yüzyüze gelece ğiz de demedi ya! kibariye'nin karşısındakileri utandırabilen taşkın samimiyetinin, aslında mahcupiyetini örtmeye yönelik oldu ğuna inamıyorum. içine kapanık oldu ğu, pek kimselerle görüşemedi ği de sık sık söyledi ği şeyler arasında. yalnızlığı bana sorsanız biraz psikolojik, biraz da bir vesileyle sınıf atlayanlara mahsus bir şey. "komşularıyla pek görüşmem, sıkılırım," diyor. o evlerde sesi sayesinde oturuyor, kabul gününde de şarkı söyleyecek de ğil ya.

işte böylece mahkûm edildi ği ailesi ve kocasından oluşan dünyada hapis ve mutlu yaşıyor kibariye. anlattığıma göre sabah kocası işe gittikten sonra alıyor eline bezi, evi temizliyor, sonra yeme ğini yapıyor. kocası işten gelene kadar. evde tek iş yapmanın, esas para kazananın kendisi oldu ğunu unutarak mutlu olabilir. paralarını dostuna yedirmiyor ya, tünay canı çı ğeri, nikâhlı kocası. gerçi ergün turgut'un haberine göre zamanında onu gizlice boşamışlığı da var ama ticarete olur böyle şeyler. yani bütün belirtiler ortada, adam sağlam ayakkabı de ğil işte. ama mutluluk reisi olan, reisi dış dünyayı çekip çeviren ailelerde yaşanır, kibariye'nin bu hayalini yıkmaya kim kıyabilir ki? *kim bilir*?

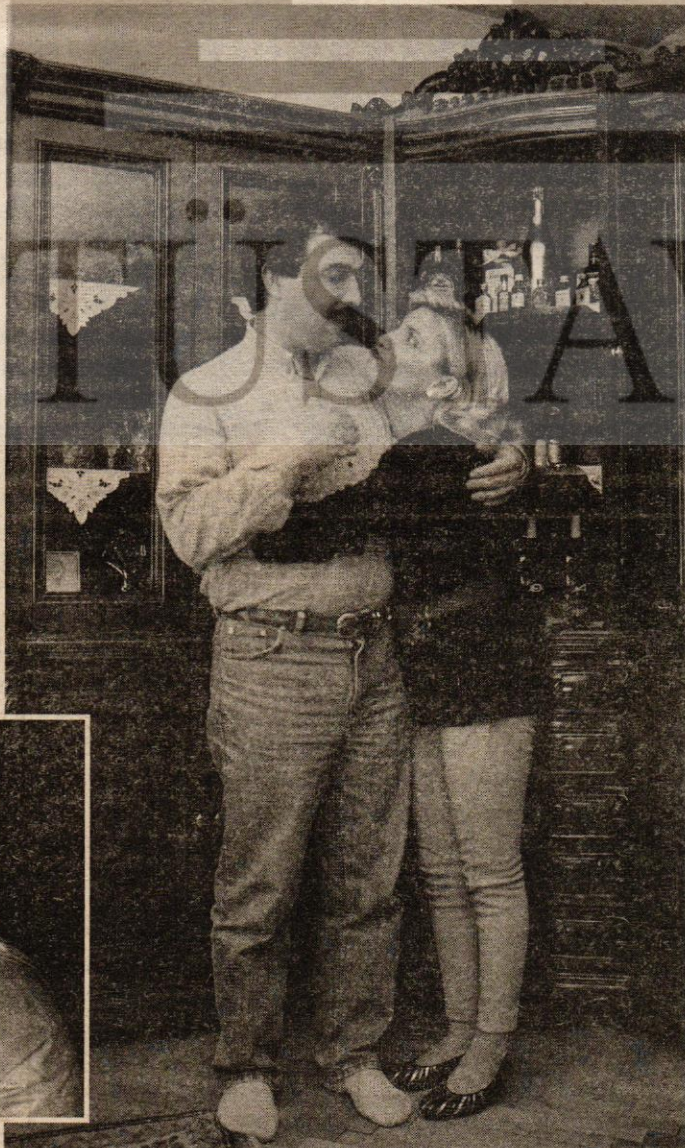
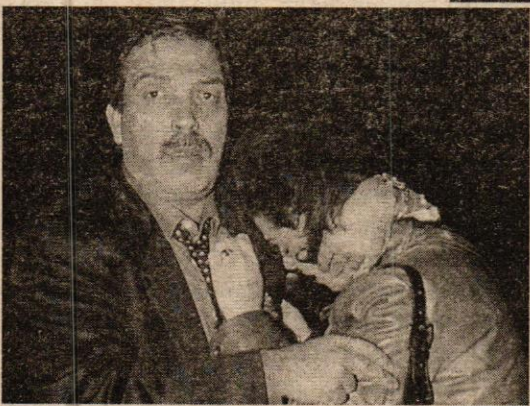
tabii ki kocası. tünay ürek kameraşı kararasıca magazin basını tarafından belkıs akkale'nin geliniyle "basıldı". basının dili yalana iyice alıştı, kadın dedikleri gibi genç ve güzel filan de ğil. ama duyduk ki, ilişki ciddiymiş. tünay ürek imam nikâhı bile yapmış sevgilisine, sonra televizyonda da seyrettik. "ben güzelim," diye haklı olarak şişinen hülya avşar'ı bulan ihanet, "ben çirkinim," diye kendisine haksızlık eden kibariye'yi neden bulmasın? kocasını pek takmayan hülya avşar bile ihanete uğradığına üzülürken, kocasına tapan, her şeyini ona danışan kibariye ihanet karşısında kim bilir ne hale gelmiştir?

burada iki soru var, bunlardan birincisi aslında bizim sorumuz de ğil ama başka soran olmadığı için soruyoruz, kibariye gibi bir sese tünay ürek'ten başka neden el uzatan olmaz şu müzik piyasasında?

ikincisi ise bu erkekler... diye başlıyor ama yeni yıla girerken canınızı sıkamak istemiyorum.

ayşe düzkan

9 PAZARTESİ

Kürt kadın gruplarıyla görüştük “Kadınlar eve dönmemeli!”

Geçtiğimiz günlerde Abdullah Öcalan'ın Roma'ya gitmesiyle birlikte Türkiye'de önemli tartışmalar başladı. Gelişmelerle ilgili olarak ulaşılabildiğimiz Kürt kadın gruplarıyla görüştük taleplerini sorduk ve öncelikle önümüzdeki süreci değerlendirmelerini istedik.

Özgür Kadın Derneği, Mürvet Yılmaz:
“Kadınların iktidarını hedefliyoruz”

Özgür Kadın Derneği'nin kuruluş çalışmaları 1997 yılının Şubat ayında başlamış. Organik bir bağları olmasa da *Özgür Kadın* dergisinin kendilerini de ifade ettiğini söylüyorlar. Dernek girişiminin Genel Başkanı Mürvet Yılmaz sorularımızı cevapladı.

Kürt meselesi dünyanın gündemine oturdu. Her şeyin güllük gülistanlık olacağı tarzında bir beklentimiz yok. Kürt halkının ve dünyadaki ve Türkiye'deki devrimci-demokratların duruşu geleceği belirleyecek. Ama her halükârda gelişmelerin olumlu olduğunu düşünüyoruz. Bugüne kadar hep terörist değerlendirmesi yapıyordu. Bu mücadelenin haklı bir mücadele olduğunu anlaşılmasının, bunun siyasallaşmasının getireceği kazanımların kalıcı olacağını öngörüyoruz.

Kürt kadının kimliğinin, kimliğini ifade etme özgürlüğünün kabul edilmesi, göç edenlerin evlerine dönmeleri ve savaşın yarattığı tahribatın onarılması, çocuklarımızın kendi eğitimlerini yapabilecekleri okullarının oluşturulması talebimizdir. Kürt kadının, siyasi partilerde olsun, devletin resmi makamlarında olsun, kimliğiyle kendini ifade etmesi ve temsil edilme noktasında haklarının tanınması.

Savaşın tahribatı büyüktür. Göç, taciz ve tecavüz, şiddete uğrayan kadınların psikolojisi... Bunlar için rehabilite merkezleri açılabilir, iş imkânları sağlanabilir, artı kadının daha sağlıklı düşünebilmesi, daha sağlıklı kendini ifade edebilmesi, ekonomik noktada daha rahat hareket edebilmesi için imkân-

ların hazırlanması gerekir. Bir taraftan da bunların sorumlularından da yaşananların hesabının sorulması gerekiyor. O noktada başvuru kurumları olabilir ve bu kurumlara başvuruların uluslararası mahkemelere taşınması gerekir. İki tarafın da yargılanması gerektiğini söyleyenler var. Ama şiddetin nereden kaynaklandığına bakmak lazım. Ulusal hareket kendini savunma hakkını kullanıyor. Savaşta, kavgada masum insanlar da inciniyor. Bu üzücüdür. Ama önemli olan arkadaki mantık ve davranış tarzıdır. Bugün bizler doğal savunma hakkımızı kullanıyoruz. Sadece Kürt halkı değil Anadolu'da yaşayan bütün halklara aynı şiddet ve terör uygulanmıştır. Dolayısıyla o suçların hesabının sorulması gerekiyor.

Uzun vadede, kadınların kendi iktidarını yaratmayı düşünüyoruz. Onun psikolojisini yaratmayı, düşüncesini yaratmayı hedefliyoruz. Bu süreçte kadınlar yaşamın tüm alanlarında konumlanabilmeli diyoruz. Bugün Kürt kadını, bizler yaşanan yoğun

süreçten dolayı dışarıdayız. Geleneksel konuma göre bir çatlama, bir çıkış söz konusu. Bazı şeyler değiştiğinde geriye gitmek tehlikesini gördüğümüz için şimdiden örgütlenmek istiyoruz. Özgül kurumları derinleştirmeyi ve kadının o geleneksel, edilgen psikolojisini tamamen aşmasını kendi ayakları üzerinde durmasını, kendini iktidara taşınmasını hedefliyoruz.

Uzun vadede Kürt halkı için gönülümüzden geçen birleşik bir yapıdır. Ama bunun bu süreçte olacağını söylemek pek mümkün değil. Dünya dengeleri buna el vermiyor. Artı Ortadoğu'da bir halk federasyonundan bahsedilebilir belki uzun vadede. Eğer varolan çözüm paketi Avrupa Birliği tarafından onaylarsa veya dünya devletleri tarafından kabul görürse bu Kürt halkı için yeniden bir toparlanma, yürümek için güç mekanizması olacaktır çünkü yaşanan süreçte epey yıprandı. Biliyorsunuz bölgede ekonomi de yok. Ama Kürt yapılanmasının elinde bulunan ekonomik yapılanmalar var. Bu ne kadar Kürt milli burjuvazisi olabilir, bunu süreç gösterecek. İlişkileri düşünsel anlamda ele aldığımızda özel mülkiyetin olmadığı bir yaşamı hedefliyoruz. Ama belli bir ekonomi olması gerekiyor. Türkiye koşullarında bu süreç sağlıklı olarak atlatılırsa belki birşeyler olabilir, Avrupa demokrasisini andırabilir.

Arjin, Necla:

“Kadınlar da sürece müdahale edebilmeli”

Arjin Kadın Grubu 1997'de Leyla Qasım'ı anma şölenini organize ederek faaliyet sürecine başlamış, daha sonra kendisini feshetmiş. Bu gruptan Necla'yla konuştuk.

Ben süreci olumlu değerlendirmiyorum. Çünkü mücadele başladığında bağımsızlık, birleşiklik ve sosyalizm içeren şiarlar vardı. On beş yıllık çetin bir savaştan sonra devletin vereceği bazı haklarla sonuçlanmasını kabul edemiyorum. Bu sonuçla yetinilmesi gerekiyor. Kürtler açısından bir taktik, bir basamak şeklinde değerlendiriliyor. Sorunun dünya kamuoyuna yansıtılması olumludur fakat bu emperyalist güçler haklı buldukları için falan değil, PKK'nin geldiği çözüm birçok güçlere uygun olduğu için ve bağımlı bir ülkenin içinde sınırlı haklarla yetinildiği için oldu. Bugün Almanya'nın Abdullah Öcalan'ı yargılamayı reddetmesi, bir siyasi statü konusunun gündeme gelmesi bence Öcalan'ın çözümleri Avrupa'nın Kürt sorununa biçtiği çözümlere yakınlaştığı için. Bu anlamda olumlu göremiyorum. Bence Avrupa PKK'yi FKÖ'leştirme istiyor. PKK içindeki yeniden yapılanmaya ilişkin bazı tartışmalar, ARCK'nin çetin bir biçimde eleştirilmesi bence bu sürecin belirtileri.

Bundan sonra neler olacağı belirsiz. Ashında ulusal örgütlenmeler içinde çeşitli tartışmalar var. Onların sosyalist bilince de çok sahip olduklarına inanmı-

Savaşın acılarını en çok kadınlar yaşıyor

Çeşitli dernek ve dergilere bağlı kadınlar 17 Aralık'ta, son günlerdeki gelişmelerle ilgili ortak bir basın açıklaması yaptılar. Açıklamada, düşünce suçuna, ekonomik kriz gerekçesiyle işten çıkarmalara, çetelere, Kürtlere ve Hadep'e yönelik saldırılara, öğretmenlerin polis tarafından dövülmelerine, Cumartesi annelerine uygulanan baskı ve gözaltılara ve savaşa karşı çıktılar. Basın açıklamasında birçok kadının, tıpkı Remziye Dinç, Şükran Aydın ve Asiye Güzel gibi cinsel şiddete ve tacize maruz kaldığı ve bu tehditle yaşadığı ifade edildi. Yaşanan tüm olumsuz gelişmelerden, uygulamalardan kadınların nasiplerini fazlasıyla aldıklarının belirtildiği basın bildirişi aşağıdaki çağrıyla sona erdi: “Bu ülkede yaşayan hiçbir halkın çıkarına olmayan savaşın bitmesi ve barışın gelmesi için tarihi bir süreçten geçmekteyiz. Bu tarihi fırsatın kaçırılmaması ve demokratik açılımların gerçekleşmesi için biz kadınlara da görev düşüyor. Çünkü savaşın acılarını en çok kadınlar yaşadığı için barışın gelmesinde de gerekli rolü oynamalıdır. Tüm kadınları, bu savaşta en fazla bedel ödeyen Kürt kadınların şahsında ifade edilen temel hakların kazanılmasında duyarlı olmaya çağırıyoruz”.

K. Kadav, ÖKDD Girişimi, *Roza Dergisi*, EKB, Y. Özgür Kadın Dergisi, *Özgür Kadın Dergisi*, Can Kadınlar Derneği

yorum. Ama Kürt halkının kaderini tartışmaya yönelik bir çağrı var. Süreci kotarıırken de adımlar atılırken de temkinli yaklaşılması gerekiyor. Kürtler'in bu savaşın barışla sonuçlanmasıyla ilgili bir talepleri var. Ama köleyle efendisini eşitleyen bir barış çok gerçek bir barış değil. On beş yıllık savaşın sonucunun bu olmaması gerekirdi. Bunu Kürtler'in kendisinin tartışması gerekiyor. Bence önümüzdeki süreçte kısmi özgürlüklerin olduğu otonom bir yapı gerçekleşecektir. Irak'taki durum bizim için iyi bir örnek bence. 1991'de bir "Kürdistan" oluştu. İç savaştan dolayı parlamentosuyla, kurumlarıyla gerçekten bir yapı oluşmadı. Bu hep savaşmaktan kaynaklanıyor. Bunların olmaması konusunda düşünmek gerekiyor.

Bugün birinci mesele Türkiye'deki milliyetçiliğin nasıl sonuçlandırılacağı. İkincisi Kürt toplumunda nasıl bir sürecin işleyeceği. Savaş Kürtler'in toplumsal ilişkilerini parçaladı, bugün bölgede Kürtler yok. Çünkü göç ettirildiler. Şu anda orada korucular, Kürt egemenleri var. Onların oradan çekilmesi belli bir mücadele gerektirecek. Şimdi ulusal kongre benzeri tartışmalar var. Kürt kadın hareketi bileşen falan sayılmıyor. Benim hayalim şu, hakikaten herkesi kapsayan güçlü bir hareket ve o hareketin bir bileşeni olarak Kürt kadın hareketi. Kürt halkının kaderi tartışılırken kadınlar da bunun parçası olmalı. Şimdi belli görüşlerde kadınlar muhatap alınıyor. Bizim gibi bağımsız kadın hareketi kavramını tartışan, bunun nüvesi olan kadınların bu sürecin o yapılacak tartışmaların içine girmesi gerekiyor. En azından onların söyleminin olması lazım. Böyle bir süreçte bizim gibi düşünmeyen kadın hareketiyle tartışmamız lazım. Kadınların geçmişte yaşadıklarından çok şey öğrendik. Bir sosyalizm tartışmasında da kadınların söz söylediği bir süreç olması lazım. Bugün çizilen kader benim de kaderimdir. Bu kadede benim de söz hakkım olması lazım. Bir biçimde çılgın da olsa, dergilerle, broşürlerle, Avrupa'da cephe oluşturuluyor, oraya temsilci göndererek. Kadınların sözünü dillendirmek, belki baskı grubu oluşturmak. Kadınların kaderinin çizildiği an orada olmak lazım. Ve süreç böyle işlerse bölgede olmak, tartışmanın, değişimin içinde olmak, kadınların arasında olmak. Ve savaşın yaralarının sarılması için ne gerekiyorsa, danışma kurumları, ne gerekiyorsa bunları yapmak.

olacağım sanmıyorum. Ama Kürtler açısından şöyle olumlu bir durum var, Avrupa kamuoyunda olay daha da politikleşti, bir Konferans lafi var. Bence Kürtlerden değil, devletin vahşi politikalarından kaynaklanıyor bu. Çözümüne doğru adım atılabileceğine inanıyorum, ama çok kısa vadede değil, dört beş yıl alabilecek bir sürece girildi.

Ulusal meselenin çözülmesi biz Kürt kadınları açısından birinci dereceden önem taşıyor çünkü şimdi devletle uğraşmak zorunda kalıyoruz o zaman Kürt toplumu içindeki kadınların yeri, erkeklerin cinsiyetçiliği vesaireye dönebiliriz. Savaşta kadının durumu ile ilgilenmekten bunlara eğilemiyoruz. Stratejik hedefimiz Kürt kadınların Kürt toplumu içerisinde haklarını elde etmiş olmaları. Bu süreçte önümüz açılırsa ne yapabiliriz? Kürt kadınları açısından teorik açılıma ihtiyacımız var, üç aylık bir teorik dergi düşünüyoruz. Kürt feminizmini daha fazla tartışma gündemine sokmak istiyoruz. Kürtlerin önü biraz açıldığında ilk yapacağımız şey Kürt Kadın Konferansı'dır, İstanbul'da veya tercihian Diyarbakır'da.

Acil taleplerimiz ise taciz ve tecavüzlerin ortadan kalkması, gerek bölgede gerek metropollerde işsizlik ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır. Bugün Kürt kadınların davalarını takip ediyoruz, mağdurların hayatlarını kısa da olsa sürdürebilecekleri geçici alanlar olarak sığınma evleri düşünüyoruz. İkincisi bütün partilere ve demokratik kurumlara, önüne Kürt sorununun çözümünü koyan partilere kadınların girmesi için pozitif ayrımcılığı savunuyoruz. Kürt kadınların Kürtler'in genel politik gündemine girmesini isteriz. Örneğin savaşın sonuçlarından bahsediyorlar ama taciz ve tecavüden bahsetmiyorlar. Bölgede bürolar açmak istiyoruz, ayrıca diğer kadın kurumlarının da bürolar açmasını istiyoruz. O zaman ÇATOM'lar böyle kolay işlemez gibi geliyor.

Uzun vadede tahayyülümüz bağımsızlık, bağımsızlık, birleşiklik ama bunun mümkün olduğunu düşünmüyorum. Ama o yöne bir evrilme olur çünkü Ortadoğu'da altüst oluşlar söz konusu olacaktır. Ama ilk elden bağımsızlık önemlidir çünkü Irak'ta görüyoruz. Irak kendini her güçlü hissettiğinde saldırıyor. Şunu biliyoruz özerklik, federasyon gibi çözümler bile çok uzun yıllar alacaktır. Orada alabilecek her çözüm lehimize. Ama şimdi mücadelenin yükseldiği bir ortamda kadınların politikleşmesi isteniyor. Çözümüne doğru giderken kadınların geriye çekilmesi söz konusu olabilir. Buna karşı bizim gibi kurumlar birşeyler yapabilir. Daha sonra yasalar bizi ne kadar ifade edecek?

Jujin, Hande Berjan ve Canan: "Savaşın tahribatını onarmak lazım"

Size daha önce de tanıttığımız Jujin bir Kürt kadın dergisi. Bu dergiyi çıkaran kadınlardan Canan ve Hande Berjan'la görüştük.

Canan: Bu süreci olumlu değerlendiriyorum. Bu sorunun Avrupa'ya gitmesi gerekirdi çünkü bu sorunun yaratılmasında Avrupa'nın günahı vardır. Bu süreç Kürt sorununun siyasallaşmasını sağladığı için olumludur. Ayrıca bu Türk kamuoyuna pek yansımadı ama Roma'da, eksi derece soğuk altında direnen her yaşta Kürt kadınları zafer kazanmıştır. Konu en azından Türkiye'nin gündemine girdi. Savaşın durdurulması anlamında bu bir başarıdır diye düşünüyorum.

Hande: Savaş ve Kürt meselesi Türkiye'ye rağmen dünyanın gündemine taşındı.

Canan: Şunu görmek lazım, artık bu çağda hari-

olarak değişmesi hele Ortadoğu'da çok zor. Bunun için dünya devletlerinin anlaşması gerekiyor, mücadele etmek yetmiyor. Ama ne olabilir, Kürtler'e özgürlük, siyasi özgürlük, kültürel özgürlük. Beraber yaşadığı halklarla eşit, onurlu bir yaşam. Türkiye'de ise hem Kürtler, hem Türkler için demokratik bir ortam oluşmalı ki bu sorun tartışılabilir. Siyasal anlamda, siyasi hakların tanınması anlamında birtakım örgütlenmelere doğru gidiliyor. Bu bir cephe olabilir, bir Kürt Konferansı olabilir. En azından Kürtler biraraya gelmeye başlayacaklar ve dünyayı içine katarak tartışacaklar.

Şu anda en önemli hedefimiz savaşın durdurulması. Çünkü şu anda tek taraflı barış talebi, bir silah bırakma var. İki tarafın da bunu yapması lazım. Hâlâ köy boşaltma var, taciz, tecavüz var, partiler basılıyor. Burada ve Avrupa'da kadınların savaşa karşı kampanyalar başlatması lazım. Bizim Türk kadınlarıyla ciddi bir diyalog içinde olmamız lazım. Çünkü savaş sadece Kürt kadınları değil Türk kadınları da mağdur ediyor. Ayrıca bugün çok ciddi bir milliyetçilik vardır ve bunu sadece MHP'liler taşıyor, muhalifler bile taşıyor. Sadece radikal sol gruplarla feministler bunun dışındadır. Onlar bu milliyetçiliği sorguluyor. Uzun vadede ise bütün Kürtlerin birliği ve diğer halklarla eşit biçimde yaşamaları. Bunun gerçekleşmesi kolay değil, ama insan umutlarını yitirmemeli. ve bütün bu zorluğun içindeki biz kadınlar umutluyuz.

Hande: Biz şu anda Kürt kadın kimliğiyle pek var olmuyoruz. Bunun nedeni Türkiye'de var olan baskının bütün Kürt kurumlarına olduğu gibi Kürt kadınlarına yönelmesi. Kadınlar da kendi kurumlarını oluşturamıyorlar, seslerini çıkaramıyorlar. Konuşanlar da yaygınlaşmıyorlar. Bu nedenle uzun vadede veya şu anda plan ve program yapamıyoruz.

Canan: Ben bölgede öğretmenlik yaparken, minibüsle dört saatlik yola giderdim her gün. Ön tarafta zengin erkekler, itibarlılar otururdu. Kadınlar da arkaya. Ben giderdim hep öne oturdum. Ve oturan varsa da kaldırırdım, burası benim yerim, diye. Söylenirdi, "Bu herhalde bizden değil, bilmiyor," diye. Sigaramı da yakardım. Bugün de aynı şeyi yapmak lazım. (Gülüyor) En azından orada oturabileceğimi bilmeleri gerekiyor. Kürt kadın hareketinin en önündeki engellerden biri de erkeklerdir.

Hande: Bu sıcak savaşta anne kimliği, eş kimliği, kardeş kimliğiyle öne çıktı kadınlar. Bunların geriye, eve dönmemesi gerekli. Bu kadınların tekrar sokakta olması gerekir, eylem anlamında, demiyorum, her anlamda. Biz şu anda güçlü değiliz ama bunu öngörebiliriz. Kadınlar çok değişti; bunun geriye dönüşünden korkuyorum. Ama büyük bir tahribat var. Bunun içinde en çok yarayı kadınlar aldı, yıprandı. Bu tahribatı onaracak birtakım kurumlar gerekli, bunlar da feminist kadın kurumları olmalı. Savaşta yaşanan taciz ve tecavüze karşı örgütlenmeli. Kadınlar devletin şiddetini sorgularken aynı zamanda Kürtler'in içindeki cinsiyetçiliği, töreleri, gelenek görenekleri de sorgulamalı.

ayşe düzkan

11 PAZARTESİ

Roza, Fatma Kayhan: "O zaman Kürtlerin cinsiyetçiliğiyle uğraşacağız"

Feminist Kürt kadın dergisi Roza'yı daha önce tanıtmıştık. Roza'nın sahibi Fatma Kayhan'la konuştuk.

Geçtiğimiz süreçte bütün milliyetçi bombardımana rağmen halkları karşı karşıya getirmek mümkün olmadı. Önümüzdeki dönemde de bunun mümkün

Toroslardan denize akan ayna

Filiz Ateş çocukluğundan beri severmiş denizden tahta parçaları, deniz kabukları çakıl taşları toplayıp eve getirmeyi. Alanya'ya taşınınca kumsaldan topladığı sedir, ardiç, çam, çınar parçalarını, ayna, çerçeve, abajur gibi objelere dönüştürmeye başlamış. Filiz Ateş'le yaptığı objeleri sergilediği ilk mekân olan TUYAP Hediyelek Eşya Fuarı'nda, "toplayıcılık tutkusu" nun nasıl sanata dönüştüğünü konuştuk.

Bu işe başlamadan önce çalışıyor muydunuz?

İstanbul Üniversitesi Alman Filolojisi'nden mezunum. Mezun olduğum alanla ilgili olarak rehberlik dışında bir şey yapmadım. Rehberlik öncesi biraz minicilikle uğraştım ama hiçbirini uzun süre yapmadım. İki sene de reklam filmleri çeken bir prodüksiyon firmasında çalıştım. Şimdiye kadar yaptığım işler içinde en keyif alarak yaptığım iş şu anda yaptığım.

Bu işi yapmak aklına nerden geldi?

İki yıl önce Alanya'ya yerleştim. Zaten her zaman deniz kenarından birşeyler toplayıp eve getirirdim. Evde birtakım ihtiyaçlar hasil oldu. Mesela lamba yapmam gerekti, evde lamba yoktu. Topladığım tahtaları biraraya getireyim, bakalım ne olacak dedim, bir abajur yaptım. Sonra baktım askı yok, bir askı yaptım. Çok çirkin bir aynam vardı, onu değiştireyim dedim, çerçeve yaptım. Sonra yaptıklarım hoşuma gitmeye başladı. Şu fotoğrafa bir çerçeve yapıyım filan derken arkası geldi. Sonra yaptıklarım evde biraz fazla yer tutmaya başladı. Birisi de dedi ki, Fuar'a katilsana. Bunun üzerine daha çok çalışıp 200 parça mal yaptım ve işte Fuar'dayım.

Nasıl yapıyorsunuz bunları?

Öncelikle bol bol malzeme toplamak ve tümünü tasnif etmek gerekiyor. İşin en sıkıcı yanı tasnif etme kısmı. Evde çalışıyorum, yer de dar olduğu için zorlanıyorum. Tasnif ettikten sonra, hoşuma giden parçaları bir kenara ayırıyorum. Onları elime aldığım anda aklıma gelen neyse onu yapıyorum. Mesela şurada gördüğünüz tahtayı elime aldım ve bu bir şeyin sapı olabilir diye düşündüm, bir el aynası yaptım. Yani birbirine benzeyen parçaları biraraya getirip önce bir dış görünüşü yaratıyorum, ondan sonra en zor kısmı onu aynaya ya da cama monte etmek. Camın kenarları gözükmese, arkası düzgün olsun deyip her birine uygun tahtayı seçip oraya yapıştırarak ya da vidayla monte ederek bitiriyorum. Sadece montajı üç dört saat sürüyor. Dizayn etme sürecinde de zorluk çıkabiliyor. Bazen bir şeyi elime alıyorum gerisini getiremiyorum. Ortada biraz sürünüyor, sonra uygun

bir parça çıkıyor, tamamlıyorum. Ama montaj kısmı hep zor.

Tahtaları herhangi bir işlemden geçiriyor musunuz, oyma ya da kesme gibi?

Hayır tamamen doğal haliyle kullanıyorum. Çok nadiren, mecbur kalırsam bir ucunu biraz törpüleyebiliyorum ama uzunluğuyla filan hiç oynamıyorum.

Boya, cila gibi bir madde kullanıyor musunuz?

Hayır. Sadece bir iki abajurda, ahşabın dokusunu belli etsin diye dolgu verniği kullandım, o da parlatmadı sadece rengi belirginleştirdi, yani ıslatmışım gibi oldu.

Tahta dışında hangi malzemeyi kullanıyorsunuz?

Deniz kabukları, taş, ip, cam, ayna, abajurlar için ipek kumaş, tel, montaj için gereken vida gibi şeyler.

Denizden çıkan yıpranmış porselen ve cam parçalarıyla da ufak tefek şeyler yaptım. Şu gördüğünüz parça mesela, bunlar herhalde bir zamanlar soda, bira ve raki şişesiymiş. Şöyle bir şey de düşündüm, palmiyelerin tomurcukları bir kılıf içinde çıkıyor, o kılıfı atınca içinden hurmaları çıkıyor. Kayık tabak gibi bir şey. Onlarla birşeyler yapmayı düşündüm. Bir de palmiye liflerinden abajur şapkası yapmayı düşündüm ama henüz denemedim. Aslında çerçeve arkalarını kesilmiş tahtadan yapabilirim, o çok daha kolay ama aykırı kaçıyor ve kesilmiş, yeni tahta kendini hemen belli ediyor. Dolayısıyla arkalarında da toplanmış tahta kullanıyorum. İçlerindeki fotoğraflar da ya

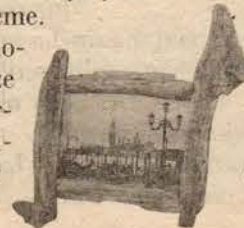
kendi çektiklerim ya da arkadaşlarımdan çektiği fotoğraflar. Tabii fotoğraflar değişebiliyor. Zaten en çok fotoğrafların değişebilmesi için bir formül bulmak uğraştırdı beni. Hiçbir şeyin standardı olmadığı için, aslında her parça için ayrı bir şey tasarlamam gerekiyor. Ayna ve camı kendim kesiyorum, tabii elimi kestiğim de oluyor.

Bir atölye kurmayı düşünüyor musunuz?

Düşünüyorum çünkü evde giderek zor oluyor. Biraz alet edavatı da artırmak gerekiyor. Aslında şimdilik bir oda yeter.

Çeşidi artırmayı düşünüyor musunuz?

Valla çeşidi tahtanın kendisi ilham ediyor. Önce bir şey tasarlayıp sonra onu yapmaya çalışmak çok zor, gereken parçayı bulmak imkânsız olabiliyor. Mesela bu işin büyük şehirde yapılması imkânsız gibi bir şey çünkü bu malzemeyi bulmak zor. Ama mesela İstanbul köy olsaydı da bu malzeme çıkmazdı çünkü bu Alanya yöresine özgü bir malzeme. Toroslardan iki üç kilometrede bir denize akan dereler ormanlardan getiriyor bu tahtaları. Bunlar doğal bir biçimde önce derede

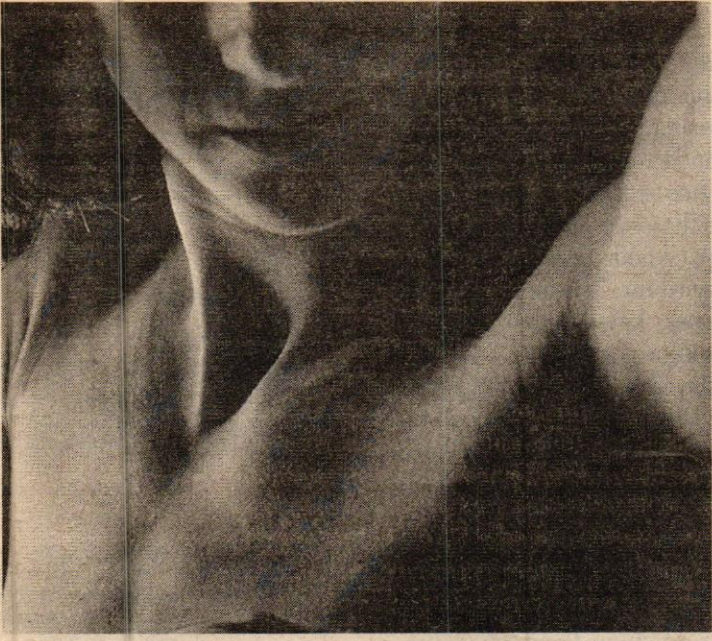

yıpranıyor, pişiyor. Sonunda denize ulaşıyor dalgalar vasıtasıyla kıyıya gidip geliyor. Bu gidip gelme sırasında mükemmel bir biçimde zımparalanmış oluyor. Güneş sayesinde de iyice kuruyor. Elinize aldığınız nesne tamamen kemikleşmiş bir şey. Bir zamanlar kurtlanmış olan tahta bile denize ulaştığında artık kurttan arınmış oluyor. Bu malzemeye yeniden kurt girmesi imkânsız. Ege'de bunu bulamıyorsunuz. Ege'de bulabildiğiniz şeyler daha sınırlı. Bir de Ege'de tekne artıkları çıkıyor, boyalı birtakım tahtalar. Ama onlar kereste, bir şekilde işlem görmüş tahta. Bu tür tahta Alanya'da az çünkü Alanya'da sandal filan da az.

Hangi ağaçların parçaları çıkıyor Alanya'da?

Mesela sedir ağacı çıkabiliyor, bu çok seyrek olan bir şey. Onu görünce hemen tanıyabiliyor insan. Çok sert bir ağaç. Zımparalayınca kokuyor. Ardiç ağacı çıkıyor. Çınar çıkıyor, dokusu çok gevşek bir ağaç. Çam çıkıyor. Bazıları deniz ve kum tarafından çok yıprandığı için dokusunu kaybetmiş oluyor, o zaman anlayamıyorum. Kurt izlerinden de anlaşılıyor. Mesela sedir çok sert olduğu için kurt yiyemiyor.

Nesrin Tura

Yazı tura atsanız da olur...

Mamogram çektiren kadınların çoğu, yanlış teşhis sonucu gereksiz yere korku ve stres yaşıyor; dahası, negatif sonuçların da hiç bir güvenliği olmadığından kadınlar tehlikeli biçimde güvence duyuyor ve tedavinin gecikmesi gündeme geliyor

Şu kendine bile hayrı olmayan tıptan neler bekliyoruz; o bize neler sunuyor... Hiç gereksinim duymadan yaşayabilmek iyi de, ömür boyu değişik dönem ve sıklıklarla hekimlerle, ilaçlara başvurmak zorunda kalıyoruz. İnansak da inanmasak da tıp ve teknolojik gelişmeleri (!) izliyoruz. Yapılan araştırmalar her zaman bize yarar olmasa da olumlu sonuçlar ortaya koyabiliyor. Her ne kadar beş yıl sonra bu sonuçları geçersiz kılacak yeni bir takım araştırma sonuçları yayınlansa da, bir süre için umutlanıp seviniyoruz. Yani kobaylığa devam edip oyalanıyoruz...

Kadınların belli bir yaşta sonra tanıştığı mamogram, meme kanserinin teşhisinde kullanılan en etkili ve "doğru" yöntem olarak tanımlanıyor. Özellikle de menopoza döneminde, klinik meme muayenesi ve ultrasona fazla güvenmeyen hekimler, hormon tedavisine başlamadan önce mutlaka mamogram çekilmesini istiyorlar. Kanserde erken teşhis çok önemli. O nedenle de biraz eziyetli olsa da kadınlar mamogram çektiriyor, sonuç negatife seviniyor; pozitifse, stres içinde uzun ve acılı bir araştırma sürecine girerek büyük korkular yaşıyor.

ABD'de Joann Elmore adlı bir kadın doktorun ekibiyle yürüttüğü, 40-69 yaşlarındaki 2400 kadını kapsayan araştırmada, bu kadınların 10 yıllık bir süre içindeki meme kanseri taramaları ve teşhise yönelik değerlendirmelerin bilgisayar kayıtları incelenmiş. Elmore, bu çalışmanın sonunda son derece çarpıcı bir bulguya ulaşmış: Mamogramlar, 10 incelemeden oluşan bir tarama küründe, incelemelerin yarısından çoğunda yanlış olarak "pozitif" yorumlanıyor. Bu ne demek? Mamogram çektiren kadınların çoğu, yanlış teşhis sonucu gereksiz yere korku ve stres yaşıyor; dahası, negatif sonuçların da hiç bir güvenliği olmadığından kadınlar tehlikeli biçimde güvence duyuyor ve tedavinin gecikmesi gündeme geliyor.

Elmore ayrıca, klinik meme muayenelerinde de yüzde 25'lik yanlış pozitif sonuç saptamış. Doğruluk, duyarlılık, kısaca özgülük taşıması gerektiği halde öyle olma-

yan bu testlerin yapılmaması gerektiğini yine de kimse söyleyemiyor. Ama ABD'de yanlış uygulama davalarının bir kısmının bu "yanlış pozitif sonuç"lardan kaynaklandığı düşünülen Elmore, "Birinci sıradaki yanlış uygulama davası, kanserin saptanamamasıdır. Bu da hekimleri, anormal olarak niteledikleri ve daha ileri incelemeler istedikleri bulguların sınırını değiştirmeleri gerektiği sonucunu getirir" diyor.

Şimdi de iyi haber; menopoz döneminde uygulanan hormon tedavisi içinde kullanılan bir ilacın (raloxifene), osteoporozlu kadınlarda meme kanseri riskini yüzde 70 düşürdüğü bildiriliyor. Bir süredir üzerinde çalışılan ve devam etmekte olan bir araştırmanın bulguları, kadınları menopoz sonrası korkulu rüyası osteoporozdan korumanın tek yolu olarak gözüken hormon tedavisindeki en büyük tehdit olan meme kanserine karşı raloxifene'in güvencesini ortaya koyuyor.

Menopoz, çok hoşlanmasak da yaşamın bir evresi. Bu dönemi olabildiğince iyi geçirmenin yolları var. Ancak, kemik yoğunluğunun azalması gibi kaçınılmaz bir sonucu da olan bu dönemde, en büyük sıkıntılar kemiklerin kolayca kırılmasıyla yaşanıyor. Bu nedenle uygulanan hormon tedavileri içinde yer alan östrojenin meme ve rahim kanseri riskini arttırdığı yolundaki uyarılar, kadınları iki arada bırakıyor. İleri yaşlarda yaşanan kemik kırıklarını önlemede kullanılan raloxifene, işte bu riski büyük ölçüde ortadan kaldırıyor. Yalnızca raloxifene, menopozun ilk yıllarında pek önerilmiyor; çünkü bu ilaç, bu dönemde çok rahatsızlık verici olan sıcak basmaları ve gece terlemelerine çare olamıyor. Bir de, tıpkı diğer hormonlar gibi raloxifene de damar tıkanıklığı ve akciğer embolisi riskini yükseltme eğilimi taşıyor.

Yine bir dipnot düşelim; bu araştırmaların başındaki doktorlar, kemik kırıkları ve kanserden korunmanın bir ömür uzunluğunda olduğunu, şu anki bilgilerin bizi ancak dört yıl öteye götürebileceğini söylüyorlar. Gerisini artık siz düşünün...

Fusun Özlen

Bu köşede bazen gerçek olaylardan da söz edeceğimizi belirtmiş-tik. Bundan yola çıkarak, kadınlara yönelik şiddete karşı yürüttüğümüz mücadelenin ilk gerçek örneklerinden bazı anekdotlar aktarmak istiyorum sizlere.

1987, avukatlık mesleğine ilk adımımı attığım yıl. Ve öyle bir yıl ki, kendimi bodoslama şiddet gören kadınlar ve dayaa karşı kampanyanın ortasında buluyorum. O yıl yaşanan ve şimdi söz edeceğim olayı, ilk olarak bir gazetede, "Eskişehirli 8 avukat kadının Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi hakimini protesto ettiğini," okuyarak öğrendik. Haberde yeterince bilgi yoktu ve kararı bulmaya çalıştık. Ankara Barosu dergisinin ilginç kararlar köşesinde bulduğumuz ve boşanma talebiyle dava açan bir kadının bu talebini reddeden kararda aynen şöyle yazıyordu: "...mahkememiz ise 9-10 yıl gibi uzun süren bir evlilikten 3 çocuğu bulunan ve halen de dördüncü çocuğa hamile bulunan bir kadın, kocası geçimsiz de olsa kendisiyle halen cinsi ilişkide bulunduğu, çocuklarına az çok elinden geldiğince baktığı, bir Türk atasözü, "Küze susuz ev sözsüz olmaz" misali de arasına kavganın evliliğin tadı tuzu olduğu, aralarında geçimsizliğin çekilmeyecek halde olmadığı... halen yaşayan çocukları ile doğacak olan çocukları için evliliğin devamının daha da hayırlı olacağı, Anadolu'da çok dikkatimi çeken bir söz var birçok yerde duydum, hele İç Anadolu'da çok söylenir, "Karının sırtını sopasız karnını sıpasız bırakmamak gerek" derler. Yörenin sosyal ve ekonomik şartlarına ve hayat standartlarına davacının anlatımlarına pek aykırı olmadığı, geçimsizliklerin davalı boşanmayı kabul etse bile çekilmez derecede olmadığı yakın zamanda hamile olması en iyi delil olduğundan davanın reddi gerekeceği..."

"Aman allahım" sözünü, bildiğim-bilmediğim bütün dillerde telaffuz ederek kararı okuduktan sonra bunu diğer kadınlarla paylaştım. Ne idüğü çok belirli olan bu karara karşı bizim kararımız ise, bütün bir kadın cinsinin aşağılanması ve dayaağın meşrulaştırılması söz konusu olduğundan dolayı manevi tazminat davası açmaktı. 1 lira mı, 1000 lira mı olduğunu hatırlayamadığım sembolik bir tazminat talebiyle açtık davayı. Davamız "taraf olmadığımız gerekçesiyle" reddedildi. Bu durumun hukuki tartışmasına girmek istemiyorum ancak, inanıyorum ki o günde taraftık, bugün de taraf olmaya ve o sözlerin muhatabı olmaya devam ediyoruz.

İşte yine o günlerde, dayaağ karşı dayanışma kampanyasının ortasına bir kadın çıktı geldi. G. Ç. adında, bizden dayanışma talep eden bu kadın karşısında hepimiz şaşkındık. İki çocuğu vardı, kocasından şiddet görüyordu ve bu şiddete nasıl karşı koyacağını bilemiyordu. Bizlerinde pratik olarak bunu nasıl becerebileceğimizi bildiğimiz söylenemezdi aslında. G. Ç.nin evinde dönüşümlü olarak kalma-ya, ona sık sık ziyaretler yapmaya başladık. Başlangıçta kocası nasıl bir adamdır, bize de saldırır mı, neler olur bilemiyorduk. Yaşanan durumdan dolayı koca da şaşkına dönmüştü.

O günlerde 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun da mevcut olmadığı için kocanın evden uzaklaştırılması gibi bir talebimiz olamazdı. Mor Çatı da sığmağı açmamıştı henüz. Boşanma davasını açtık ve bir süre bende kaldı G. Ç. Zorlu günler, gelgitler yaşadı. Uzun zaman, kocasının hâlâ pek anlam veremediğim (feministleri kastederek) "Sizlere saygım sonsuz," tekerlemelerine muhatap olduk. Sonunda, dayaağı pek de meşru görmeyen bir hakimin, "Dövdün mü dövmedin mi kardeşim"le başlayıp "Dövmüşsün işte, azı çoğu mu var," bağırışlarıyla devam eden bir duruşma sonunda boşanma gerçekleşti. Çok azimli bir kadındı ve kendi kendine yaptığı başvurularla bir halk ekmek büfesi açtı, çalışmaya başladı. Uzun yıllardan sonra birgün karşılaştığımızda ise tiyatroyla ilgilendiğini, tiyatrodan bir küçük rol aldığını söyledi.

Aynı dönemde yaşadığımız bir başka olay da G. N. ile ilgili. O'da benzer olaylar yaşayan bir kadındı ancak asıl ilginç olan yaşadığımız duruşmaydı; duruşmada G. N.nin başkaca bir tanığı olmadığı için Mor Çatı'dan iki kadın tanıklık yaptılar. Birisi psikiyatrist olan arkadaşımız Şahika'ydı ve kadının psikolojik durumuna, yıpranmışlığına tanıklık etti. Sanıyorum Mor Çatı'nın adının telaffuz edildiği ilk davalardan biriydi o. Karşı tarafın avukatı birden söz alarak, "Hakim bey burası tuhaf bir dernek, kadınları kocalarına karşı kışkırtıyorlar" minvalinde bir takım sözler sarfetti. Biz kendimizi tutamayıp gülmeye başladık, G. N.nin ise pek gülecek hali yoktu. Ancak hakim, "Ee ne varmış yaptıklarında, ben de gazetelerde okuyorum, fena şeyler yapmıyorlar," dedi. Gazetelerde oldukça popüler olduğumuz yıllardır açıklığı. Lehimize sonuçlanan o davada kadın dayanışmasının en güzel örneklerinden birisini yaşadık. Yıllar içinde ise pek çok kadın hayatını değiştirdi ve değiştirmeye devam ediyor.

Filiz Kerestecioglu

Öğrenci hakkı mı yoksa Hakkı mı?

Gazetelerde sayfa sayfa ilanları ve kentin yanındaki afiş ve billboardları görünce gözlerime inanmadım. Aynen şunlar yazılıydı, hem de kocaman puntolarla: "Harekete Katıl", "Öğrenci Olayı", "Öğrenci Haklarına Sahip Çık."

Vay canna, diye düşündüm, demek ki yaşamakta olduğumuz yeni dünya düzeninde reklamın önemini işadamlardan sonra öğrenci dernekleri de anlamış olmalı ki, katılımı genişletmek için böyle çarşaf çarşaf ilanlara, kocaman billboardlara başvurmuş keratalar. İyi de dünya para tutar bunlar. Nereden bulmuşlar bu kadar parayı. Demek afacanlar istediklerinde para bulabiliyorlar. Bir de sızlanırlar yok parasız eğitim, yok harç zammı diye. Aaa, dikkatli bakınca bir de ne göreyim, bir banka sponsorluk yapmış bu reklamlara. Ne günlere kaldık yarabbi. Benim bildiğim bankalar böyle öğrenci hakkıyla falan uğraşmaz. Arada bir sanatla ilgilendikleri görülse de bunun için daha ziyade popüler alanları veya popüler isimleri seçerler. Hem bankalar sermaye sınıfının kapital kurumları değil mi? Değilmiş işte kardeşim. Demek bütün bunlar kötü niyetli solcuların uydurmasıymış. Koskoca bir banka öğrenci hareketine destek vermiş işte. Vallahi de vermiş, billahi de vermiş. İyi de hadi banka desteğini vermiş, peki valilik, emniyet, rektörlük, dekanlık, öğrenci işleri, muhtarlık, savcılık, nüfus idaresi gibi şu anda adını ve sayısını tam anımsayamayacağım ve en ufak ilan, toplantı vs. için bin türlü izin alınması gereken devletin diğer kurumları nasıl izin vermiş bu ilanlara. Ne demek yani harekete katıl? Bu ilanda provokasyon unsuru yok mu? Ya gençlerimizin körpe beyinleri yıkanır da 12 Eylül öncesine dönersek? 12 Eylül öncesini düşününce daralmaya başladım. Çünkü 12 Eylül öncesi ister istemez 12 Eylül sonrasını anımsatıyor bana. Üstünüze afiyet bende "12 Eylül Sonrası" sendromu var da. Birden birinin bana çimdik atması isteği uyandı içimde. Bu gördüğüm doğru olamazdı. Eğer doğruysa bugüne kadar öğrendiklerim yanlıştı. Eğer öğrendiklerim yanlışsa o zaman tavuk mu yumurtadan çıkıyordu yani... Aman Allahum, basbayağı saçmalamaya başlamıştım. Bir yerlerde ters giden bir şeyler vardı. Yoksa herkes aynı kitabı okumuş hayatını değiştirmişti de ben bu değişimin dışında mı kalmıştım. Best-sellerlara yüz çevirmenin bedeli miydi bu. Bir dakika. Önce sakin olmalıydım. Bu işin altında muhakkak bir çapanoğlu vardı ve ben bunu çözecektim. Çözmeliydim. En iyisi ilanı yeniden okumaktı. Öyle yap-

tım. İlanı yeniden önce satır satır, sonra kelime kelime, ardından heceleyerek okudum. Birden ilanın gizi çözüldü. Tabii ya, neden daha önce akıl edemiştim ki bunu. Interbank öğrencilere vereceği kartın reklamını yapıyordu bu ilanlarla. Hepsi buydu işte. Kısaca bu kart bütün öğrencilerin hakkıdır, hakkını kullan, hakkına sahip çık diyordu. Bu karttan edinmek bir harekettir, bu harekete katıl, demeye getiriyordu. Bu ülkede öğrencilerin yurt sorunlarına da sahip çıkarak, baskılara göğüs gererek, bedelini pırl pırl arkadaşlarının yaşamları, hapishanede geçirilen yılları, örselenmiş bedenleri ve ruhlarıyla ödedikleri öğrenci hareketi bir banka kartını almaya, öğren-

ci hakkı da bir karta indirgeniyordu.

Herkes yine olayı abarttığını, bunun reklam dünyasının cilvelerinden olduğunu, öküz altında buzağı aradığını düşünecekti ama ben sistemin değerlerin içini önce itinayla boşaltıp sonra kimse fark etmeden oraya kendi değerlerini yerleştirdiğini biliyordum. Komünizm sonrası bir aylık maaşı karşılığında aptal bir Amerikan hamburgeri almak için kuyruklarda bekleyerek özgürleştiğini zanneden insanlar gibi birkaç yıl sonra öğrencilerin haklarına sahip çıkmak için banka kapılarında kuyruklar oluşturması ihtimali paniğe kapılmama yetiyordu.

Aşkın "bir tek taş pırlanta"ya, anne sevgisinin "bir bebek bezi"ne veya "bir margarin"e, özgürlüğün "bir hijyenik ped"e dönüştürüldüğüne tanık olmuştum. Ama bir kredi kartı tanıtımına öğrenci hareketinin malzeme edilebileceği doğru aklıma gelmemiş, bu ilanlar kısa süre ile de olsa dumura uğramama yol açmıştı. Daha hazin olanı ise habire oramı buramı değiştirdiğim halde değiştiremediğim bir arabam, silikon destekler ve yüz gerdirmeye ikâme edebileceğim bir cep telefonum, banyomda beni yansıtan bir klozet takımım bile yoktu. Üstelik okul bittiğine göre bu karttan alıp harekete katılmam da mümkün değildi. Tek umudum "İnsan Hakkı" veya "Kadın Hakkı" bunlar olmazsa "Hakkı" diye bir parfüm yapılması ve parfümü kullanırken ne kadar hahk olduğumun anlaşılmasıydı.

Özgül F. Yalçın

HAYAT VE TEKNOLOJİ

Ev dışı alanlarda gözlemler

Hafta içi bir gün Levent Çarşı Meydanı. Erkekler yeni banklarda biraz da yayılarak oturmuşlar. Çoğu tek başına, ya atıştırıyor ya gazete okuyor ya da bakmıyor. Kırk dökük banklarda ise kadınlar daha çoklar, birbirinin yanına ilişmiş oturuyorlar.

Levent'in ara sokaklarında tatil günlerinde ya da öğleden sonraları okuldan gelen 7-13 yaşlarındaki oğlan çocuklar sokağa hakim, top oynarlar, geçen arabalara bakar, bolca da gürültü yaparlar. Yeni gelen aralarına kolayca karışır. Kısaca ev dışında sosyalleşirler. Doğum oranlarında cinsiyetler arasında çok belirgin bir fark olmadığından bu yaş grubunda oğlan çocuk kadar kız çocuk da olmalı. Bu yaş grubunda çocukların hemcinsleriyle birlikte olmayı seçtiğini söylüyor pedagoglar. Ama kızlar neredeler, okul sonrasında ya da tatil günlerinde nerede sosyalleşirler?

Bir özel ilkokulda öğrencilerin eşyalarını koydukları dolaplar var. Kızların hemen hepsi dolaplarının tutamaklarına süsler asmışlar, oğlanlarında yok.

Büyük süpermarketlerde sebze meyve bölümlerinde elinde cep telefonu ile konuşurken alışveriş yapan insanlar görüyoruz. Örneğin, "Bamya ne kadar olsun?" sorusuna telefonda yanıt bekleyen genellikle kadın mıdır, erkek mi? Ben hep erkek görüyorum.

Akmerkez sinemalarının birinde bir cuma akşamı 18.30 seansındaki Cumhuriyet filminin gösterimi için gelenlerin çoğu kadın, okul çağındaki çocuklarını getirmişler. Hatta bir tanesi 13-14 yaşındaki özürü oğlunun tekerlekli sandalyesini yerleştirmeye uğraşıyor. Bütün babalar geç saatlere kadar çalışıyor olmalı. Hafta sonu sabah 10-11 saatlerindeki çocuk tiyatrolarının seyirci kitlesi de bundan farklı değil, babalar yine mi çalışıyor? Çalışmıyorlarsa evde ne yapıyorlar?

Çoğu akademisyen, yaş ortalaması elli civarında bir grup, tatil için bir konukevinde. Kadınlardan tavla oynayan pek yok, ama bir tanesi çok yaman, kiminle oynadıysa yeniyor, üstelik değişik ortamlardaki benzer becerisi ile meşhur. Buna karşın oynayan, oynamayan bütün erkekler bu kadının sıradışı konumu hakkında bolca fikir yürütüyorlar; temel tez bu başarısının oyunu iyi bilmesinden değil şanstın kaynaklandığı. Bilgi sinemasının erkekler için de böyle ortada konuşulabilmesi ne kadar yaygın? Ya da hangi cins daha çok "bilmiyorum" der?

Üniversiteden bir grup, çoluklu çocuklu, bir tatil yerinde birlikte. Erkek öğretim üyeleri bir masada, genellikle eski tanış olan eşleri ise bir başka masada toplanmışlar. Çocuklar ise kaynaşmış, oynuyorlar. Daha az sayıda olan kadın öğretim üyeleri ise başka bir yerde toplanmışlar. Çünkü, erkek meslektaşlarının eşleri ile ortak yanları az. Kendi eşleri erkekler tarafında. Erkek meslektaşları ile çok daha sık görüştiklerinden ortak konular bol, ama gruptan birkaç kişi, söz birliği etmişçesine, kadınların diğer tarafta olduğunu hatırlatıyor kendilerine. Sohbetin konusu da öyle müstehcen fıkralar falan değil, kurum dedikoduları. Ev dışında ama ev içi benzeri ortamlarda erkekler kadın meslektaşlarını da evin içine koyuyorlar. Bu davranış biçimi en yüksek eğitimlilere özgü olduğuna göre eğitimin içeriği önem kazanmıyor mu?

Gülşay Günlük

Romantikliğin de bir sınırı var...

Ergenlik çağındaki bir oğlan çocuğu hangi nedenle yüzünü günlerce yıkamaz? Aslında bir sürü nedeni olabilir; baş sırada tabii ki tembellik ve pasaklılık geliyor.

O yaşlardaki çocuklar ya çok pasaklı oluyor ya da fazlasıyla "süslü." Dikkat ederseniz temiz demiyorum çünkü kafalarını bolca jöle ya da bilyantınle sıvayıp ellerine geçen her parfümle yıkanmalarını temizlik olarak görmüyorum. Bir kere kafalarına sıkı sıkıya yapışmış saçlarının içinde kepekler ahenkle dans ediyor ve terli vücutlarına boça ettikleri parfüm kokusundan da yanlarına varılamıyor. Bu duruma da temizlik denemez herhalde.

Yüz yıkama konusuna gelince, bu soruyu oğlan çocuklarının bir kısmının ne kadar pasaklı olduğunu söylemek için sormadım. Okul yıllarında başıma gelen bir anımı anlatmak içindi bütün hikâyeye.

Okuldaki oğlan çocukları bahçede kızlara manalı manalı bakmak yerine, kendilerini öldürürcesine top oynarlardı. Zil çalıp da sınıfa girdiklerinde yüzleri kan ter içinde, pis pis kokarlardı. Hiçbirinin aklına zil çalmadan birkaç dakika önce yüzlerini yıkamak gelmezdi. Bir de o pis hallerine bakmadan, top peşinde koşarken varlıklarını bile unuttukları kızlara, sınıfta öyle bir bakışları olurdu ki sanırsınız dünyada yaşayan tek erkek onlar, bir hava bir hava. Bir de kızlara kasıntı, burnu havada, derler utanmadan.

Hele o kızlardan bahsederken, sözüm ona şifreli konuşmaları, insan bu kadar aptal olabilir mi? Mesela göğüslere ampul,

kağaya paket ya da karpuz derlerdi, biz de bunları güya anlamazdık. Sorduğumuzda da, "Siz anlamazsınız, bunlar şifre," demeleri yok mu? Sanırsınız bunlar devletin gizli ajanları. Hem bu kadar aptalca konuş hem de bu salaklıklar dünyanın en önemli sırlarımız gibi havalara gir, pes.

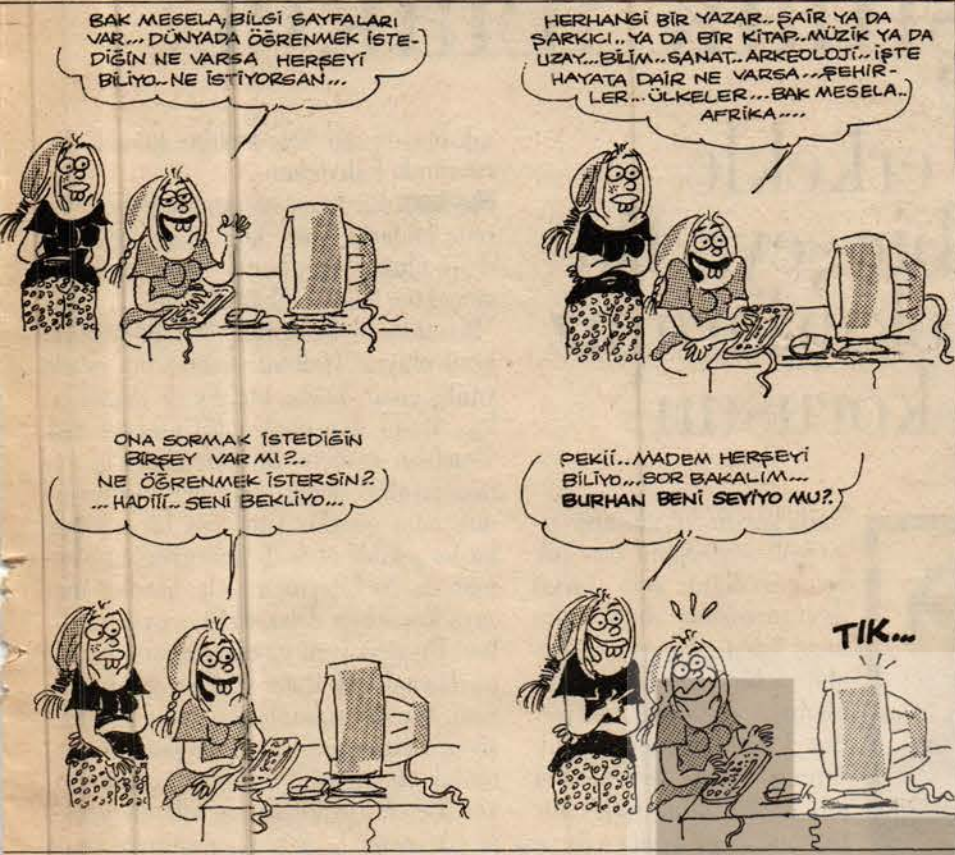
Neyse, sınıfımızda hoş bir çocuk vardı (hoştu ama bu aynı zamanda aptal olmasının önünde bir engel teşkil etmiyordu) ve zannediyordum bana ilgisi vardı. Vardı, diyorum çünkü hiçbir zaman bundan emin olamıyordum. Çünkü o da top peşinde sürünüp dururdu ders aralarında. Bir gün tutturdu, "N'olur beni bir kerecik öp," diye. Ben reddettiğçe o üstelleyip duruyordu. Bütün kız arkadaşlarım, onun benim için deli olduğu konusunda hemfikir. Ama ben buna inanmıyordum çünkü bir kıza deli divane olan biri gerçekten öyle davranmamalıydı. Ama o, ne tenefüslerde top oynamaktan vazgeçiyordu ne de arkadaşlarıyla arada bir büyük maçlar için okul kırmaktan. Oysa ben hasta olsam bile sadece onu görebilmek için okula gidiyordum, tatillerden nefret ediyordum ve kız arkadaşlarımla olmak yerine onunla olmayı tercih ediyordum.

En sonunda dayanamadım ve onu yanağından öptüm. Ama bana yanağı öptürmeden önce tükenmez kalemle yanağında küçük bir daire çizdi ve ben o dairenin içini öptüm. O kadar sevindi ki, "Öptüğün yeri asla yıkamayacağım," dedi. Bunu ciddiye almadım ama o sözünü tuttu. Üçüncü gün yanağındaki işaret bir öğretmenin dikkatini çekti ve "Oğlum yanağın çizilmiş neden temizlemiyorsun?" dedi. O kendinden emin bir şekilde ağızını yaya yaya, "Yıkayamam hocam, anısı var," dedi. Utancımın kıpkırmızı bir halde, o anının ne olduğunu öğretmene söylememesi için dua edip duruyordum.

Aradan iki hafta geçti ve yanağındaki işaret biraz silikleşmiş olmasına rağmen hâlâ duruyordu. Bütün okul bunu konuşuyordu, ben çok sıkılmışım bu durumdan. Anladım ki en başta hoşuma giden bu romantik durumu beni rahatsız etmeye başladı. Çünkü o her yerde böbürlenip duruyordu. Bu kadarına dayanamadım ve bir gün ona; "Sen ne kadar pissin, günlerdir yüzünü yıkamıyorsun, bu kadar pis biriyle birlikte olamam," dedim ve onu terk ettim. O kadar şaşırıldı ki "Ama ben... yani... sen öptün ya beni..." diye kekeleyip durdu. Gözlerindeki o ifadeyi bugün bile unutamam. Şaşkınlık, öfke, aptallık, inanmazlık... Aptallık, kendini dev aynasında görme, romantiklik ve top oynama merakı birarada olmuyor. Hele kızları bu kadar küçümseme olacak şey değil. Romantizmin de bir sınırı var...

Nesli Küçük

15 PAZARTESİ

SİDİK YARIŞI

“Aynı yerde çalışmak felaket!”

Evli ya da birlikte olduğunuz erkekle aynı işyerinde çalışmak nasıl bir şey? Bu konuda tecrübelerini anlatan okurlarımız aynı fikri paylaşıyorlar: Allah korusun!

Aysel: Sevgilimle ilk başlarda ayrı işlerde çalışıyorduk, o gazeteci, ben de bir oyuncak imalatçısında müdürdüm. Daha sonra iki kız arkadaşımın kendi imalathanemizi kurduk. Sevgilim de o sıra işten ayrılmıştı ve biraz emrivaki yaparak, “Ben iş bulamıyorum, sizin de nasılsa bir elemana ihtiyacınız var,” diyerek bizim işyerinde çalışmaya başladı. Aslında o benim çalıştığım sektörü tanıyordu ve işi biliyordu. Üstelik ben patronum ama sevgilim de patron gibi davranmaya başladı. Kızları azarlıyor, bilmediği işlerde ahkâm kesiyor filan. Neyse bir süre sonra yaptığımız o iş krizden dolayı kapandı ve ben daha işim kapanmadan başka bir iş teklifi aldım. Çok iyi bir teklifti, eğitimcilerle işbirliği içinde yeni tip oyuncaklar üretiyorduk. Bütün sorumluluk bendeydi. Ben yeni işe başlayınca sevgilim başka bir işe girmedi ve bana, “Ben senin müdürün olarak çalışayım,” dedi. Benim de birine ihtiyacım vardı zaten, çünkü çok geç saatlere kadar çalışmam gerekiyordu ve bu benim açımdan olumlu olur, ayrıca tanıdık biri, yabancı biri çalar, çırpar, diye bu teklifi kabul ettim. Fakat katıyen benim düşündüğüm gibi bir süreç olmadı. Hiçbir dediğimi yapmıyordu. Daha sonraları işyerinde öyle bir hava yarattı ki, çalışanların hiçbiri benimle muhatap olmuyor, onunla muhatap oluyorlar. Halbuki o işi bilen benim, emek veren benim. Zamanla ufaktan ufaktan her şeyle o ilgilenmeye başladı. “Sen beceremezsin,” diyerek sürekli beni işin dışında tutmaya çalışıyordu. Çok moralim bozuluyordu ve bir süre sonra işle ilgilenmeye başladım. Yani ona kızıp “Çek git buradan,” diyeceğime işe küsüp duruyordum. Bu arada sevgilim fazlasıyla para harcamaya başladı, buna müdahale edemedim, çekler zamanında ödenmemeye başladı ve o çeklerde benim imzam vardı. Çok garip bir durumdu bu, çünkü iş iyi gidiyordu, para kazanıyorduk ama çekler ödenmiyordu, çünkü o parayı sorumsuzca ve beceriksizce harcıyordu. Ben o sürede kendimi pasifize ettim ve teslim oldum. İşe düzensiz gidip gelmeye başladım, kimseyle yani işçilerle muhatap olmamaya başladım. Bu işe başlamadan önce de ayrı işlerde çalışırken ben onun üç misli kazanıyordum ve buna rağmen o bana, sen beceriksizsin, diyordu. Bu durum sürdükçe ben iyice

kendimi kenara çektim, arada işe gidip bir görünüp kayboluyordum. Bu zamanla depresyona dönüştü ve ben bir ay boyunca evden hatta yataktan çıkamadım. Sonra karar verdim ve bir gün işe gittim. Fakat bana çok ilgisiz davrandı ve ben korkunç üzüldüm. Çalışanlar beni teselli etti. Ben yine eve kapandım, bu sefer iki ay çıkamadım evden. O evden çıkamadığım dönemde yakın bir kadının arkadaşım beni doktora götürdü. Sonra kendimi toparladım ve döndüm. Fakat bir süre sonra o işi tekrar toparlamadık, işi kapatmak zorunda kaldık. Daha sonra geriye baktığımda şunu görüyorum, aslında çok başarılı olduğum bir meslekte onun yüzünden başarısız olmuşum. Bütün bunlara rağmen o beni suçladı. O süreç bir kâbus gibi geçti benim için. Çok üzüldüğüm düşündükçe, hiç mutlu olamadım bütün o süreçte, oysa çok farklı olabilirdi, ben o işin tadını çıkaramadım. Eğer yalnız olsaydım çeklerimi ödeyecektim, her şeyle yüzleşecektim, başka bir ortak bulacaktım ve güçlenerek çıkacaktım o işten. Ve bütün bunların sebebi kişisel bağımızdan kaynaklanıyordu, sevgilim olduğu için her şeyi yapabileceğini düşünerek öyle davrandı.

Nurhan: Biz kocamla iki üç yıl birlikte çalıştık. İş ben kurduğum, bir iki sene yalnız götürdüm. Kocam ayrı bir işyerinde çalışıyordu, sonra işinden ayrıldı ve birlikte çalışmaya başladık. Bizim sorunumuz işi yapamamak değildi. İş doğru yapıyorduk, kararları doğru alıyorduk ama işe yaklaşım tarzımız çok farklıydı. Ticaret farklı bir mantığı gerektiriyor. Bir kere karamsar olmamak, paniğe kapılmamak gerekiyor. Eşim büyük ölçekli bir kuruluştaki çalışıyordu daha önce, ben ise orta ölçekli bir yerde çalışmıştım. Ticarete çalıştığım adamlar dış görünüş olarak çok parlak olmayabiliyor ama aslında trilyoner adamlar ve ilişki güven unsuruna dayanıyor. Dilini bile değiştirmek zorundasın onlarla çalışırken. Ben o adamlarla kafa olarak çok farklı olmamıza rağmen sohbet etmek zorunda kalıyordum ama eşim öyle değildi, bunu istemiyordu. Yaklaşımlarımız birbirinden farklı olduğu için zamanla bir ezme ezilme süreci başlıyor. İş sıra-

Aysel, 30, tasarımcı.

sında karşımdaki insanın işle ilgili söylediğini ben çok iyi anladığım için farklı davranıyorum ama eşim buna karşı çıkıyordu. Böyle olunca bir yerde beni tamıyamış, çığnemiş oluyor. Ben başka biriyle ortaklık yapmış olsam ve yine bu problemler olsa, farklı bir biçimde o problemi çözme şansım olur. Ama evli olunca o problemi bir de eve taşıyor insan. Gün içindeki stresi, anlaşmazlığı evde devam ettiriyorsun, bu çok kötü. Zamanla bütün ilişkimiz ve hayatımız iş olmaya başladı. Bir de zamanla çalışırken bütün süreyi birlikte geçirince insan birbiriyle benzeşiyor. Böyle olunca yaşamın bir cazibesi kalmıyor, birlikte olmanın cazibesi kalmıyor, çünkü gündüz birlikte, gece birliktesin. Bütün arkadaşlar or-

tak oluyor, her yere birlikte gitmek durumunda kalıyorsun.

Nurhan: Bir karar aldığımda kabul etti-rene kadarki süreç kötü geçiyordu. Bir de şu oluyor, eğer benim verdiğim karar gerçekten yanlış çıkarsa sonunda bana “Ben sana söylemiştim,” dediğinde insan kötü oluyor. Halbuki ticaret bu, orada yanlış çıkar, başka bir şey de doğru çıkar, bunu denemeden bilemezsin, risk almalsın sonuçta. Bir süre sonra işi eve taşımayalım dedik, evet eve taşımıyorduk ama gündüz işte olan bir gerilimi başka şekilde evde dışarıya taşıyorsun o zaman da. Ne bileyim mesela, bardağı masaya koyarken daha sert koyuyorsun filan. Dışarıyı yani işi eşin dışında biriyle paylaşmak çok daha iyi diye düşünüyorum. Çünkü zamanla duygular da değişiyor, benzeşiyorsun, benzeşince monotonluk oluyor eşler farklı arayışlara giriyor. Mesela iş yaptığın bir adamla yemeğe çıkıyorsun, eşin tepki gösteriyor ya da kocam bir kadınla yemeğe çıkıyor ben tepki gösteriyorum. O zaman birbirini yeme süreci başlıyor ve duygularını sorguluyorsun. Aynı işyerinde birlikte çalıştığında karı-koca olarak, başarı ya da başarısızlık ikinci planda bence, çünkü o ilişki kötüleşiyor, esas önemli olan o. Bizde birçok problem oldu bu nedenden dolayı, çok kötü bir süreç yaşadık. Birbirimizin suratına baktığımız zaman aşağı yukarı bir olay karşısında ne tür bir re-

Nurhan, 33, reklamcı.

aksiyon gösterebileceğimizi biliyorduk. Böyle olunca bir süre sonra birlikte olmanın da bir anlamı kalmamaya başlıyor, bir cazibesi kalmıyor birlikteliğin. Ama şu da var biz de iş konusunda bir üstünlük olmadık. Şu anda ayrı ayrı çalışıyoruz ve o birlikte çalışma dönemimiz problemliliği için ben şu anda onun işyeriyle ilgili bir merak içinde değilim, bunu sormuyorum bile.

Aysel: Ben şimdiki sevgilimle birlikte çalışmayı asla istemem. Çünkü ben hem onun işteki halini görmek istemiyorum, hem de tekrar aynı durumlara düşmek istemiyorum.

Nalan: Ayrıca aynı işyerinde bütün gün aynı şeyleri yaşadığım için akşam evde konuşacak bir konu da kalmıyor. Halbuki farklı yerlerde çalışsan birbirine anlatacak bir sürü konu oluyor. Benim sizin gibi bir durumum yoktu. Daha doğrusu ben eşimin yanına evlenmeden önce sekreter olarak girmiştik. Bir süre çalıştıktan sonra sevgili olduk onunla. Sevgili olduktan sonra durum biraz değişiyor. Ama ilk başlardaki o ilişkinin taze coşkusu ikimizi de olumlu yönde etkilemişti. Çünkü zaten hep bir arada kalmak istiyorduk. Böyle olunca aynı iş yerinde çalışmak çok zevkli bir duruma dönüşüyor. Göz göze geliyorsun, birbirine kaçamak bakışlar atıyorsun, üstelik hep yanında oluyorsun, bu çok güzeldi ilk zamanlar. O kadar hoş bir dönemdi ki sabahın köründe kalkıp işe gidiyordum onu göreceğim diye. Bütün gün benim için çok güzel geçiyordu, çünkü o yanımdaydı. Fakat ilişkimizi iş yerindeki herkes öğrenmemişti ve bir gün hoş olmayan bir durum yaşadık. Eşim o za-

man benim patronum olduğundan işçilerinden biri benden hoşlandığı için bu duygularını ona söyleyip izin istemiş. O çok zor bir durumda kalmış ve işçisine uygun bir dille benim ona uygun olmadığımı söylemiş. Zor bir durum yaşadık o zaman. Aslında bir arada çalışmanın böyle bir zorluğu her zaman var. Çünkü birbirini diğer kadın ya da erkekten kısıkmıyorsun. Ayrıca hareketlerin de kısımlanıyor, diğer iş arkadaşlarıyla sağlıklı bir ilişki kuramıyorsun. Ve bütün her şey ortada olup bitiyor. Daha sonra biz evlendik ve birlikte çalışmamız bana ilk zamanlardaki hoşluk duygusunu vermeye başladı. Bir süre sonra aynı görevde çalışmak istemediğimi söyledim çünkü rahat davranamıyorduk. Mesela bir iş yüzünden bana sert davranış istemiyordum ya da sert davranmak isterse sadece ben karıştım diye bu onu engellemesini gibi şeyler düşünüyordum. Bu nedenle beni sekreter konumundan alıp daha sorumluluk gerektiren bir konuma getirdiler. Daha doğrusu eşimin iş ortağı vardı, birlikte bu kararı aldılar ve benim yerime yeni bir sekreter aldılar işe. Bu böyle bir süre devam etti. Sonra ben duydum ki eşimin ortağı benim sekreteri kışkırdığını düşünüyormuş. Çünkü ben sekreteri çalıştırdım, eksik kaldığı işleri tamamlıyordum, belki biraz daha zorluyordum. Sırf bu yüzden benim onu kışkırdığını düşünmüş. Oysa asla böyle bir şey yok, eğer böyle bir durum olsa ben evde eşimin başının etini yerdim ve tatsızlık çıkarırdım zaten. Sonra bu konuyu eşimle konuştum, ona "Sen buna inanıyor musun," diye sordum. O da inanmadığını söyledi ama

sonra anladım ki o da inanmış buna. Eşimin işi küçük ölçekli bir büroydu ve sekreterler çok uzun süreli çalışmıyordu daha iyi bir iş bulduklarında işten çıkıyorlardı. Neyse bir gün sekreter işten ayrıldı ve duydum ki eşim benden önceki sevgilisini sekreter olarak işe alacak. Bunu bana söyledi ve benim bu konudaki tavrımı eleştirdi. Oysa ben onun yanında

değil de başka bir işyerinde de çalışsam buna yine karşı çıkardım zaten. Uzun tartışmalar yaşadık ama sonuçta onun dediği oldu ve eski sevgilisini işe aldı. Benim için çok kötü bir dönem oldu. Bir süre işe gitmedim, katlanamıyordum. Çünkü çalışırken eski sevgilisi eşime bir şey söylüyor ya da istiyor, ben o durumdan başka manalar çıkarıyordum, benim için işkence haline aldı orda çalışmak. Zamanla eşim de bu durumdan çok tedirgin olmaya başladı çünkü kıza bir şey söyleyecek, ona bakmadan söylüyor. İşyerindeki hava çok garip olmaya başladı. Bu birlikte çalışma olumsuzluklarının bir yanısıydı. Bir yanı da şu oldu. Ben zamanla işe iyice alışıp uzmanlaşmaya başladım. Derken iş konusunda daha çok fikir belirtmeye başladım. Eşimle ortağı bunu ukalalık olarak yorumladılar. Bence benim o işe girişim sekreterlik olduğu için öyle oldu ve bir taraftan da patronla evlendiğim için sanki o durumu kullanıyormuşum gibi bir tavırla karşılaştım. Oysa ben başka bir işyerinde çalışsaydım ve terfi alsaydım bu durum farklı olacaktı. Neyse, bir süre bunlara göğüs gerdim ama zamanla bütün bu saydıklarımın dışında eşimle birlikte çalışmaktan rahatsız olmaya başladım. Çünkü işyerinde olan şeyleri evde konuşuyorduk ve ben onu eleştirdiğimde buna sinirleniyordu. Hem sinirleniyordu hem de önemsemiyordu. Zamanla ilişkimiz saçma sapan bir hal almaya başladı. Bir yandan da sinirlendiğinde öyle küfürler ediyor ki işyerinde, katlanamıyordum bunlara. Aslında bu bilinen bir şey, erkekler araba kullanırken, maç izlerken ve özellikle iş yüzünden çok küfür ederler. Bunların hepsi zamanla bana dayanılmaz geldi ve işten ayrıldım.

Nurhan: Başta birlikte çalışmak çok cazip geliyor insana. Şunu düşünüyor insan, birbirimizle dayanışabiliriz, destek oluruz, işi daha iyi kotarabiliriz, yabancı birileri daha az güvenilir olabilir, diye. Ama zamanla insan görüyor ki başta avantaj olabilir, diye düşündüğün birliktelik çalışma fikri zamanla dezavantaja dönüşüyor. En kötüsü de heyecanı bitirmesi yani özel ilişkini kötü etkilemesi oluyor. Bir de işyeri senin de olsa çevrendekiler seni tanımiyor, eşini tanıyor. Yani sen onun yalnızca eşi muamelesi görebiliyorsun. Önce onu önemsiyorlar ikizin bireradayken.

Nalan: Bir de bazı kadınlar zaten kendileri de biraz geride kalmayı seçiyorlar, kocaları rencide olmasın

diye. Yani yeteneklerini daha az ön plana çıkarıyorsun, kendini daha az gösteriyorsun. Tarihte de böyle bir sürü kadın var, eşlerinin, sevgililerinin gölgesinde kalmış, geri durmuş bilinçli olarak. Bazılarının yetenekleri daha sonra anlaşılmiştir. Zaten erkekler de böyle durumlarda, genelleştirmiyorum ama, sanki böyle olması onların doğal hakkıymış gibi davranıyorlar. Yani önceliğin kendilerinde olması gerekiyor gibi davranıyorlar, kadının geri durması gerekiyor gibi düşünüyorlar. Karşılarındaki kadın eşi ya da sevgilisi ise asla onu iş konusunda rakip kabul etmiyorlar. Aynı işyerinde çalışmanın böyle bir engelleyici unsuru da var kadınlar açısından. Oysa başka biri olsa karşısında bu durum böyle olmayacak. Zaten iş

dünyası da buna prim veriyor, kadınlar her önemli ve dünyevi işte olduğu gibi yedek güç olarak görülüyor.

Nalan: Bir kere birlikte çalışınca arkadaşların aynı oluyor, aynı yerlere gidip aynı konuları konuşuyorsun, farklı bir şey yaşayamıyorsun. Çok iç içe olunca bu insanı çok yalıtıyor.

Aysel: Aynı işte çalışınca farklı oluyor, akşam eve gittiğinde o sana bir şeyler anlatıyor, sen ona. Ya da biri sana kur yapıyor bunu sevgiline yansıtmıyorsun, dolayısıyla tatsızlık da olmuyor gereksiz yere. Diyelim ki işyerinde bir adam var ama gerçekten onunla güzel bir arkadaşlık kurabilirsin araya başka şeyler girmeden, eğer kocanla birlikte çalışıyorsan olmuyor bu arkadaşlık çünkü zaten sana yaklaşmıyor o insan. Sürekli çift olarak gezmek insanın sosyalliğini kapıyor, yok ediyor. Bu beni de engelleyen bir şey. Mesela bir adamla yakın arkadaş olma şartlarımız varsa eğer yanında karısı varsa bu yaklaşmamı sınırlayan bir şey olabiliyor.

Nurhan: Biz eşimle yaptığımız işi büyüttük ve bir kadın arkadaş ortak aldık. Bir iş konusunda tartışırken bize, "Siz zaten aynı şeyi düşünüyorsunuz bu konuda çünkü evlisiniz," dedi. O anda çıldırabilirdim çünkü bu bakıştan nefret ediyordum. Ben ayrı bir insanım eşim ayrı bir insan ve ayrıca prensiplerimiz gerçekten farklı birçok konuda. Yani şu evlilik kurumu var ya insanlar hep ona göre şekillendiriyor bizi, bir aynılık yüklüyor, iki ayrı insanı sırf evli diye tek bir beyin olarak görüyorlar.

Aysel: Bir de şu var, mesela bir iş sırasında kocanla aynı tavrı almazsan eve gidince kocan sana "Benimle niye aynı tavrı almadın," diye soruyor. Bu stresi göze alamıyor birçok insan ve aynı davranıyor.

Nurhan: Eğer iş yerinde eşit konumdaysan, iş yapmaya çalışırken hem eşine karşı bir savaş hem dışarıya karşı bir savaş vermek durumunda kahıyorsun. Bu erkek egemen iş piyasasında böyle oluyor bence kadın açısından. Bu açıdan çok azdır sanırım karı koca birlikte başarılı bir iş sürdürmek. Çünkü bu durum bir anlamda kadını ileri götürmek yerine geriye götüren bir şey halini alıyor zamanla. Bu da kadının aleyhine bir durum oluyor.

Nalan, 28, yönetici sekreter.

SİZ OLSAYDINIZ NE YAPARDINIZ?

Geçtiğimiz sayımızda çok sevdiği bir adamdan aldığı evlenme teklifine ne cevap vereceğini bilemeyen Lale'nin mektubunu yayımlamıştık. Lale'nin kararsızlığının sebebi işinden ve şu anki sosyal hayatından çok memnun olması buna karşılık evlenme teklifini kabul ettiği takdirde sevgilisinin işi sebebiyle kendi işinden ve yaşadığı şehirden ayrılıp küçük bir tatil kasabasına taşınmak zorunda olmasıydı.

Çok zor bir kararın eşliğindeyim

Yirmi dört yaşındayım, üniversiteyi yeni bitirdim. Lise ve üniversite yıllarımı aklımdan geçirdiğimde acı tatlı anıların üzerine bir kâbus gibi babamın çöktüğünü görüyorum. Onunla aramız çocukken iyiydi, ama ben genç kızlığa girerken birden bire bir şeyler oldu, babam bana çok kötü davranmaya başladı. Akla gelebilecek her şey yasaktı. Bu yasakları çiğnediğimde korkunç dayaklar yiyordum. Annem yıllarca aramızda perişan oldu ama onun arabuluculuğu olmasaydı ne yapardım bilemiyorum.

Bütün bu yılları okulu bitirip kendi evime çıkmak hayaliyle geçirdim. Şimdi bu hayali gerçekleştirmek üzereyim. Bir bankaya yaptığım iş başvurusu kabul edildi. Önümüzdeki ay çalışmaya başlayacağım. Üniversiteden tanıdım bir arkadaşım da evini benimle paylaşmayı önerdi. Geçtiğimiz hafta bütün bunların mutluluğunu yaşarken bir felaket oldu, babama inme indi. Şu anda bedeninin sağ tarafı tutmuyor. Durumu çok ağır değil, ama annem onu bu halde bırakıp evi terk etmemem gerektiğini söylüyor. Ne yapacağımı şaşırđım, bu adam bana yıllarca zulmetti ama onu hâlâ seviyorum ve ona kıyamıyorum. Bir de annemi de yalnız bırakmak istemiyorum. Bu durumda ne yapmalıyım?

Behice

Lale kesinlikle evlenmemeli

Bence Lale kesinlikle ve kesinlikle evlenmemeli çünkü; Lale mektubunun başında hareketli hayatı sevdiğini, çevresinin geniş, vazgeçemediği dostlarının olduğunu, yalnızlıktan hoşlanmadığını, sohbeti ve eğlenceyi sevdiğini anlatmış.

Ve aynı zamanda Lale sevdiği gencin evlenmenin yanında sunduğu şeyleri unutuyor. "Benim çalışmama gerek olmadığını ve onunla birlikte o kasabaya yerleşmemi istiyor." Yani kısaca Lale'nin sevdiği şeyleri bırakarak bu yeni hayata ve küçük kasabaya alışması bekleniyor.

David Cooper evlilik hakkında şöyle diyor; "İki kişilik ilişkilerin özellikle de ayakta kalabildikleri yıllar arasında, iki insanın birbiriyle simbiyoz (ortak yaşarlık) durumuna girmeleridir. Böylece her biri öbürünün asalağı olur, ötekinin kafasına gizlenir... Gerçek mutlu evlilik budur işte. Bedeli de bir insanın ortadan kalkmasıdır yalnızca..."

Bence David Cooper gerçekten de çok doğru bir söz söylemiş. Çünkü bir evlilikte sürekli birinin bazı şeyleri haklı da olsa alttan almak ve küçük de olsa sorun olmasını önlemek gibi zorunlulukları vardır. Ve bu işi yapan daima kadındır.

Tüm bunlar olup biterken zamanla sevdiğin bütün alışkanlıklarından ve en önemlisi can dostlarından zaman içerisinde kopmuş olacaksın. Farkına vardığında ise zaten yanında sadece kocan kalmış olacak.

Lale bunları okurken eminim ki aşırı feminist bir kadının yazmış olduğunu düşünecek. Feminist belki fakat aşırılık hayır. Çünkü ben tam beş yıllık evli bir kadının ve bu süre içerisinde ki deneyimlerime dayanarak bunları yazma cesaretini gösterdim.

Berfin Yıldız

Aşkı yakalamışken kaçırma!

Sevgili Lale, mektubunu dikkatle okudum, uzun uzun düşündüm. İş ve sosyal hayatının iyi gittiğini, buna karşılık aşk hayatının bir türlü yolunda olmadığını söylüyorsun. O zaman bence bu teklifi kabul etmelisin. Başka bir yerde de kendine yeni bir iş hayatı ve sosyal çevre kurabilirsin, onlar senin zaten başarılı olduğunu alanlar. Ama aşkı ne kadar zor ele geçirmişsin, şimdi onu kaçırmamalısn. Bu adamla evlen ve o kasabaya gidip hanımlığın tadını çıkar. Anladığım kadarıyla annen baban da orada ve onlara yakın olmak seni mutlu edecektir. Daha sonra orada canının istediği bir iş bulursun.

Melek

Kendinden vazgeçme

Sevdiğin bir iş, birlikte mutlu olduğun arkadaşlar kolay bulunmuyor. Bunlardan kolay kolay da vazgeçilmiyor. Ama aşk geçici bir şey. Yarın o da sen de başkalarına âşık olabilirsiniz. Öyle bir şey olduğu takdirde ne kadar pişman olacağımı düşün ve ona asla "evet" deme.

Sevda

Evlenmekten vazgeçti

İkimiz de işe yeni başlamıştık. Farklıydık. Farklı olmalıydık. Ben yaşam felsefesini kadın bakışı açısına göre şekillendirmiş, mutlu azınlıktamdım. O ise muhafazakâr yaşamın simgesi; evinin kadını, çocuklarının annesi ve eşinin biricik hayat arkadaşı olmayı seçebilecek bir insandı.

Tek ortak yanımız üniversite mezunu olmamızdı. İş yerimiz bizi üç haftalık kurum içi eğitim seminerine gönderdi. Böyle seminerlerin kişileri birbirleriyle tanıştırma ve evlilik kurumunun devamını sağlamak gibi gizli ve ulvi bir amacı da oluyormuş. Aynı sınıflara düştük ama aynı odada kalıyor, ders çıkışlarında da biraraya geliyorduk. İki hafta sonra ağzından baklayı çıkardı. Sınıfın "tek" mühendisi ile bakıştıklarını söyleyip ekledi, "Memur olsa bakmazdım."

Damat adayımız, yirmi sekiz yaşında, uzun boylu, yandan açılmış saçları ve yıllardır devam eden kepek sorunu ile mücadele eden, son derece ciddi görünüşlü, muhafazakârlığı yüzünden seminerin bitimine ancak üç gün kala cesaretini toplayıp konuşabilen bir tip. Birbirlerine hanımlı ve beyli hitap şekilleri ile saygınlığın doruklarına çıkan ilk tanışmanın ertesi günü evlenmeye karar verdiler. "Çok acele ediyorsunuz," sözlerime karşın arkadaşımın "Yirmi üçümde evlenmiş olacağım," sözleri yirmi yedi yaşında olan ve henüz evlenmek gibi bir niyeti olmayan beni uyuz etti. Mühendisimizin bu evliliğin ailesi tarafından hoş karşılanacağını ve kimse-nin karşı gelemeyeceğini söyleyip sonucunda nerede ve nasıl oturacaklarına bile karar vermeleri karşısında hikâyenin sonunu beklemekten başka yapabilecek bir şeyim olmadığına karar verdim.

Seminer bitti ve aşkın dayanılmaz ayrılık hüznü içinde döndük. Birbirlerini arayacakları üzerine verilen sözler iki hafta boyunca tutuldu. Ne olduysa bundan sonra oldu. Mühendisimiz telefonda ailesinin evliliğe olur demediğini ama "gönlüm sende" diyerek bu durumun kendisinden kaynaklanmadığını, ailesi ile tekrar görüşerek fikirlerini değiştirmeye çalışacağını söyledi.

Sonunda öğrendik. Damat adayımızın ailesi oğullarının beğendiği kızı görmek, tanışmak yerine uygun olup olmadığını öğrenmek için istiareye yatmış. İslamiyette istiare namazı mevcuttur. Bir işin hayırlı olup olmadığını anlamak için iki rekât namaz kılıp, dua edilip yatılır. İstiareye yatan kişi rüyasında beyaz, yeşil gibi renkler görürse bu, o işin hayırlı olduğuna yorumlanır. Anlayacağımız arkadaşım için de istiareye yatmışlar ve o hayırsız çıkmış.

Kendi kararlarını kendisi verebilecek düzeyde olan ve görülen bir rüya için kendisini hiç tanımayan ailesinin kararı üzerine beğendiği insandan vazgeçen üniversite mezunu bir adam, bu kararı olumlu karşılayan bir kız, bu olayı hayretle izleyen ben, gerisini siz düşünün.

Ben mi ne düşünüyorum? İki rekât namaz kılıp bu yazının dergide yayımlanıp yayımlanmayacağını rüyamda görmeyi.

Özlem

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 50 yaşında

“Bu deklarasyonun asıl önemi bir kadının tarafından okunmasıdır!”

“Önümüzdeki 50 yıl için insan hakları savunucularına çok daha büyük bir inanç, güç ve enerjiyle mücadeleyi yürütme çağrısı yapıyorum.” Çağrının sahibi Uzak Doğu Asya ülkesi Burma'nın muhalefet lideri Aung San Suu Kyi, salona halen memleketinde göz hapsinde tutulduğu evinden ulaşıyor.

Insan Hakları Evrensel Bildirgesinin 50 yıl önce imzalandığı Palais De Chaillot'dayız. Uluslararası Af Örgütü (AI), 4. Dünya (ATD), Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) ve Fransa Özgürlükler Vakfı'nın ortaklaşa düzenlediği İnsan Hakları Savunucuları Zirvesi, 8-11 Aralık günlerinde beş kitadan gelen üç yüz kadar insan hakları savunucusunun katılımıyla gerçekleşiyor.

İnsan hakları savunucularının korunması temasının yoksulluk, cezasız kalan suçlar, kadın, çocuk, ırkçılık gibi alanlar ile çatışma ve savaş bölgelerinde verilen mücadele üzerinden tartışıldığı zirvede, savunucular konulara göre atölyelerde tartışıyor, sonra büyük salonda yeni-
den “Eylem planı” için konuşmak üzere buluşuyorlar.

Zirvenin ille de bir “kahraman” varsa, onlar da kadınlardı. O yüzden son gün Paris Deklarasyonu'nu okurken şiir, müzik ve aşk dili Fransızcanın aynı zamanda bir mücadele dili olduğunu gösteren Cezayirli feminist Salima Ghezali'den sonra kürsüye çıkan Kamerunlu Profesör, “Bu deklarasyonun asıl önemi bir kadın tarafından okunmasıdır,” diyor ve ekliyor, “Zaten, Paris Deklarasyonu'nda, dünyadaki insan haklarının da teminatı kadınlardır.”

Kadınlarda her alanda, insan hakları ihlallerinin de, yoksullukta da çatışma ve savaşlarda da sadece birey oldukları için değil, aynı zamanda toplum ve aile içi konumları nedeniyle kurban olmuyorlar mı?

Hanım Tosun'dan

Cezayirli kayıp annesine

Eyfel Kulesine bakan Treadero'daki İnsan Hakları Meydanı'nda, balonlarını uçurlarken “Çocuklarımızı istiyoruz,” diye bağırarak Cezayirli kayıp yakınları ve onların destekçilerinin çoğu da tıpkı İstanbul'da Galatasaray'da olduğu gibi kadınlardı.

Beş yıl önce oğlu kaybolan, adını vermeden konuşan Cezayirli anne, eşi gözaltında kaybedilen Hanım Tosun gibi konuşuyor, “Çikolata fabrikasında çalışıyordu. Bir Cuma günü saat birde kapıdan çıktı. Hemen bizim sokaktaki askeri güvenlik yetkilisi ona, ‘Azuddin sen misin?’ demiş. Onu bir arabaya koyup götürmüşler. Ölü ya da diri oğlumu istiyorum.”

Türkiye'den bir farkla, Cezayirli anneye, “Bizde yok,” yanıtı veren Cezayir resmi İnsan Hakları Örgütü. Bu nedenle, kayıp yakınları bir yıldır İnsan Hakları Örgütü'nün kapısında her çarşamba sabah sekiz buçukta buluşuyor, öğle saat birde açıklamalarını okuyarak ayrılıyorlar. Tabii, ki bu açıklama hakkı gene çok bilindiği üzere güvenlik görevlilerin her türlü şiddetine maruz kalarak, dövülerek, yerlerde sürüklenerek kullanılıyor.

Filistinli bir kadın 8 Mart Kadınlar Günü'nü nasıl “kutladıklarını” anlatıyor, “Saldırdılar, 22 kadındık, hepimiz tutuklandık. Yokluğumuzda yargılandık.

Günümüzü kutlamanın, kutlayamamanın bedeli olarak bir yıl hapis yattık.”

On bir yaşındayken kardeşi kaybolan Kolombiyalı Yanetta Bautista, “Gerçeği görüyoruz, adalet istiyoruz,” diyerek devam ediyor, “Kardeşimi ararken tutuklandığımda tecavüze uğradım. Tecavüzün başka bir anlamı var, erkeklerin yeni silahı...”

Savaşın kokusu bu

St. Petersburglu anneler savaşa göndermemek için oğullarını ordudan saklamayı nasıl öğrendiklerini anlatıyorlar. Rusya'da insanların orduyla ilgili görüşlerini gözden geçirmelerine katkı vermektan duydukları mutluluğu paylaşıyorlar.

Afganlı kadın, kadınlara okulların, çalışmanın, alışverişin hatta hastaneye gitmenin bile yasaklandığı ülkesini anlatıyor, Kabil'de kırk bin dul kadın var, ve Afganistan'da kadınlar pek çok yerde olduğu gibi sadece kadın oldukları için şiddete maruz kalıyorlar.

Kosovalı Jetta Xhara, “Kosova kokuyor. Daha önce böyle bir koku duymamıştım. Savaşın kokusu bu,” diyor, ekliyor, “Burada insanları dinledikçe en kötüsünün kendi yaşadığını olup olmadığını bilemiyorum. Savaş her yerde aynı. İşte şimdi Avrupa'da...”

Kuzey Fransa'dan dört çocuklu, yedi torunlu Poolette yoksulluğunu, on yıldır yaşadığı gecekondusunu, susuzluğu, pisliği, sağlıksızlığı anlatıyor, “Çok yoksuluz, çok,” diyor.

Dünyanın pek çok ülkesinde yoksulluk üzerine araştırmalar yapan, çalışmalar yürüten, mücadele veren bunca örgütlenme, insan Türkiye'den giden biri olarak şaşırtıyor. ATD sözcüsü, yoksulluk yüzünden parçalanmış aileleri anlatıyor, “Biz yoksulluğun toplum tarafından görülmesine çalışıyoruz... Yoksullar şehrimizin mahallemizin dışındalar, onları görmüyoruz, görmek istemiyoruz,” diyor. Çocuk işçiler, seks işçileri, Yehova şahitleri, karamayınları tekrar tekrar gündeme geliyor.

Somalili kadınlar, “Bütün insan haklarını savunalım, özellikle de kadınların haklarını,” diyor. Asya Kadının İnsan Hakları Merkezi üç projeyi birlikte yürütüyor: Göçmen işçilerin haklarını savunma, kadının insan haklarını savunma, çatışma bölgesindeki kadını koruma.

Erkeklerin açtığı bir kampanyayı atlamamak gerekiyor: “Kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddeti durduralım!” Kampanya broşürü, bir “itiraf”la başlıyor, “Bir erkek olarak, her sosyal sınıf, kültürel ve dinsel grupta yaygın olarak uygulanan kadına yönelik şiddeti kabul ediyorum.”

Zirvenin ortasında “Pinochet sevinci”

Hararetli tartışmaların yaşandığı salonda duyulan çığlık aslında bekleniyor, sürpriz değil. Birbirlerine sarılanlar, hopyayanlar, zıplayanlar, şarkı söyleyenler... Lordlar Kamarası'nın Arjantin diktatörü Pino-

chet'in dokunulmazlığının olmadığı yolundaki kararı, Şilililer'in verdikleri mücadelenin gücünü gösteriyor. Latin Amerikalılar, Asyalılar, Afrikalılar Şili sevincini paylaşırken kendi ülkelerinin Pinochet'lerini düşünmeden edemiyorlar. “Darısı bizdekine,” temennileri duyuluyor.

Toplantılar sabah dokuzda başlıyor, akşam geç saatlere kadar sürüyor. Zaman dar, yapılmak istenen çok; Dünyalılar dinlemek, konuşmak, tanışmak, tartışmak, dünyanın dört bir yanındaki trajedileri ve mücadeleyi anlatan fotoğrafları görmek, standlardaki onlarca broşürden almak için koşuşturuyorlar. “Artık birbirimizi biliyoruz,” sevinci, Zirve'nin hedeflerinden; savunucuların birbirinden haberdar olması başlığının hemen hayata geçeceğini gösteriyor.

Araya resmi tören sıkışıyor

10 Aralık günü Fransa devlet başkanı Jacques Chirac'ın katılımıyla gene Palais de Chaillot'da, 1948'de Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin İnsan Hakları Bildirgesi'ni imzaladığı yerde resmi kutlama töreni yapılıyor. Resmi konuşmaları en güzel Türkiye'den katılan Yaşar Kemal özetliyor, “Söylenenleri çevirmeye lüzum yok, ben onların ne söylediğini biliyorum.” Yaşar Kemal çok haklı, insan hakları talebiyle imza atan on milyon insanın arasında 32 devlet başkanı, başbakan, bakan var ki insan sormadan edemiyor: İnsan haklarını biz mi ihlal ediyoruz?

Bildirgeyle yaşıt bir kadın, Anne Roosevelt göz yaşlarını engellemeye çalışarak konuşuyor: “Büyükkannemle, Eleanor Roosevelt'le gurur duyuyorum. Böyle bir bildirgenin ortaya çıkmasında Rene Kesset ile birlikte gösterdikleri çabanın önünde saygıyla eğiliyorum.”

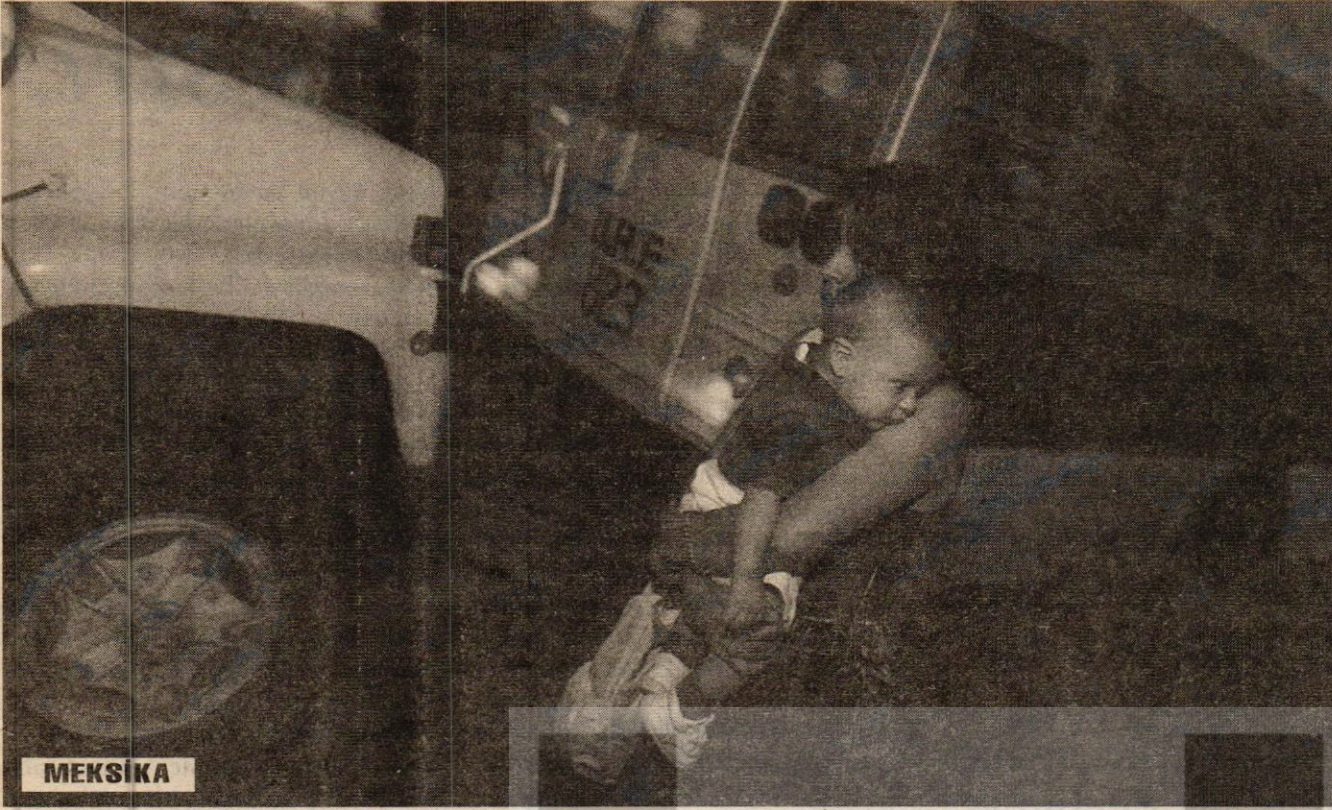
Aynı akşam Paris'in Bercy kapalı salonunda, zirvenin destekleyicilerinden Body Shop'un kurucusu Anita Roddick'in deyişiyle “hayatlarında ne yazık ki bir şey kutlamaya pek fırsatları olmayan” insan hakları savunucuları Peter Gabriel, Youssou N'dour, Tracy Chapman, Asian Dub Foundation, Axella Red, Shania Twain, Orlando Poleo 17 bin insan hakları savunucusuyla şarkılarında buluşuyor.

Konserin kadınlarından protest sanatçı Tracy Chapman 50. Yılda temennilerini ve umudunu iletiyor, “Zirve ve konserin insan hakları savunucularını ve insan haklarının talep edilmesi, desteklenmesi ve yaygınlaşması gerekliliğini bir kez daha hatırlatmasını ve yeni yüzyılda, insan hakları evrensel bildirgesinin bütün dünya için bir gerçeklik haline gelmesini diliyorum.”

Dört gün süren, Türkiye'den İnsan Hakları Vakfı Genel Başkanı Yavuz Önen'in de organizasyon komitesinde yer aldığı bu heyecanlı buluşmanın temel direğinin de bir kadın olduğu kapamışta ortaya çıkıyor. Zirvede gönüllü çalışan beş dilde anında çeviri yapan çevirmenlerden, kulaklıkları, yemekleri, broşürleri dağıtanlara, salon düzenleyicilerine, ışıkçılara kadar herkes alkışlarla sahneye davet edildiğinde o kadın bulunamıyor.

Zirve sekreteryası sorumlusu Moya Chambell odasında yakalanıyor, o hâlâ çalışıyor. En son Şilili bir kadın, Sola sahnede, o başlıyor, salon devam ediyor: Venceremos, Vensoromos....

Nadire Mater

MEKSİKA

Daha iyi çalışma koşulları için mücadele

ABD sınırındaki kasabalarda yaşayan emekçi kadınlar bütün bir ülkedeki yaşam şartlarını değiştirecek bir hareketin neferleri oldular.

Meksika'nın ABD sınırına yakın kısımlarında yaşayan kadınlar cinsiyetlerine biçilen rolleri değiştirme yolundalar. Meksika'daki bir milyon işçinin yüzde altmışı kadın. Bu kadınlar İkinci Dünya Savaşında endüstride görev alan Amerikalı hemcinsleri gibi canla başla çalışıyorlar. Tıpkı Amerikalı kız kardeşleri gibi, çalışma yaşamı onlara iktisadi bağımsızlığın kapılarını açıyor ve kültürel anlamda evrilmelerini sağlıyor. Bu durum evlilikten ev işinin dağılımına, cinselliğe varıncaya dek pek çok konuda fikir değiştirmelerine neden oluyor.

Sınır bölgesinde çalışan kadınlar ancak belli endüstri kollarında iş bulabiliyorlar. Bu alanlarda iş yapan şirketler, genelde genç veya evlenmeyecek durumda ya da çoktan evlenip çocuk doğurmuş kadınları tercih ediyor. Çünkü çalışan kadınların ikide bir işten ayrılmalari istenmiyor. İşçi statüsünden başlayan kadınların pek azı yönetici konumuna erişebiliyor. Bölgedeki ilk kadın mühendis yirmi yıl önce görev başına getirildiğinde erkek teknisyenlerin ondan hiçbir emrini ya da önerisini dinlememişler.

Eskiden işçi olarak çalışan kadınlar hiç saygı görmezken giderek artan işsizlik oramı, onlara hak ettikleri itibarı kazandırmaya başlıyor. Yirmi yıl fabrikalarda çalışıp yükselen Arrieta "Kadınların işine daha çok saygı duyuluyor artık," diyerek fikir belirtiyor. Montaj işinde çalışanlar oldukça düşük ücretler alıyorlar, haftada ortalama elli dolardan az kazanıyorlar. Ama başka seçenekler elde edememiş kadınlar için bu bir kariyer fırsatı. Bugün üçüncü çocuğuna hamile olan üretim sorumlusu Patricia Ramirez, "İşimi bırakıp ailemle evde oturmayı çok defa düşündüm," diyor. "Ama öte yandan iş benim için çok önemliydi, kendimi geliştirmemi sağlıyordu."

Her gün 24 erkeğin raporlarını inceleyen Arrieta ise, "Kültürümüzde artık daha az tutuculuk var," diyor.

Meksika'nın sınır kültürü kuzeydeki toplumsal değişiklikleri yansıtıyor. Başkent merkezinde yalnızca turistlerin giyebildiği şortlar bu bölgede çalışan genç kızların üzerinden çıkmıyor. Kadın yöneticiler de tulumlarla dolaşabiliyorlar. Kadınların çoğu alışveriş için sınırı geçiyorlar. (Bazısı ise ancak zengin Teksaslılar'a hizmetçilik yapmak için geçebiliyor karşı tarafa.) En güney kısımlarda bile yirmi dört saat açık süpermarketlere rastlanıyor. ABD'de olup Meksika'da olmayan tek şey yasal kürtaj olanağı. Üç yüz doları ödeyebilen her kadın, Amerika'daki İspanyolca hizmet verebilen kliniklere gidebiliyor.

Bugünün şartlarında Arrieta gibi bağımsız kadınlar New York'ta Meksika'dakinden daha zor bulunuyor. Arrieta otuz sekiz yaşında, kalite kontrol

müfettişi, kendi evi var ve bekâr. Ailesi sürekli evlenmesi için baskı yapıyor ama o buna aldırmıyor. Onun gibi pek çok çalışan kadın da evlenmeyi ileri yaşlara kadar düşünmüyor ve evlendiklerinde az çocuk dünyaya getiriyorlar. (Kadınların çoğu doğum kontrol hapı kullanıyorlar, bazıları doğum kontrolüne yarayan maddeyi bitkilerden kendi başına elde edebiliyor...))

Toplumsal alandaki değişimlerin en önemlileri bürolarda ya da fabrikalarda değil, evlerde yaşanıyor. Sınırdaki oturan erkekler çöpleri dökmekten daha fazlasını başarma yolundalar. Çocuk bakımı ve ev işleriyle de ilgileniyorlar. Juarez'deki elektrik sistemleri fabrikası SEC'de çalışan kadınların eşleri bunun iyi örnekleri. Paydos zilinden önce fabrika kapısına gelen erkekler yanlarına aldıkları küçük çocuklarıyla birlikte karılarının işten çıkmasını bekliyorlar.

Şirketler bu tür bir toplumsal değişimi kabul ediyor. Çünkü çalışan annelere gereksinim duyuyorlar. ABD'li yazar Susan Tiano bu bölgede çalışan kadınları inceleyen bir kitap yazmış ve şirketlerin kadınları çalıştırmak için taviz verdiğinden söz ediyor. Matamoros'ta araba teybi üreten bir şirket doğum yapan işçilerinin yüzde doksan beşinin işlerine derhal geri döndüklerini belirtiyor. Emziren annelere hizmet veren sağlık kabinleri kurarak onları desteklemeye bile başlamışlar.

Çalışan annelerin en büyük sorunu çocuklarına bakacak bir kurum bulmak. Bazı fabrikaların kreşleri var ama şu an sayıca azlar. Bunun dışındaki zorluklar hızla gideriliyor. Kötü koşullara karşılık olumlu gelişmeler göze çarpıyor. Sağlıksız doğan bebekler oluyor ama hamile annelere ücretsiz vitaminler dağıtan şirketler var. Cinselliği reklam malzemesi gibi gören yöneticiler karşınıza çıkabiliyor ama bayan basketbol takımına sponsorluk yapan şirketlerle de karşılaşılıyorsunuz. Suyu olmayan kabinlerde yaşayan işçilerin yanı sıra fabrikanın olanaklarıyla okula dönüp eğitimini sürdüren işçiler de var. Öyleyse ne düşünmeliyiz? Kadınlar sömürülüyor mu, kalkındırılıyor mu? Bu hâlâ bir tartışma konusu.

Bölgede hamile kadınlara karşı ayrımcılık yapıldığına dair bir İnsan Hakları İzleme Komitesi raporu var. Özellikle işe alma ve işten çıkarma durumlarında. Bazı işverenler kadınların hamile olmadıklarını kanıtlamaları için kanlı bezler göstermelerini bile talep etmişler. Ama kamuoyu tepkisi sayesinde birçok onur kırıcı uygulamadan vazgeçmek zorunda kalmış. Ama İnsan Hakları İzleme Komitesi hâlâ bazı olumsuz tavırların göze çarptığını belirtiyor. Pek çok şirketin işe başvuran kadınlara idrar tahlili yaptırıldığını saptamışlar.

Meksika'nın kadın hakları konusunda alması gereken uzun bir yol var. Kadınlara ayrımcılık yapmak kanunlarca yasak ama hamilelerin yasal hakları hâlâ belirsiz. Bu yıl Meksika Kongresi koca tecavüzünün bir suç olduğunu kabul etti. Tecavüz ve hastalık durumlarında kürtajın yasallaşması da tartışılıyor.

Hamilelere uygulanan ayrımcılık sınırdaki kadınların çabalarıyla ülke gündemine girdi. Çalışan kadınlar örgütlenerek annelere karşı yürütülen ayrımcı uygulamalara karşı çıkıyorlar ve kampanyalar başlatıyorlar. Çalışan kadınların arasında her alanda büyük bir dayanışma ve arkadaşlık göze çarpıyor. Birlikte çalışıp birlikte dinleniyorlar.

**Newsweek'ten derleyen
Gamze Deniz**

İhsan Benimle Çalışır mısın?

Kaç yılda doğdunuz?

Ashında ben tam Cumhuriyet çocuğuyum. 1918'de doğmuşum. Tabii küçüktüm. Kurtuluş Savaşını hatırlamıyorum. İkinci sınıfta olmalıyım o sıralar, öğretmenimiz dedi ki, "Yarın Cumhuriyet'in ilan edildiği gün, herkes birbirinin elini sıkıp tebrik edecek." Ertesi sabah annem beni çok süsledi. Tek çocuğum zaten. İşte kurdelemi bağlıyor, beğenmiyor, çözüyor, tekrar bağlıyor. Ben geç kaldım okula. Çok utandım sınıfa girerken. Herkes oturmuş, kolalı yakalar, kurdeleler. Kız erkek ayrı okuyoruz o zaman. Çok da itaatkârim, başladım teker teker el sıkmaya, herkes de elini uzatıyor. Birden bir kahkaha koptu. Öğretmenimiz nasıl gülüyor. Cumhuriyet'e böyle başladım ben.

Liseyi Kayseri'de mi bitirdiniz?

Evet. Ama ilkokulu İstanbul'da bitirdim. Babam tüccardı. Kayseri'den sonra Niğde'ye gitmişiz. Sonra İstanbul. Arada da Mersin var. Son sene Kayseri'ye döndük. Orada son sınıfı okuyup liseyi bitirdim.

Cevdet Bey'le nasıl tanıştınız?

Kayseri Lisesi o yıl karma olmuştu. Kızla erkeğin karışık okuması, o kadar yeni olmasına karşın hiç yadırganmamıştı. Gayet rahattık. Öyle klikler de olmazdı, kızlar bir yere kümelenmiş, erkekler bir yere kümelenmiş. Olmuyordu öyle bir şey. Cevdet Kudret orada üç yıllık öğretmendi. Tesadüfen hocam oldu. Sınıfta üç kızdık. Benim biraz hevesim vardı, şiir denemelerim filan olmuştu. Kitap okuyordum. O da tabii edebiyat hocası. Ayaküstü sohbetler oluyordu aramızda. Çok saygı duyduğum bir hocaydı, kitaplar tavsiye ediyordu. Öyle bir dostluk vardı ama tabii öğrenci ve öğretmen seviyesinde. Bizim zamanımızda bakalorya vardı. Liseyi bitirince onu verdiğiniz takdirde üniversiteye gidebiliyordunuz. Ben bakaloryadan çıktım. Üstümde siyah önlük, okulun bahçesindeyim. Baktım hocam havuzun başında duruyor. Çok şıktı hep. Kravatının düğümünü nedense büyük yapardı. Bakın bunlar da gözümden kaçmamış demek. Neyse, bir allahısarmarladık, demek geldi içimden çünkü hem lise bitmiş, hem de o sene ayrılıyor Kayseri'den. Ne konuştuk pek hatırlamıyorum, tam artık gideceğim, "İhsan benimle çalışır mısın?" dedi. Ben bu sözü şöyle düşünüyorum. O bir sosyalist, her şeyin başında insanların çalışması, bir şey üretmesi geliyor. İster evde ister dışarıda olsun, ille de çalışmak. Veya utandı bana başka türlü söylemeye. Tabii çok şaşır-dım, belki kızardım biraz. Önce biraz durakladım, ne demek yani, bakkal dükkânı açmıyor ya bu adam, ben nerede çalışacağım. Sonra intikâl ettim. Gerçi kitap alıp vermesi filan biraz dikatimi çekmemiş değildi.

Siz evlenmeyi düşünüyor muydunuz?

Edebiyatçı-yazar Cevdet Kudret'in eşi İhsan Kudret yalnızca bir yazar eşi değil, Celile Cem adıyla dönemin *Dost ve Yön* dergilerinde çıkan fıkıracıkların, öykülerin de yazarı. İhsan Kudret, *İnkılâp Kitabevi*'nden çıkan tek kitabında ise eşini ve anılarını anlatıyor: *İhsan Benimle Çalışır mısın?* İhsan Hanım gerçekten de hayatı boyunca çalışmış insanlardan. Bundan sonra da durup dinlenecek gibi görünmüyor.

Hayır katiyen. Üniversiteye gitmeyi düşünüyordum. Hiç alışık olmadığım ve beklemediğim bir durumdu. Gayet mahçup bir halde, çok da kaba bir şekilde, "Annem karıştır," deyiverdim. Cevap vermedi bana. Ama belli ki bir yol gösteriyordum. Ama çok sevindim mi desem... çok gururlandım. Çok değer verdiğim bir insandı çünkü.

Üniversiteye evlendikten sonra mı gittiniz?

Biz evlendikten sonra Cevdet Ankara'ya tayin edildi. Üniversiteye orada gittim. Ankara'ya gelince inanılmaz derecede hayranlık duyduğum insanlarla tanıştım. Mesela Niyazi Ber-

kes'ler... Ben de kendimi geliştirmek, üniversiteye gitmek istiyordum. Cevdet'le kayda gittik. Koridorda İngiliz Filolojisi doçenti Nüzhet Hanım'la karşılaştık. Cevdet'le bir ahbaplıkları da varmış. "Hayrola," dedi. Cevdet işte, "İhsan heves etti," biraz öyle konuşuyor, "heves etti" filan diyor konuşuyor, "Sosyolojiye kayda geldik," dedi. Nüzhet Hanım, "A katiyen, İhsan Hanım'ı bizim bölüme alalım," dedi. Yani hiçbir ilgilim yok, biraz garip değil mi? Orada, biraz düşünelim, ben bunu ister miyim, istemez miyim yok. Bir kere bir taşralı kızım, yani onu kabul etmem lazım, her ne kadar İstanbul'da okudumsa da. Böyle bir iltifatı reddetmek hoş bir şey değil gibi düşündüm herhalde. Ve hâlâ pişmanım çünkü İngilizce'yi öğrenemedim. O insanları daha da yakından tanıdıktan, bu benim için hakikaten bir iç yarası oldu. "Ah ne diye sosyolojiye gitmedim, niye onların öğrencisi olmadım," diye.

Ankara'ya neden taşındınız?

O zaman Ankara'da yeni konservatuar kuruluyor. Allah rahmet eylesin, Cevat Dursunoğlu, o kadar üstüne titiriyor ki yeni okulun, çünkü tek okul. Öğretmen kadrosunu mumla arıyor. Her mesleğin ünlülerine soruyor, "Kimi tavsiye edersiniz?" diye. Edebiyat hocası alınacak, Reşat Nuri'ye sormuş. O da Cevdet'i tavsiye etmiş. Biz ta Kayseri'deyiz, daha çok çok yeni evliyiz. Cevdet borçlanmış biraz, evine bir şeyler almış. Telgraf geliyor Ankara'dan, buraya gelin, diye. Gayet keyfi kaçmış, geldi. Meğer konservatuvara edebiyat hocası olarak alacaklarmış. O zaman tabii bu kadar solculuk filan yok ortada. Bu gitti, geldi. Yine keyifsiz. "Konservatuar açılıyormuş, beni Ankara'ya çağırırlar," dedi. Ben bir sevindim, boyuna sarılmışım fır dönüyorum. "Öyle diyorsun ama, borçlarımız var, Ankara'ya çok pahalı diyorlar," dedi. Ben ağzından girip burnundan çıktım. Zaten itiraz edemeyecekti. Cevat Dursunoğlu'na, "Biz yeni evliyiz," demiş. O da "Fena mı işte, balayı olur sizin için," diye yanıt vermiş. Çünkü önce kampa gidiyoruz. İstanbul Maltepe'de bir kamp kuruluyor, konservatuvara ilk gidenler için. Öğrenciler orada jimnastik yapacaklar, müzik, Almanca, edebiyat dersleri görecekler. Bilemiyorum sebep ne, bundan ne şifa düşündüler? O kadar el üstünde tutuyorlar ki konservatuvara gidecek öğrencileri.

Ankara'daki çevrenizden biraz bahseder misiniz?

Boratav'lar Cevdet'in eski arkadaşları. Berkes'ler Amerika'dan yeni dönmüşler. Sabahattin Ali'ler. Konservatuvarda hocaydılar ikisi de. Bir de yazar çizer olunca, mutlaka bir dostluk kuruluyor. Günlük hayatımız eğer böyle bir çevrenin içinde geçiyorsa, zaten dünya görüşünüzde çok farklılıklar oluyor. Yaşadığım hayattan çok mut-

luluk duyan bir insanım. Evlerde kadınla erkekli toplamırdık. Günün olaylarını konuşurduk. Gerçekten kalburüstü insanlardı, Türkiye'nin fikir hazineleriydi. Hepsiyle uğraşıyorlardı. Cevdet'in soyadı Solok olduğu için bile problem edilmişti. Çalıştığı liseye günün birinde Maarif Bakanlığı'ndan yazı geldi, soyadı neden Solokmuş diye. Şaka gibi geliyor ama altında bakan Hasan Ali Yücel'in imzası var. Nazmi Paşa'ya Atatürk vermiş bu soyadı, Kurtuluş Savaşı'nda sol cenahı başarıyla savunduğu için. Sonradan Cevdet bu soyadı kızımızın başına dert olmasını istedi, içimize sinmedi ama Kudret soyadını aldık.

O ara Cevdet Bey'in görüşlerinden dolayı çok zorluklar çekmişsiniz. Cevdet Bey iş bulmakta zorlanmış. Siz çalışmaya başlamışsınız.

Önce şunu söyleyeyim. Şöyle paradokslarım var. Sosyalistim, kendi çapımda, kendi bilgim dahilinde tabii. Bir de bir aileden gelme bazı özelliklerim, beklentilerim var. Cevdet sürekli yoksullaştırılan bir insan çünkü elinden bütün imkânlar alınıyor. Bizim aslında Ankara'nın Altındağ mahallesinde oturmamız lazımdı. Ama benim ev ararken filan ayaklarım oralara gitmiyor ve çok mutsuz oluyorum yani. Tabii fevkalade bir şey değil ama en azından aydınlık, iyi bir semtte bir ev istiyordum. O yüzden "Ben de çalışırım," diyordum. İlk işim Merkez Bankası'ndaydı. Çok da talihsiz bir tecrübeydi, kısa bir süre sonra istifa ettim. Evimizi o hesaba göre kiralamışız. Cevdet doksan lira maaş alıyor, biz eli lira ev kirası veriyoruz, Maltepe'de oturuyoruz. En nihayet, ufak tefek işlerden sonra, üniversite de bitti. Ruhi Su bizim çok yakın dostumuzdu. Herkes bana iş arıyor bu arada. Bir gece kapı çalındı, Ruhi'yle bir arkadaşım. Bana, "Yarın hemen Karayolları'na gidin, işe gireceksiniz," dedi. Onun orada bir yakın sosyalisti varmış. Müthiş bir sevinç. Ertesi gün hemen işe aldılar ve harika bir ortamın içine girdim. Çakı gibi çocuklar, hepsi yeni mühendis mektebi mezunu. İleri kafalı filan. Ömer İnönü de bunların içinde. Keyifle çalışmaya başladım ve oradan emekli oldum.

Bodrum'a neden taşındınız?

Ben emekli oldum, otuz sekiz bin lira, milyon filan değil, ikramiye aldım. Ondandır bir sene önce de ilk Mavi Yolculuğa katılmıştım. O zaman Mavi Yolculuk müptezel bir şey değildi. Azra Erhat'ların bir grubu vardı. Sabahattin Eyüboğlu gibi değerli kişiler; Mavi Yolculuk onların çıkardığı bir geziydi. Ben ikinci yolculuğa katıldım, belki de üçüncüye. Onlarla gitmek ayrı bir şeydi, farklı bilgileri vardı. Bir kere mitoloji bileceksiniz oralara giderken mutlaka. İşte o yolculuktan geldi Bodrum'a yerleşme hevesi. Elime de ikramiye geçmiş. Büyük kentin be-

lalarından, cefalarından da yorulmuşum herhalde. Bodrum'da ev yaptırmakla uğraşmaya başladım. Uğraşmayı seviyordum galiba. Mimar yarıda bırakıp gitti. Evi ben tamamladım. On yıl oturduk, sonra İstanbul'a döndük. Cevdet bağdaşamadı orayla. Cevdet'in işi de, hobisi de ideali de yani hayata bağlayan neyi varsa hepsi yazı yazmaktı. Bodrum'da sıkıldı. Bir Bâbıali Yokuşu'nu çıkmak bir yazar için önemli oluyor. Bir de cefasını çekti Bodrum'un. Şimdiki gibi değil, kalorifer yok, odun taşırısın.

Sizin kitaptan önce de bazı yazı denemeleriniz olmuş. Genç kızlık döneminde de şiir yazıyormuşsunuz.

Yıllarca hiç yazı yazmayı denemedim. İlk hikâye fikri aklıma şöyle komik bir olayla geldi. Bizim evde bir Tolstoy resmi vardı. Günün birinde bir arama nedeniyle eve geldiler, biraz da yarı okumuş insanlar. "Hımm, Cevdet Bey'in dedesi mi?" dediler. Hikâyemde de polisler evi aramaya geliyorlar. "Dedesi de ne Müslümanmış," filan diye aralarında konuşuyorlar. Hikâyelerimi *Dost Dergisi*'nde bastırıldı. Bir taraftan da küçük fıkra türü, mizahi şeyler yazıyordum, onları *Yön* dergisine gönderdim. Hepsini Celile Cem diye imzalıyordum.

Nasıl bir tepki aldı yazdıklarınız?

Valla söz olarak hiçbir tepki almadım ama *Yön* başlığına göre demek ki basılabilir buldular. *Dost* da yazılarım bana ait olduğunu bilmiyordu. Şimdi gözden geçirince pek beğenmiyorum aslında. Şöyle bir şey olmuştu. Salim Şengil de tanıyıyor tabii, Celile Cem diye bir imza geliyor. Cevdet'e demiş ki, "Hanımın biri yazılar gönderiyor, ben de basıyorum kim acaba?" Cevdet de nice zaman sonra öğrenmişti böyle bir şey yaptığımı. Gülmüş, "Bizim İhsan'ın hevesi," gibi bir laf etmiş. Ben kendimi denemek istiyordum, ortaya çıkmak istemiyordum. "Aman hatır

için basalım," demesinler istedim. Ama şimdi elden geçirmeden kitap yapmak istemem hikâyelerimi. Tabii yıllar geçmiş üzerinden, öykü çehre değiştirmiş artık. Ben pek taraftar değilim, yeni öyküleri pek sevmiyorum. Şimdi biliyorsunuz yazar hep kendi ağzından anlatıyor öyküleri, yani öykü kavramı değişti.

Cevdet Bey ne düşünürdü yazılarınız hakkında?

Cevdet her şeyde mükemmeli arayan bir insandı. Karısıym üstelik. Yani, "Sen bunu yayınlama," demedi. Demek ki yayımlanacak kadar iyi buldu. Ama, "Aferin sana," da demedi.

Bunun etkisi oldu mu yazmayı bırakmanızda?

Hayır, sanmıyorum. Bodrum'daki evle uğraşmaya başladım, çok vaktimi aldı, üç buçuk yıl sürdü. Yazıdan uzaklaştım o zaman. Sonra da... bilemiyorum, çok gelenimiz gidenimiz vardı, vakit mi bulamıyordum, yazıdan tamamen koştum.

Kitabınızda, "Cevdet'ten ilgi bekliyorum, hiç sesi çıkmıyor, artık kalemim kâğıdın üzerinde cesurca oynamaz oldu," diyorsunuz ama?

Eh artık işte. Evet biraz o da var tabii. Erkeklerde buna rastlarırsınız ama. Ne kadar aydın ve ne kadar ilerici de olsa daha kırılmadı bazı şeyler galiba.

Biraz annenizden söz eder misiniz?

Annem Çerkez. Sultan Aziz zamanında Çerkezler Kafkas-ya'dan göç etmişler Türkiye'ye. Arazi gösterilmiş, seçin yerleşin denmiş. Bunlar cengâver insanlar, atları var. Annemin ailesi Kayseri'de Pınarbaşı'na yerleşiyor. Ekip biçiyorlar, hayatları at üstünde geçiyor. Anneminki bir bey ailesi. Kayseri'de de soylular var. Oğullarını Çerkez kızlarıyla evlendiriyorlar. Neyse annemin

ablası evlenmiş, Kayseri'de oturuyor. Annem de ablasına geliyor kalmaya, daha küçük, on iki yaşında. Hep ağlardı bunu anlatırken, "Sokakta aşık oynuyordum, evlendirdiler," derdi. Babamın tarafından birileri de misafirliğe gelmiş, annemi görmüşler, "Bunu Ahmet'e alalım," demişler. Ablam da Çerkez dedeye sormadan söz veriyorlar. Dedem duyunca çok kırılıyor, karın dona döndürdüğü bir gece atına atlıyor, hiç durmamacasına teyzemin evine geliyor şafakla. At çatlama üzere. Teyzem hemen koşuyor, "Babacım hoş geldin," diye, bu hiç yüz vermiyor, "Bir lokma yemeğini mi çok gördün de kocaya verdin kızımı, bana sormadan," diyor. Teyzem ayaklarına kapamıyor ama dede, "Hazırla onu birazdan gelip alacağım," diyor ve çıkıyor. Her gelişinde uğradığı bir yazıhane varmış. Yazıhane sahibinin bir Çerkez vekilharç var, dedem ona uğruyor. Meğerse dünürü o yazıhanenin sahibiymiş. Çerkez dedem hiç Türkçe bilmediği için onun aracılığıyla konuşuyorlar. Dünürü, "Sor bakalım bir üzüntüsü mü var, tamıştırsana bizi," diyor. Vekilharç da, "Yeni dünürünüz," diyor dedeme. Dedem o anda süt köpüğü gibi inmiş. On üç yaşında evlendirmişler annemi. Fakat müthiş müşfik bir kaynıpeder. Bütün ev halkına tembih ediyor, "Sıkımayacaksınız, kırmayacaksınız," diye. Ama altı ay sonra kaynıpederi ölmüş. Tabii bu da gelin ya, cenaze için gelenlerin arasında olması lazım. Ama biraz sıkılmış galiba, haremlik dolu, selamlık dolu. Alt katta bir sofa varmış, oraya inmiş. Orada da bir bebek salınacağı varmış; oturmuş, başlamış sallanmaya. Bir süre sonra babam gelmiş, o da on sekiz yaşında. "Çok ayıp olur görürlerse,"

Annemizle sizin ilişkiniz nasıldı.

Annem çok zarif bir insandı. On üç yaşında el bebek gül bebek bir gelin olmuş, iş güç beklenmiyor. Kendini dikişe vermiş. Kumaşlar filan aldırırmış, gece herkes uyurken dikiş dikermiş. Kayseri'nin bazı köylerinde Rumlar, Ermeniler yaşarmış. O köylerde harman meydanı denen yerlerde pazar günleri promenad yaparlarmış. Çok zengin insanlarmış, Paris'ten filan getirtilirmiş elbiselerini. Bizde de bir kız evleneceği zaman, "Aman Tevhide yenge, bir harman meydanına gidelim, model bakalım," dermiş. Annem hakikaten orada gördüğünü ezberler ve neredeyse aynısını akrabalarına ya da kendisine dikermiş. Cevdet habire işinden oluyordu. Geçimimiz fevkalade kritikti. Annem bizi mütemadiyen giydirip kuşandırır. Ben çalıştım, kızıma da o baktı. Annem eğer bizimle olmasaydı ne olurdu bilmiyorum. Katiyen onun hakkını ödeyemem.

Kızınızla nasıl bir ilişkiniz oldu? Kendinizi nasıl bir anne olarak görüyorsunuz?

O zor işte. Bunları belki de ilk size söylüyorum. Hep gözüm üstünde oldu. Oturması, kalkması, giyimi, zevkleri. Şimdi anlıyorum, bu doğru değil. Hiçbir anneye tavsiye etmeyeceğim bir şey. Zaten çalışıyordum, annem bakıyordu kızıma. Ayşe benden çok anneme yakın oldu. Bizim nesil mi böyle acaba diyorum. İlle mükemmeli aramak... Müdahalecilik de bundan oluyor. Halbuki mükemmel ne? Benim mükemmel bulduğum başkası için de öyle midir? Neyse ki Ayşe yatılı okula kaçtı, kurtuldu benden; çok güçlü, çok karakterli bir kızdır, yani öyle teslim olmadı bana, direndi hep.

Yazmayı sürdüreceksiniz mi?

Çok isterim ama... Kayseri'nin Talas diye bir sayfiyesi var. Çok şeyler geçirmiş, Rum devri var, Ermeni devri var. Kayseri'deyken yazları giderdik, bende çok derin anıları vardır. Kitabımdaki Talas bölümü birkaç kişinin dikkatini çekmiş. Telefon dahi edenler oldu, Talas'ı yazsanıza diye. Bunun üzerine kalktım bu sene beş günlüğüne Talas'a gittim. Nadir bindim uçağa ben. Bir saat üç dakikada Kayseri'deyiz. Nasıl bir his, ışıldadım gibi. Kayseri'ye öyle bir duyguyla girdim. Çok çok değişmiş, tanımam mümkün değil, eski kent, taş evler gitmiş, gökdelenler, çirkin evler çıkmış. Zevksizlik akıyor, çok hüznüldüm. Talas'a çıktım. Eski evlerin bir kısmı duruyor ama boşluklarda şımarık, çirkin evler türemiş. Talas'ta bir Amerikan Koleji vardı, harika bir okuldu. Koleji kapanmış, üniversite açılmış. Koleji'nin binaları üniversiteye verilmiş. Benim tenis oynamaya çalıştığım, koştüğüm, salınacağına binip kolon attığım yerlerin hepsi köhne, kırık dökük, kir içinde. Nasıl acıdı. Neden bilmiyoruz yaşamayı, güzelin kıymetini.

Umarım yazma hevesiniz kırılmadı?

Biraz kırıldı galiba, yani "Ne yazacağım?" diyorum. Omuzum kırılınca iyice tökezledi yazma işi.

Nesrin Tura

İlahelerimiz değişiyorlar

Sen de mi Courtney?

Courtney Love'ın başını çektiği The Hole yeni albümü *Celebrity Skin*'le gündemde. Kimileri severek dinlerken, kimileri ilk regl günlerinden kalan kırılgnlıkla duvarlarındaki nemden buruşmuş posterleri birer birer söküyor.

Sekslenli yılların sonlarına doğru ergenliğe giren kadınlar kendilerine gösteri dünyasından bir model bulmakta zorlandılar. Çocukluklarını orada burada bangır bangır çalınan Madonna, Laura Branigan ve Alphaville şarkılarıyla geçirmişlerdi. Dönemin beğenilecek erkek yıldızları Duran Duran, A'HA ve Modern Talking gibi müzik gruplarından çıkıyordu ve bu gruplardaki erkekler de abları tarafından çoktan paylaşılmıştı. Yeni yetme kızlar ablarının zevklerine ayak uydurmaya çalıştılar. Bandanalar, yuvarlak plastik armalar taktılar, vatkalı ceketler giydiler. Ne korkunç günlerdi. Ne kadar utanmazdık. Ayaklarımızda üç cırt cırtlı bileklikli spor ayakkabılar vardı. Cırt cırtlara çapraz bantlayarak atraksiyon yapıyorduk. Bir de fosforlu ayakkabı bağcıklarımız vardı ki, atraksiyonumuza tüy dikiyordu. Önden fermuarlı kot eteklerin garson boyu çok satılmaya başlamıştı. Boncuklu ve tabii fosforlu tişörtler revaçtaydı. Blue Jean dergisinin verdiği posterlerle defterlerimizi kaplıyorduk. O günlerde ne hikmetse birer birer Türkiye'ye getirilen La Toya Jackson, Eurovizyon birincisi vatkalı Belçikalı Sandra Kim, iri memeli sessizler klanından Sabrina Salerno ve Samantha Fox hakkında çıkan haberleri ilgiyle okuyorduk. Asi olanlarımız kotlarını yırtmayı başarmışlardı. Yırtık kotlulara "Seni köpekler kovalamış, hi hi," diye laf atılıyordu. Bu darbe üzerine darbe dönemi asitçi-metalci, Guns'n Roses-Vanilla Ice kavgalarına sahne olan arkadaş ortamlarında gelişmiş zevklerin ve henüz sivrilmemiş arayışların dolambaçlarında geçirildi... Sonra büyümeye başladı çocuklar. "Başka bir şeye" gereksinim duydular. Yeni deneylere, şüre, kendini adamaya, kendine model almaya. Biz ilk regl tecrübemizi bu "başka bir şeyin" yoksunluğunu çekerek yaşadık. Siyasi alanda fikir geliştirmemizi mümkün olduğu kadar güçleştirecek bir bombardımanın altında kalmıştık. Gösteri dünyası bizi avutamıyordu bile. Maymun erkek grupları, New Kids On The Block'lar (Bakınız bugünün Backstreet Boys'u) midemizi kaldırmaya başlamıştı. Müzik dünyası hepimizin rüyalarına bir erkek put düşürmeyi başarmıştı. Toprağı bol olsun, "şair erkek" Jim Morrison'dan, faşistcik Axl Rose'a, her bir türden penis ve iktidar sahibi şarkıcının bir alıcısı vardı içimizde. Ama ya beğeneceğimiz kadınlar? Nina Hagen, Kate Bush, Patti Smith gibi kadın şarkıcılar gerilerde kalmış gibiydiler. Onlarla özdeşleşmek, onların tarafını tutmak bir yana onları dolastığımız sahillerde uzaktan göremiyorduk bile. Cırtlak sesi ve Avusturalyalı Soner Arica, Jason Donovan'la çekilen fotoğraflarıyla zihinlerimize pompalanan Kylie Minogue'u mu kendimize örnek alıydık yani?

İşte bu çaresizlik günlerinde feminist duyarlılık-

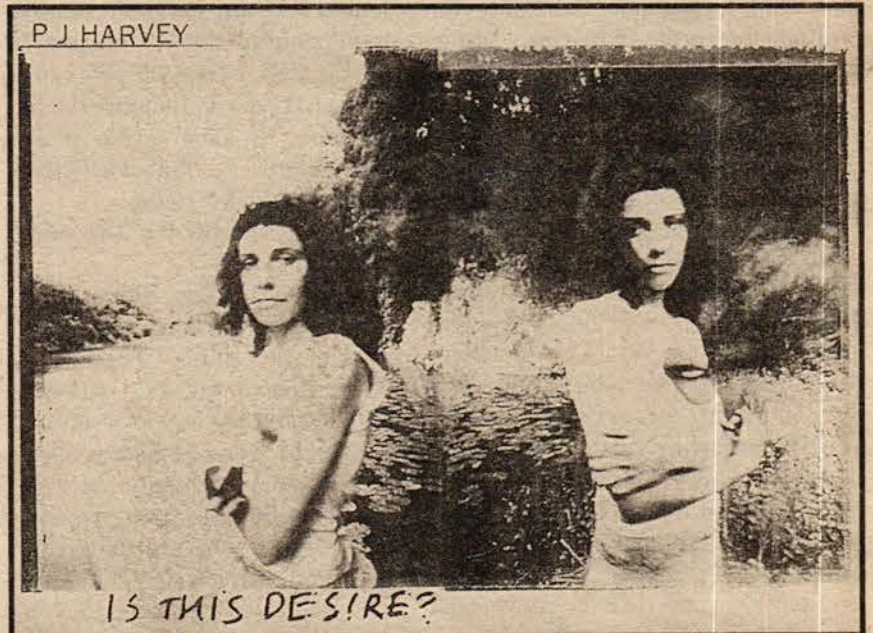
lar geliştirmeye başlayıp yaşamın insanları ne halere düşürdüğü konusunda fikir edinen yeni yetmeler güneşin Seattle taraflarından doğduğunu gördüler. Doksanların henüz başlarıydı. Türk Popu patlamamıştı daha. Özal dönemi kolej ve Anadolu Liselerinde İngilizce filan öğrenen ve gözünü dikmesi gereken yerin Batı olduğunu düşünen genç kızların bir kısmı bir kadın müzisyenler hareketiyle tanıştı. Daha önce kiliseyle birlikte kadınlara da küfür eden "hard'n heavy" erkek gruplarıyla alışveriş kesen ve yetmişlerden bulup buluşturdukları ile İngiltere'den söze karışan bir kaç Indie grubunu dinlemeyi seçenler, bu hareketi takip etmeye giriştiler. Riot Girl hareketiydi bu. Sonradan Riott Grrrl adını aldı. Hemen hepsi sırf kadın müzisyenlerden oluşan L7, Bikini Kill, 7 Year Bitch, The Hole, Babes In Toyland gibi gruplar bu harekete öncülük ettiler. Bu grupların ortak tavrı rock müziğinin maçoğuna karşı durmaktı. O günlerde adı duyulmaya başlayan The Hole'un solisti Courtney Love "Kadınların rock piyasasında kendi kimliklerini bulmaları gerçekten zor. Örnek alacak kimselere ihtiyaçları var... Genç kadınlara baş amigo ol; futbol takımının kaptanımla çık, doktorla evlen; hemşire ol türünden fikirler aşılardan ugraşmamız şart. Bunlar çok hastalıklı fikirler." sözleriyle ilgi çekiyordu. Bu sözler kuşağın canı sıkın genç kadınlarını bir anda büyüledi. Riot Grrrl kadınları siyasetten, toplum yapısını temel öğeleriyle eleştirmekten söz eden, cinsiyet ayrımcılığına son verilmesini isteyen ve erkek dünyasına meydan okuyan şarkılarıyla benimsenmeye başlamıştı kuşağın karanlık yüzü tarafından. Courtney Love ve The Hole zaman içinde pek arzu edilmeyecek bir şöhrete ulaştılar. Aynı günlerde aynı bölgeden çıkan ve yıldızı bir anda parlayan Nirvana grubunun ekoseli gömleklili, karamsar ve içli solisti Kurt Cobain'le evlenmişti Love. Bir anda kendini dünyanın en ünlü gruplarından birinin en ilgi çeken kişisiyle evlenmiş bulmak ona istemediği bir tanınmışlığı getirdi. Hole'un müziği ve felsefesinden bihaber olup Nirvana'yı tanıyan ve canla başla izleyen bir kitle sarı dağınık saçlı, yırtık elbiseli, kaçıp çoraplı ve rujunu iri dudaklarına bastıra bastıra, taşra taşra süren, bir yandan da alışılmadık ölçüde sağlam sözler söyleyen bir kadın karşısında şaşkınlığa düştü. Biz Nirvana'yı zaten hemen benimsemiştik. Courtney Love, Cobain'in ölümünden çok sonra "Tamduğum erkek müzisyenler içinde en di-

şil sözler yazabilen adamdı o," diyecekti, belki de bu yüzden kendimizi yakın bulmuştuk Nirvana'ya. Courtney'in evliliğini de hoş karşılamıştık, güzel şarkılar söyleyen, sağlam laflar eden, güzel bir çocukla evlenmişti, ne iyi. Courtney Love o günlerde şimdi basın danışmanlarının ima ettiği gibi bir Yoko Ono sendromu yaratmadı müzik dünyasında. Zaten Yoko'dan farklı olarak "güzel ve beyaz" bir kadındı. Cobain'in konumu da John Lennon'inkinden çok farklıydı. Cobain "Courtney'e rastlamasaydım eşcinsel olabilirdim," diyordu. Courtney ise "Kurt'ün bu denli ünlü olacağını önceden kestirseydim ondan uzak dururdum. Şimdi bütün müzik kariyerim ilişkimin gölgesinde anılıyor," demişti. Courtney grubuyla yaptığı *Pretty On Inside* ve (yazık ki Nirvana'nın çok satan Nevermind albümüyle çakışan ve hak ettiği kadar dikkat çekmeyen) *Live Through This* ile dile getirdikleriyle büyümekte olan kızların "hayallerindeki kadın" oldu. Şarkılarında erkek şiddetine, kadınların hapsedildikleri "değerlere", aldatılmalarına, itilmelere, cinselliğin sokulduğu kalıplara veryansın ediyordu. Sesi çok yüksekti. Çok sıkı görünüyordu. Ona tapıyorduk. O en büyük kek dilimini istiyordu. Ve hak ediyordu. Belki biz de bir gün kendi istediğimiz alanlarda kekin en büyük parçasını almayı başarabilirdik.

Courtney o dönemdeki parlamasının bedelini ağır ödedi. Çocuğu Frances Bean'i dünyaya getirirken kendini haplara ve eroine kaptırmış kocasıyla ve sürekli kendisini kovalayan, karalamalarıyla tiraj patlatan basınla uğraşmak zorunda kaldık. Doğum sırasında bir yandan sancıdan kıvrılırken bir yandan müzmin bir ağrıdan bitap düşen ve morfinle bile toparlanamayan kocasının karnını ovuşturduğu anlatılır.

Courtney'in doğum sonrası dönemde ürettikleri de dedikodular yüzünden geri plana itildi. Oysa yıldızı yüksek olan Kurt Cobain'le sıradan bir evlilikten ziyade, büyük bir fikir arkadaşlığı sürdürdüğü ortadaydı. İkisi birlikte müzikle uğraşıyorlar, aynı aktristi beğeniyorlardı. (Francis Farmer adlı Seattle'lı bir feminist oyuncu, hüznü bir yaşam öyküsü vardı.) Courtney bir hippie komününde doğmuş, striptizden garsonluğa, bulaşıkçılıktan sinemaya her işle uğraşmış, dünyayı dolaşmış, okumuş etmiş bir kadındı. Ama şanssızdı. Ya da biz yeni yetme hayranlar buna inandık ve onunla delicesine özdeşleşip onu sonuna kadar savunduk. Kurt Cobain intihar ettiğinde insanlar Courtney'i kocasına ihanet etmekle ve onu yalnız bırakmakla suçladılar. Kurt'ün annesinin Love'in oğlunu kaç intihar girişiminden kurtardığını anlatmasına rağmen bu acımasız suçlama sık sık dile getirildi. Kurt kafasına dayadığı silahtan çıkan o bir kurşunla bir kuşağı yapayalnız bırakmıştı, elbette bu durumda bir suçlu bulmak, hiç değilse aramak şarttı.

Sonra sular duruldu. Courtney Love yaralarını

sardı, gizledi. İşinin başına döndü. Ama bu kez başka bir noktadan hareket ediyordu. Sinemaya göz dikmişti. Kalktı, Hollywood'a gitti. Başarılı bir oyuncu olduğunu kanıtladı. "Geçmiş" rafa kaldırdı. Kendine tanınmış halkla ilişkiler danışmanları tuttu. Basınla ilişkilerini sınırladı. Oyunu kuralına göre ve tüccarca oynamaya karar verdi. Gazetecilere söyleşilerde sorabilecekleri soruları önceden istemeye girişecek kadar tedbirli bir insan oldu. Sinema dünyasının gücetapanlarıyla gezip tozmaya ve Versace defilelerini süslemeye başladı. Devir değişmiş miydi? Courtney artık yırtık elbiseler filan giymiyordu. Boynunda milyarlık mücevherler, üzerinde paha biçilmez giysiler ve yüzünde o çok özenli makyajıyla davetlerde boy gösteriyordu. Bunları, acıdan ne yaptığını bilmemesine yoramayacak kadar büyümüşük biz de. Bir müzik dergisi onun sosyetenin davetlerinden birinde çekilmiş bir fotoğrafını altında, "Hangi Cumhurbaşkanı'nın karısı bu?" sorusuyla bastı. Müzik dünyası ve dinleyiciler Max'a verdiği melekli, pembe güllü pozları midelerini tutarak görmezden gelmeye çalıştılar. O çok temkinli davranarak kabul ettiği ama artık şımarıklıktan ve hesaplıktan iki kelimeyi bir araya getiremediğini gösteren söyleşileri ise görmezden gelmek giderek

zorlaşıyordu. Courtney'i altkültürlerde ya da yaşamın herhangi bir alanında haksızlıklara direnenler değil ünlü yönetmenler savunacaklardı artık. Yönetmen Milos Forman Altıoklar "Rock dinleyicileri idollerini uçlarda seviyor. Love kendisini onarmak ve yeniden yaratmak yerine uçlara gitseydi daha çok sevilirdi," deme cüretini gösterebildi. Kadını-mız bozuk muydu ki, onarılması gereksin? Gösteri dünyasının usta numaracılarına uç gelen birçok özellik, aslında dünyada en doğal insani özellikler. Courtney Love "gösteri sanatının emekçi sınıfı," dediği punk rock'ın kahramanlarından biriydi. "Sözünün" bir değeri vardı. Şimdi ise yalnızca kozmetik dergilerini süslüyor ve yeni albümüyle eleştirmen Amy Linden'in dediği gibi en fazla kekten en fazla sentezi isteyen kadın olmaya doğru ilerlemiş durumda. The Hole'un geçen aylarda çıkardığı son albüm, *Celebrity Skin*, Love'in müzisyenliğinin nihâhli olmadığı bir erkek tarafından nasıl gölgede bırakıldığını gösteriyor. *Celebrity Skin*'deki dört parçaya imza atan Billy Corgan albümün bütün olumlu yönlerinden sorumlu tutuluyor. Love'in vokalleri pek çok müzik yazarının gözünde yetersiz, soyadıyla yaptığı söz oyunları ise gülünç. Marty Dada "Love belki şarkı söylemeyi öğrendi ama çığlık

atmayı bıraktı," diyor. Love ise tavizkârlıkta sınır tanımıyor. Hollywood partilerine takılıyor, eskiden alay ettiği, küfür ettiği ne varsa yapıyor. Tutarlı bir biçimde popülerist olmuş kadın meslektaşlarını mesela Alanis Morrissette'i filan küçümsemeye çalışıyor. Nedense bir anda müzik dünyasında sivrilmiş kadınlara düşmanlık beslemeye başlamış durumda. Kıskançlık mı denmeli yoksa?

Courtney Love bu değişim sürecinde tek başına sayılmaz. Onun kadar hızlı olmasa da onun gibi evrilen çevrilen başkaları da var. Love'ın adını anarken alaylı ifadelerle başvurmadığı ender kadın müzisyenlerden PJ Harvey de aynı "samimiyet" mevzundan sabıkalanıyor. Polly Jean de şu aralar yeni bir albüm yaptı. O da Love gibi doksanlardan sonra sivrilmişti. O da kadınlardan, kadınlıktan, muhaliflikten söz ediyordu. Benzersizdi. Çok çarpıcı bir müzisyendi. (Aslında hâlâ öyle.) En iyi şarkı sözü gibi alanlarda ödüller kazandı. Bugün hanım hanımcık pozlarıyla dergileri süslüyor. Usta basın danışmanlarının sözünden çıkmıyor. Henüz Versace defilelerinde görünmedi ama neye isyan etmişti, ne diyor artık hiç belli değil. Bir Spice Girls tadıdır gidiyor.

İlk gençliğimizin tapılası kadınlarına neler oluyor? Eskiden sesleri yüreklerimizde yankılanırdı. Şimdi erkek gösteri dünyasına yar olmuş gibiler.

"Saçlarını dağıtırsın, rüzgârlara bırakırsın, varsın eteğin yırtık, botun çamurlu kalsın" görüntüleri yerini Erol Atar fotoğraflarına bıraktı. O olağanüstü şarkılar artık yok. En azından inandırıcılıkları yok. Ama o kadınlar ne kadar unutturmak için uğraşsalar da müzikal geçmişlerini, muhalif kişiliklerini silmek dinleyicileri için zor. Bizim için. Benim gibi onları severek büyümüş kadınlaşmış insanlar için. Bir süre öncesine dek onların az bulunur albümlerini oradan buradan temin edip dinleyenler, o etli burunlu ve sivilceli biçimsiz genç kadınlar kazık kadar oldular ve ilahelerinin değişim hızına yetişemediler. (Kazık yemeden kazık kadar olunmuyor mu?) İlahelerinden öğrendikleriyle hayalkırıklığı yaşıyorlar şimdi. Popülerist ingeler, Kylie'ler filan hakkında bir kere daha mı düşünmeliydik? Gösteri dünyasıyla aramıza, düşlerimize mesafe koyarken, o dünyanın dışında durmaya, tutunmaya çalışır görünenlere daha bir şüpheyle mi yaklaşmalıydık? The Hole'un yeni albümü bunları düşündürüyor kimilerine. Kimileri alıp dinleyip çok severken, kimileri hiper duyarlı davranıp ilk regl günlerinden kalan kırılmalılığıyla duvarlarındaki nemden buruşmuş posterleri indiriyor. Gülünç çocuklar...

Gamze Deniz

25 PAZARTESİ

Neyi tarif

Senaryosu Iraklı Kvirikzade'ye ait olan *Aşkın Tarifi*, Nana Corcadze isimli bir Gürcü kadın yönetmen tarafından çekilmiş. Bu filmi izlemek istememin nedenleri arasında filmin bir kadın yönetmen tarafından çekilmiş olmasının yanı sıra, arka planda yer alan Tiflis görüntüleri idi.

Film, Gürcü asıllı koleksiyoncu Anton'un (Jean-Yves Gautier) sergi hazırlıkları ile başlıyor. Bundan sonra devreye, Anton'un çocukluğuna doğru yolculuğa çıkmasını sağlayan yaşlı bir kadın (Micheline Presle) giriyor. Kadın elinde bulunan birtakım el yazması günlükleri, Anton'un Fransızcaya çevirmesini istiyor. Anton'un okuduğu günlükler aracılığıyla, 1920 yıllarının Gürcistan'ına gidiyoruz. Filmin başrol oyuncusu, Pascal Ichak (Pierre Richard), Fransa'dan Kafkaslar'a doğru trenle yolculuğa çıkmış gezgin bir aşçı. Gelişmiş koku alma duyusu sayesinde kapısı kapalı vagonun içinden gelen kadın kokusuna yönelerek yolculuğunu şenlendirmek istiyor. Vagonda yalnız başına seyahat etmekte olan Gürcü Prensesi (Nino Kirtadze) ile aralarında duygusal bir ilişki başlıyor. Prenses ile beraberlikleri başlangıçta masal gibi; fakat aşkın Gürcistan'da Fransız lokantası açıp o pahalı yemeklerini yapmaya başlayınca prensesi ihmal etmeye başlıyor, prenses de lokantada bütün gün bir süs bebeği gibi ortalarda dolaşıyor. Aşçı onunla birlikte olmak isteyince de yataktaki görevini yerine getiriyor. Prenses bu durumdan pek de hoşnut değil, kendini içkiye vurup lokantada çılgnlıklar yapıyor ve filmin ilk yarısı böylece noktalanıyor.

İkinci yarıda film, ilgisiz bir şekilde Bolşevikleri, komünizmi aşağılayarak devam ediyor. 1921'de Kızılordu Tiflis'e geliyor ve Pascal'ın Fransız lokantasını basarak bizim aristokrat, lezzet düşkününü aşçımızı tavan arasına tıkıştırıp orada yaşamaya zorluyor. Filmde lokantayı basan Bolşevikler, tam bir çapulcu takımı olarak tanıtılıyor. Yemekten anlamıyor, sürekli böğürüyorlar, iğrenç yemekler yiyip, kötü şarkılar söyleyip, sürekli içip nerdeyse orada sızıyorlar. Bu arada Pascal akıllardan çıkmayacak vecizesini yumurtluyor, "Komünizm günün birinde yok olacak, ama damak tadı asla!" Daha önce kır lokantasında prensese tutulmuş, devrim yükselince de Kızıl Ordu'da subay olmuş olan kötü Sigmond, "Pascal'ın başına

Kraliçe Elizabeth

Güçlü kadını kim ister?

Kraliçe Elizabeth, dünyanın en eski ezilenleri olan kadınlar için, çeşitli sorular sorarak izleyeceğimiz bir film.

Filmi beraber izlediğimiz kadın arkadaşımın sinema salonundan çıktığımızda heyecanlı bir haldeydik. Bunları, kafamıza takılanları paylaşmak ve fırsatınız varsa filmi izleyin demek için söylüyorum. Filmde bir kadın anlatılıyor. Bu kadını filmin başında güneşin altında, yeşil kırlarda saçlarını neşeye savurarak, gönlünü düşürdüğü belli, güzel bir erkekle dans ederken görüyoruz. Bu kadın, bu genç prenses, yine tatlı bir kır sahnesi içinde kraliçelik mührünü teslim alıyor ve "Bu, Tanrılarının isteği," diyor. Tanrıdan aldıkları yetkiyle insanlara hükmetme ayrıcalıkları olduğu düşünülen kraliyet soyundan olmak onu bütün hemcinslerinden ayırmaktadır. Bu kadın 8. Henry'nin din dışı addedilen bir birleşmeden olan kızıdır ve tahtın devamını sağlamak üzere elde olan tek ve son kişidir. Daha sonra onu, yerleri taş, ta-

vanları yüksek, bütün insanların küçük ve sanki güçsüz görüldüğü, gün ışığından yoksun, geniş sütunlar, geçitler, koridorlar ve odalarla bölünmüş, bütünü hakkında fikir sahibi olunamaz gibi duran, sarayda "masumiyet"ini kaybederken, "kraliçe" olurken izliyoruz. 1558-1603 arasındaki yıllar boyunca İngiltere ve İrlanda'nın kraliçesi olan Elizabeth hakkında Hindistanlı yönetmen Shekar Kapur'un yönettiği filmin afişinde dört fotoğraf var. Bir kadın ve üç erkek. Her bir fotoğrafın altında bir sıfat var. Kadının kraliçe, erkeklerinki hain, katil ve âşık. Hain ve katil herşer iki erkek. Biri İngiltere'nin bir önceki kral sebebiyle yükselen Protestan mezhebinin, diğeri Avrupa'da güçlü ve İngiltere'de de gücünü kaybetmek istemeyen Katolik mezhebinin tarafında. Bu erkekler ve hikâye boyunca tanıştığımız dönemin yük-

sek yönetici din adamları için "iman"ları, şefkatin, şefaatin, çaresiz müminlerin bu veya öteki dünyaya yönelik dayanışmasının aracı olmuyor. İnançları kolayca zulüm uygulanabilecek öteki mezhep sahibi "kâfir"lerin karşısında bir arada durmalarını ve güç oluşturmalarını sağlıyor daha çok. Bu iki erkekten biri kaybediyor ve kellesi gidiyor, diğeri ise ülkenin yöneticilerinden biri olarak yoluna devam ediyor. Üçüncü erkek yakışıklı ve tatlı dilli bir âşık. Elizabeth'in gönlünü kraliçe olmadan önce verdiği, zor zamanlarında güç aldığı, ona "yüreğimde o ve ben tek kişiyiz," diye şiir okuyan Lord Robert. Sarayın çetin ve kanlı koridorlarında çok şey görüyor ve öğreniyoruz genç Elizabeth ve onunla birlikte dolaşan biz seyirciler. Filmin sonlarına doğru Lord Robert ona diyor ki, "Benim işim bitti," "Neden?" diye soruyor kraliçe. Öteki, "Yeterince açık değil mi?" diyor. "Kraliçe tarafından sevilme kolay değil. Her erkeğin ruhunu çürütür bu. Öldür beni." Daha önceki sahnelerde Elizabeth'i önce yetki sahibi, erkek ve bir kısmı ona ve Protestanlığa karşı olan, din adamlarından oluşan bir meclisi yönlendirmeye çalışırken; sonra onu İspanya veya Fransa'ya ülkesinin bağımsızlığını zedeleyecek ilişkilere ve bu uğurda yapılacak diplomatik evliliklere sürüklemek isteyen kurt bir saray yöneticisini görevinden azlederken; başka bir bölümde saray ileri geleni bir oda dolusu erkeğe, "Artık bu sarayda bir tane kadın efendi olacak ve hiç erkek efendi olmayacak," diye buyururken izlemiş olan bizler Lord Robert'le bu konuşmanın geçtiği bölümde nefesimizi tutup âşıkların kaderi ne olacak, diye bekledik. Artık Elizabeth genç prenses değil genç kraliçe olma yolundaydı. Oysa "âşık"ın dediği gibi, her şey yeterince açık değil mi? Güçlü ve muktedir bir kadını kim ister? Bundan yararlanacak veya faydalanacak birçok insan olabilir. Ama bu yaklaşımı "aşk" içinde görmek mümkün mü? Bir erkek onu seven kadın kadar kuvvetli değilse bu aşkla ruhu çürümez mi? Peki niye çürür körolası erkek ruhu bu durumda ve küçülür? Güneş altında dolaysız ve neşeye akıp gidebilen aşkın mürrüvetini görebilmek için insanlık mümkün olduğunca "eşitler"den oluşan bir topluluk olmalı sanki. Ama nasıl? Kırk yıl sürecek saltanatının henüz başındaki Elizabeth'in tiyatroculuk dahil yeteneklerini, aklını ve iradesini ülkesinin ve tahtın yararına kullanabilmek, "devam edebilmek" için geçirdiği değişim şart mıdır? Dört yüz elli yıl önceden gelen bu hikâye dünyanın en eski ezilenleri olan kadınlar için böyle sorular uyardırarak izlenebilecek bir film. Ben ve arkadaşım sinema salonunu kafamız kadınlar ve siyasi iktidar üzerine sorularla dolu, çok da iyi bilmediğimiz Büyük Britanya tarihine yönelik bir merakla ve içimiz yanarak terk ettik. İçimizi yakan iyi bir sanat eserinden siz o ince ışık altında filmin anlattıklarıydı. Tekrar olacak ama size de tavsiye ediyoruz.

Handan Koç

ediyor?

bir şey gelmesini istemiyor-
san..." tehditiyle prensesle evle-
niyor. Pascal'ın diğer burjuvalar
gibi lokantasını terk edip İstan-
bul, Viyana veya Paris gibi şe-
hirlere kaçmak istememesi ne-
deniyle bütün varlıklarını yitiren
ve zorla ayrılan âşıklar, yani
prens ve aşçı, prensesin Bakü-
Moskova arasında özverili yol-
culukları sayesinde görüşüyor-
lar. Bu görüşmelerden filmin ba-
şında gördüğümüz Anton dün-
yaya geliyor.

Filmde Sovyet karşıtı tutum-
lara paralel olarak Bolşevik kadı-
nlar da sürekli aşağılanıyor ve
tarihsel gerçeklikler saptırılıyor.
Buna en güzel örnek, Lenin'i
temsilen Tiflis'e gelen Aleksan-
dra Kollontay tiplmesi. Sovyet
hükümeti ile Komünist Parti'nin
seçkin bir üyesi olan Kollontay,
aristokrat bir ailenin kızyken,
amaçları ve inançları uğruna rah-
at yaşamını terk edip Çarlık
Rusyası'nın otokrasisine duydu-
ğu sert tepkiyle Marksizme yön-
eldi. Bolşevik Parti'nin üyesi
olduktan sonra, işçi hareketinin
yanında reformizme karşı müca-
dele etti. Kollontay, aynı zaman-
da kadın işçilerin haklarını sav-
unan ve "kadın sorunu" nun teorik
incelenmesine katkıda bu-
lunan bir kişi. Zamanın ve ça-
balarının büyük bir bölümünü,
kadın hareketinin geliştirilmesi-

ne adadı. Ekim devriminden he-
men sonra, kadınlara eşit haklar
tanınması, sosyalist yapılanma
ve devlet yönetiminde kadınlar-
ın da yer alması için çalıştı.
Devrimden sonra Sosyal Güven-
lik Halk Komiseri olarak anneler
ve çocukların korunmasına iliş-
kin sosyalist ilkelerin uygulan-
masıyla çalışan kadınlara sağlık
hizmetleri ve özel bakım sağlan-
ması konularında çaba harcadı.
Aynı zamanda kadınların gün-
lük yaşamda da erkeklerle eşit
bir konuma getirilmesi için mü-
cadele etti. Kollontay, cinsel ve
duygusal anlamda özgürlük mü-
cadelesini devrimin merkezine
yerleştirdi. Kadın-erkek ilişkile-
rinde maddi hesaplara dayanan
evliliklere karşı çıkıp "serbest
aşkı" savundu. Böylece iki cins
arasında çürümenin ve yozlaş-
manın giderilebileceğine inandı.
Bu görüşlerine pek çok makale-
sinde yer verdi ve konuşmaların-
da dile getirdi. Buna rağmen yö-
netmen son derece düzensiz bir
Kollontay tiplemesi çıkarıyor
karşımıza. Filmde Kollontay
Pascal'ın eski sevgilisi ve onunla
yatmaktan başka bir şey düşün-
meyen, iştahsız, kahrkahr atan,
şehvet düşkün bir kadın olarak
karşımıza çıkıyor. Diğer Bolşevik
kadın tipleri de, Kollontay
gibi itici tipler olarak çiziliyor.

Filmin sonunda ise güzel
prens, kıskançlık krizi geçiren
vahşi Bolşevik Sigmond tarafın-
dan öldürülüyor. Devrim karşıtı
bile denmeyecek düzeyde olan
bu filmi çeken kadın yönetme-
nin bana kalırsa iyi bir tarih
analizine ihtiyacı var. "İştah
sevgiliymiş gibi bakmak gere-
kir," gibi sözler söyleyen, hayat-
ta en çok önem verdiği şeyin lez-
zet tutkusu ve damak zevki ol-
duğunu anladığımız bir aşkın
trajikomik öyküsünü anlatmayı
hedefleyen film, sonuçta kendi
sınıfından olmayan kadınların
aşağılandığı ve ekmek bile yiye-
meyenlerin pasta yemedikleri
için alaya alındığı bir film ola-
rak karşımıza çıkıyor. Goran
Bregoviç'in müziklerine yazık
olmuş doğrusu!

Feryal Saygılıgil

Gemide

Erkekler erkekleri anlatıyor

Senaryo yazarının, filmi erkekliğin eleştirisi olarak sunması bu durumu değiştirmiyor. Eleştirel öge yine erkek.

Bu yılki Antalya Film Festiva-
li'nin çok ödüllü filmi *Gemide*'yi izlediğimde "yeni sine-
macılar" da yeni olan nedir so-
rusu üzerine düşündüm. Sine-
masal değerler ve anlatım yön-
ünden sinemamızda *Gemide*'den çok daha yeni filmler yapıldı.
Konu bir kadına tecavüz ve dört ge-
micinin cinsel arzuları etrafında kur-
gulanıma göre, yeniliğin konunun
işlenişinde olduğu öne sürülebilir.
"Eski" sinemamızda genellikle kadı-
na tecavüz hiç değilse istenmeyen, be-
nimsenmeyen bir davranış biçimi ve
negatif uzanımları olan bir konu ola-
rak işlenirdi. Bu olumsuzlama yerini
bu filmde tecavüzün meşrulaştırılma-
sına bırakmış. Dilsiz (yabancı), adı
bile olmayan bir kadına sürekli olarak
tecavüz eden iki gemici ve ona teca-
vüz etmese de ötekiler denli aşağıla-
yan üçüncüsü, filmin sonuna doğru
"insanlaşıyorlar", biri daha önce bir
fahişe tarafından erkekliğiyle alay
edildiği için bu işi yapıyor, diğeri de
cinsel açıktan... Tecavüze meşruiyetin
bu "olağan" koşullara dayandırıl-
masıyla izleyici, bu cinsel sorunları
olan insanlara sempati duymaya yön-
lendiriliyor. Ortada bir suç yoktur. Tec-
avüz edilenin çorabı bile kaçmamış-
tır. Şişme bebek ya da vitrin mankeni
gibi ütülü elbisesiyle ve dağılmayan
saçlarıyla bu arbedeyi ufak bir yara-
lanma ile atlatır ve herkes yoluna de-
vam eder. "Nerde kalmıştık?"

Gemide'de konuşulan dil de kadı-
na yönelik şiddeti tarafsızlaştırıyor.
Çeşitli yönlerden gelen küfürlülük
eleştirisine karşı filmin diyaloglarının
yazarı Önder Çakar'ın yanıtı da epey
ilginç. "Sözün bittiği, derdimizi anla-
tamadığımız yerde küfür ediyoruz,"
diyor Çakar. Üstelik Çakar'a göre film
maçoluğun, erkekliğin eleştirisini ba-

rındırıyor. Filmin diyaloglarının taşı-
dığı küfür yükü bir bakıma düzene,
sisteme karşı bir duruşu içeriyor ola-
bilir. Küfür Amerikan sinemasında
toplumsal eleştiri yönünde kullanılan
bir öge: İşsizler, lumpenler, sokaktaki
uyuşturucu ve kadın tacirleri vb. gibi
toplum dışı yaşayan marjinal kesimler
içinde yaşadıkları kültürün önemli bir
unsuru olan küfürü mebzul miktarda
kullanarak sahne alıyorlar. Bir de son
dönem filmlerinde Vietnam savaşına
katılmış askerlerin küfürü kullandığı-
nı görüyoruz. Savaş sonrası sendromu
ifadelendirir biçimde, Coen kardeşle-
rin *Büyük Lebowski* filminde olduğu
gibi, küfür ABD'li askerlerin öfkeleri-
nin belirtisi olarak ortaya çıkıyor. Bu-
nun dışında sıradan, standart Ameri-
kan filmlerinde küfür epey yaygın.

Gemide filmindeki küfür edebiyatı
Amerikan sıradanlığını hatırlatıyor.
Benim sorunum küfür etmekle değil,
fazla yaratıcı bulmasam da bu tür bir
natüralizm sinemada pekâlâ kullanı-
labilir. Ancak küfür bugün sosyal açı-
dan erkek hâkimiyetini yansıtıyor.
Küfür etme ve küfür sözcüklerini
üretme "ayrıcalığına" sahip olan ke-
sim erkeklerdir ve bu manada küfür
edebiyatı erkekliğin dile en açık bi-
çimde yansımalarıdır. Bu "retorik"te
erkek olmayan her şey aşağılanır, de-
ğersizleştirilir ve lanetlenir. Erkekleri-
mizin o çok değer verdikleri "ana"la-
rı bellenir, kadınlar "kahpe"leştirilir,
eşcinseller "ibne"leştirilir. Ortalık fal-
lustan geçilmez olur. Bugünkü biçim-
iyle küfür erkek erkeğe, erkeklera-
rası bir konuşmadır ve hedefi erkek
olmayandır; kadınlar bu alanda da
dilsizdirler. Senaryo yazarının filmi
erkekliğin eleştirisi olarak sunması bu
durumu değiştirmiyor. Eleştirel öge
yine erkek.

Yaprak Zihnioglu

27 PAZARTESİ

Sıradan olmayan bir aşk hikâyesi

3. Reich zamanında, birbirine âşık olan iki kadının öyküsü; Yahudi bir kadınla, kocası Nazi askeri olan Alman bir kadın. Milyonlarca Almanın düşüncelerini ve eylemlerini yöneten politik ve sosyal baskıları küçümseyen sıradan bir ev kadını... 16 ay süren ve bütün bir yaşamı şekillendiren tehlikeli bir mutluluk.

Yıl 1942. Yirmi dokuz yaşındaki Elisabeth Wust, en büyüğü sekiz yaşındaki dört oğluyla Berlinli bir ev kadını. Ağustos'ta örnek Nazi anneliğini takdir eden bronz bir "Maternal Haç" ödülü alır. Önceden Alman Bankası'nda çalışan kocası Günther, Bernau'da, Alman ordusunda asker. Arkadaşları tarafından Lilly olarak tanınan Elisabeth ince, güzel yüzlü, kızıl saçlı bir kadın ve birçok genç Aryan kadın gibi politikaya karşı ilgisiz. Dört çocuk annesi olduğu için devletten ev işleri için bir yardımcı alma hakkına sahip olur. Yirmi bir yaşındaki Ulla Schaaf temizlik, bulaşık, çamaşır işlerine ve oğlanların bakımına yardımcı olmak üzere 1 yıllık zorunlu hizmet için Ekim'de Elisabeth'in evine gelir. Bekâr bir kadın olan Ulla'nın politikayla aktif olarak ilgilendiğinden Lilly'nin haberi yoktur. Ulla, pek yakında sürgün edileceğini öğrenince yeraltına inen Felice Schragenheim isimli yirmi bir yaşındaki Yahudi bir kadını evinde saklamaktadır.

Felice sekiz yaşındayken annesini bir trafik kazasında, babasını bir hava hücumu tatbikatı sırasında kaybetmiştir. Kız kardeşi Irene İngiltere'ye göç etmiştir. Felice'nin Amerika, Avustralya ve Filistin'e kaçmak için gösterdiği çabalar başarısızlıkla sonuçlanır.

Ulla'nın ifadesine göre, bir keresinde sohbet ederken Lilly, "Yahudiler? Onların kokusunu alabiliyorum," der. Ulla buna çok öfkelenir ve onları Felice'ye anlatır. Felice, Bayan Wust'un bu aptallığını mümkün olduğunca gösterişli bir biçimde ortaya çıkarmaya karar verir. 27 Kasım 1942'de öğleden sonra saat üçte, Yahudi kaçak, (İngiliz kumaşından, pas rengi bir takım ve ipek çoraplar giymiş olarak) Ulla ve onun Nazi işvereni ile Zoo Station yakınındaki Cafe Berlin'de buluşur.

Lilly, Felice'nin zekâsından, kendine güveninden ve şıklığından etkilenir. "Bugün sanki başka bir dünyaya dalmışım gibi geldi," der: "Felice iyi eğitim görmüş, hoş tavırlı, ilginç ve seçkin görümlü bir kadındı. Sonra biraraya geldiğimizde tam olarak beklediğim bu olduğunu ve kim olduğumu anlamıştım." Bugün

Lilly Wust Güney Berlin'de küçük bir stüdyo evde yalnız yaşıyor. Büyük aşkının anılarını iki çantada özenle saklıyor; Felice'nin mektuplarını, fotoğraflarını, şiirlerini, mantosunun birkaç düğmesini bile. Lilly, Felice'in fotoğrafının önünde her gün bir mum yakıyor. "Her gün... Ve bir gül yerleştiriyorum."

Hiç kimse bu kısa ama kahredici ilişkinin kutsallığından şüphe etmedi. Lilly, "Tekrar âşık olmak istemedim. Başka bir insanı kabul edemedim," diyor. "Felice gitmesine rağmen ben hâlâ onunla yaşıyorum. Hayatımı Felice'le geçiriyorum. Felice bunu anlardı."

Evin bir yerinde, Nazi rejimi sırasında dört Yahudi kadını -biri Felice- saklama cesareti gösterdiğinden dolayı Lilly'ye 1931'de armağan edilen Alman Federal Servisi Haç'ı var. Fakat Lilly bunun anlamını reddediyor. "Bu çok saçma. Hiçbir önemi yok." Kocasından 1943'te boşanan Lilly'nin (kocasını bir yıl sonra Jassy hareketinde ölmüş) eski haliyle tek benzerliği kalkık burnu ve çıkık elmacık kemikleri. Bu gümüşü kısa saçlı küçücük kadın, romatizmalı kahverengi gözleri ve mafsallı iltihabi olmuş şiş parmak eklemleriyle bugün seksen dört yaşında. Fakat hâlâ Felice'in Gestapo tarafından götürüldüğü gün ona verdiği yeşil taşlı gümüş yüzüğü takıyor. Lilly bizimle, savaş sırasında çorba, patates ve ucuz şarap için gittiği bir restoranda buluşmak istedi. Şimdi burası bir Çin lokantası ve karşıdaki halka açık bahçe de bir otopark olmuş.

Yanımızdaki çevirmen de Lilly'nin bir arkadaşı: Yvonne Mack, Erica Fischer'in bu ilişkiyi anlatan *Aimée ve Jaguar* (Lilly ve Felice birbirlerini bu takma isimlerle çağırıyorlarmış) isimli kitabını okuduktan sonra Lilly ile bağlantı kuran genç bir Berlinli.

Savaşın sonra, Lilly, Felice'in kız kardeşine yazdığı bir mektupta kaçma isteğinden söz ediyor: "Almanya'da bir sürü korkunç şey yaşayan hepimizin kafasında tek bir şey var; bu ülkeden ve bu insanlardan uzaklaşmak. Hiç kimse böyle bir ülkede daha uzun süre kalamaz."

Lilly hâlâ bu ülkede yaşıyor. "Evet, başlangıçta hiç param

yoktu ve çocuklar çok küçüktü. Avustralya'ya gitmek istedim. Ama gidemedim çünkü her zaman, Felice'in bir gün geri geleceğini umuyordum. On-on beş yıl sonra bile, bir gün geri dönebileceğini düşünüyordum. Rusya'dan dönen bir sürü mülteci vardı, onlardan biri olabileceğini düşündüm. Eğer gidersem Felice beni bulamazdı."

Ruslar Berlin'e götürüldükten sonra Irene'e gönderdiği aynı mektupta Lilly, Felice'in Bergen-Belsen'de tifüsten ölmüş olabileceğini söylüyordu. "Ümit etmeyi bıraktım." Yıllar sonra bile Lilly kendi gerçeği ile yüzyüze gelmedi. "Öldüğünü biliyordum fakat inanmak istemiyordum," diyor çantasından sigara paketini çıkarırken (günde iki paket sigara içer ve "benim tek zevkim," diyor) "İçimden bir ses umut olduğunu, onun dönebileceğini söylüyordu."

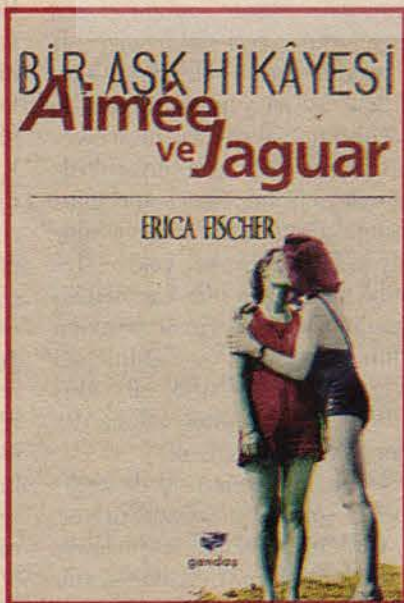
Cafe Berlin'deki ilk buluşmadan sonra, Felice Lilly'ye açıkça kur yapmaya başladı. Onu çiçek ve yeşil mürekkeple yazılmış mektup bombardımanına tuttu. ("Hemen şurada, caddenin karşısında bir çiçekçi vardı," diyor Lilly. "Felice her zaman orada çiçek bulurdu, savaş zamanı bile.") Felice'in Yahudi olduğunu hâlâ bilmeyen Lilly, aralarında arkadaşlıktan daha fazla bir şeylerin olduğunu fark etti; daha çok birlikte zaman geçirme, daha canlı ve zevkli geçen günler.

Lilly kapalı bir yaşam sürmemiştir. Günther-metresleri konusunda çok açık sözlüydü- dışarıdayken, Lilly birkaç sevgilisini eve almıştı. "Onlarla oynuyordum, çünkü yalnızdım, kocam yanımda değildi ve kız arkadaşları vardı. Felice'le tanışana dek bu yalnızca bir oyundu. Fakat sonra gerçekten istediğimi buldum. Bu benim kadınlarla ilk deneyimimdi. Korkutucu değildi, yalnızca biraz şaşırardım." Felice onu bulaşık yıkarken ilk kez öpmeye çalıştığında nasıl şaşırıldığını anlatmaya çalışıyor. Bu, muhtemelen Felice'in -atak, inatçı, karizmatik- kısmen de olsa bir yenilik olsun diye bu namuslu ev kadınına gözüne kestirmesi gibi görünüyor. Bir ev kadını baştan çıkarmak, hele ki bir Nazi için, tamamen bir darbeydi ve bu durum yeraltı Yahudi topluluğu (veya Underground Kayıklar -kendilerini böyle isimlendiriyorlardı) için de büyük bir güvenlik sağlıyordu.

Bu yasak ilişki 1943 Nisan'ında başladı ve pek fark ettirilmeden devam etti. "Savaş zamanı herkes kendi işiyle meşguldü," diye açıklıyor Lilly garson maden suyunu koyarken, (Lilly artık alkol almıyor çünkü şeker hastası ve kalp problemi var.) "İnsanlar diğer insanların ne yaptığını dikkat etmiyordu. Erkekler yoktu, onlar uzakta savaşıyorlardı. Çok arkadaşım yoktu, o yüzden insanlar şaşırmadı." 2 Mayıs'ta Felice Lilly'nin evine taşındı. Ertesi gün Lilly, kafası karışmış Günther'e boşanmaktan söz etti. Nedenini açıklamadı. "Anlamayacaktı. Belki başka bir adamı kabul edecekti. Fakat bir kadını asla. Buna inanmayacaktı."

Çok kısa bir süre sonra, Lilly'nin yaşamını elinde tutan Felice, Lilly'ye gerçeği söyledi: O bir Yahudiydi. "Sıradan" bir kadın olarak olağandışı bir durumla karşı karşıya kalan Lilly kendini gösterdi. "Tüm isteğim onu korumaktı. Biri zor durumdaydı. Onun durumu buydu."

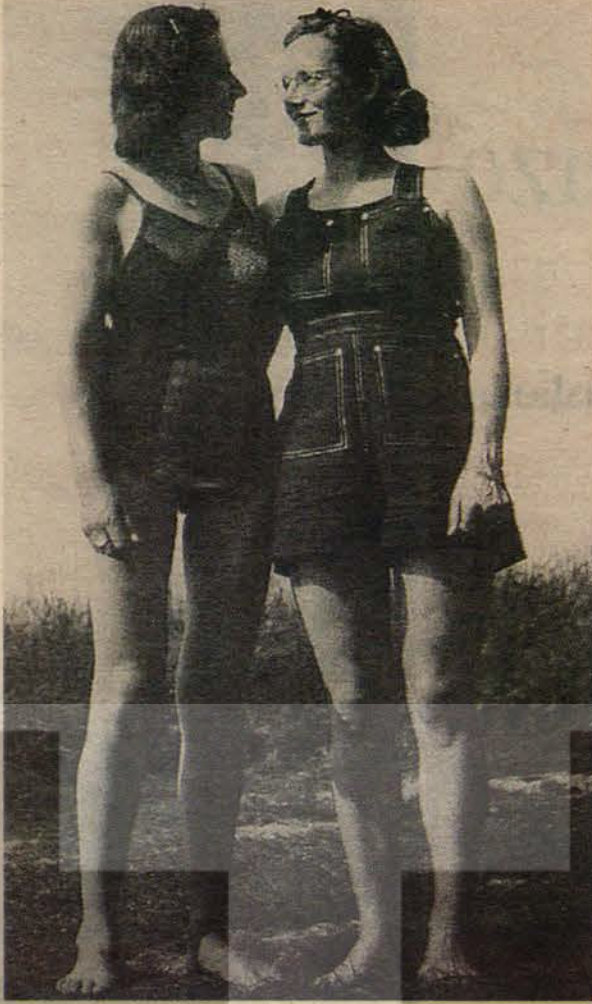
İlişkileri yeni bir boyut kazandı. Hep bir gazeteci olmak isteyen Felice takma bir isimle, bir Nazi Gazetesi olan *National Zeitung*'da çalışmaya başladı. Oradan aldığı bilgileri U-Kayıkları'na iletirdi. Ev işleri yapmaktan hiç hoşlanmayan Lilly birdenbire çılgın bir coşkuyla ev işlerine sa-

Bir Aşk Hikâyesi Aimée ve Jaguar,
Erica Fischer,
Almanca'dan çeviren: Mehmet Uksul,
Mart 98, Gendaş Yayınları.

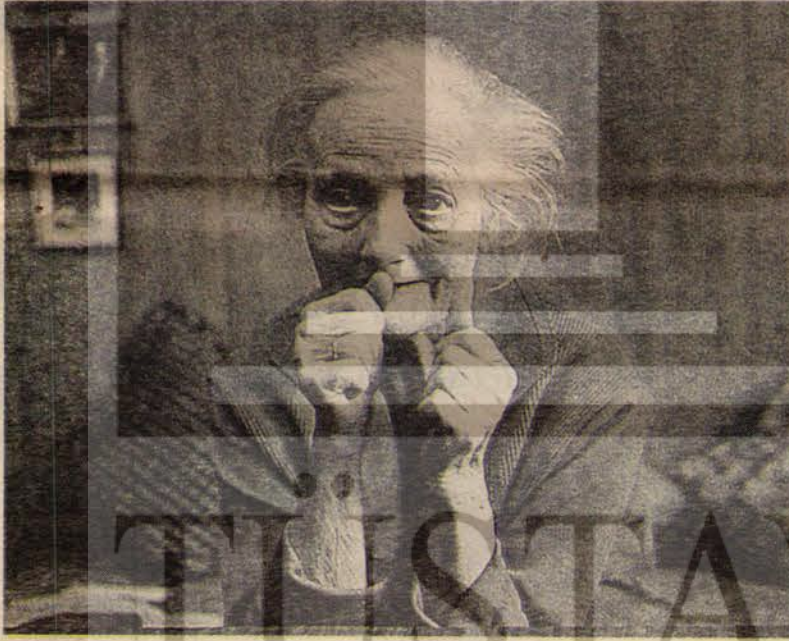
Almée ve Jaguar'ın ayrılmadan önceki son öpüşmeleri. Biri toplama kampına gönderildi, diğeri ömür boyu sirenen mateme...

rıldı. Gülümseyerek anlatıyor: "Bu, evde küçük bir oyun oynamak gibiydi. Başlangıçta giyeceklerini ütülenemi istemedi. Fakat sonra bunu benim için kabul etti. Onun için birşeyler yapmaktan hoşlanıyordum."

16 ay sonra, yüzmeye gittikleri Havel Nehri'nden dönerlerken Gestapo onları bekliyordu. Saatlerce sorguya çekildiler. Sonra SS Felice'i götürdü. Dört oğlan çocuğu annesi olmaktan başka bir statüsü olmayan Lilly'nin -ki bu nedenle Reich tarafından büyük bir ödülle ödüllendirilmişti- böylece güvenliği sağlanmış oldu; yasadışı bir Yahudiyi saklamamanın olağan koşullardaki cezası toplama kampına gönderilmektir. O gece Lilly bir günlük tutmaya başladı: Sürgünden önce Felice'i görmeye gittiği Patoloji Binası'na meyve ve domates yüklü olarak yaptığı ziyaretleri anlattı günlüğüne. Bu günlük, Felice'in Theresienstadt'taki Yahudi mahallesine gönderilmesini (ve Lilly'nin yasadışı ziyaretlerini), sonra Groos-Rosen toplama kampını ve gittikçe azalan mektup yağmurunun 1945'te kesilmesini anlatıyor. Aynı zamanda, savaşın sonuna dek evinde bir mülteciyi saklayan Lilly'nin tam da bu restoranda sonradan Yahudi olduğu ortaya çıkan üç kadınla buluşmalarını anlatıyor. Her sayfası Lilly'nin tutkusu ile damgalanmış günlük son zamanlarda yarım bırakılmış. "Günlük tutmaya Felice'in yakalandığı gün başlamıştım: Yazılanların hepsi onaydı. Gözlerim yüzünden dört yıl önce yazmayı bıraktım... Ve zaten her şeyi söylemiştim."

Şimdi oğullarının her birinin kendi ailesi var: Lilly harika bir büyükanne. Fakat Lilly'nin romantizmi oğullarına yansımıyor. "Felice benim hayatımdı," diyor açık açık bir sigara yakarken.

"Böyle olmakla doğru olamı yaptım. Çocuklar bir gün evi terk edecekler, o yüzden hayatımı onlara adayamazsın. Felice'le tanışmadan önce bile onları seviyordum- ama bu onların hayatım üzerinde söz sahibi oldukları anlamına gelmiyordu. Onlar küçükken, sahip oldukları yetenekler doğrultusunda neler yapabileceklerini düşündüm. Onların geleceğinin nasıl olacağını farkındaydım."

Lilly en büyük oğlu Bernd ve en küçük oğlu Albrecht ile pek sık görüşmüyor. Ancak üçüncü oğlu Reinhard (tiyatro tasarımcısı) ve ikinci oğlu Eberhard ile oldukça yakın. "Eberhard en çok sevdiğim oğlum. Çünkü o Yahudi ve İsrail'e gitti. Bir üniversitede dilbilimci olarak çalışıyor. Onunla gurur duyuyorum." Savaşın sonu Lilly oğullarını Yahudi olarak kaydettirdi ve geceleri kapısının arkasına tebeşirle Davud'un Yıldızı'nı çizmeye başladı. "Bu bana kendimi güvende hissettiriyordu. Şimdi bile bazen çiziyorum."

"Felice'le birlikteyken ona savaşın sonu Yahudi olacağımı söylemiştim. Tümünüyle ona ait olmak istiyordum, kesinlikle." Berlin'deki Yahudi topluluğu Lilly'nin din değiştirmesini hiç kolaylaştırmadı; iki girişimi de kaba bir biçimde reddedi-

di. "İkinci kez reddedilmek normal fakat üçüncü kez denemedim. Beni kızdırdılar, çok gururluydum. Onlara yaptığım şeyleri söylemek istemedim. Hiçbir şeyi ispat etmek zorunda değilim. Evimde bir sinagogum var. Cuma geceleri mum yakıyorum, domuz eti yemiyorum, İbraniye dua ediyorum. Yahudi gibi hissediyorum."

Lilly 1983'e dek bir tekstil şirketinde temizlikçi olarak çalıştı. Fakat bundan pek hoşlanmıyordu. Lilly hoş sohbet bir insan, canlı, keskin, sabırsız, komik, yaratıcı bir zekâyâ sahip. Felice'in ilginç yanlarına ilişkin bir örnek vermesini isteyince ellerini masanın üzerinde birleştirdi ve anlatmaya başladı.

Birlikte izlemeye gittikleri filmde başrol oyuncusu erkek sevgilisine, "Sevgilim için bir bilezik," diyerek bir armağan verir. Hemen ardından, Felice Lilly'yi alır ve doğruca bir kuyumcuya götürür ve filmdeki jesti tekrarlar, "Çok pahalı olmasına ve fazla parası olmamasına rağmen." Bu alıngan yaşlı kadının ikincil bir rol oynadığına inanmak zor olsa da söylediğine göre: "Felice güçlü, baskın bir kişiliğe sahipti. Fakat hayatımda ilk kez birinin benden daha güçlü olmasını önemsemedim."

Felice'in mirası yalnızca o iki çantayı dolduracak kadar değil. Lilly hemen hemen hepsini ele geçirmiş. Çantasına yeniden uzanıyor ve lastik bir bandı çözüp siyah bir defter veriyor bana: Almée ve Jaguar'ın mektuplarını ve şiirlerini özenle kopya ettiği Gözyaşı Defteri. "El yazısını bile kopya ettim," diyor. Bu doğru: Sararmış sayfalarda Felice'in yeşil mürekkebi, farklı güçlü karalamaları. "Bu, benim el yazım şimdi," diye ekliyor.

Medyanın hikâyesiyle ilgilenmesine alışmış. Ayrıca bu durum ona yardımcı da oluyor. "Felice'in milyonlarca insandan biri olmasını istemiyorum. İnsanları Felice'in bir insan olarak varlığından haberdar etmek istiyorum. Felice'i yaşatmak istiyorum," diyor yumruklarını sertçe masaya vururken. Kendininkinin yanısıra başka bir insanın hayatının sorumluluğunu taşımak dayanılmaz bir yük olmalı, diyorum. Lilly sertçe bakarak, "Hayır, biz tekiz," diyor.

Röportaj: Harriet Lane, Observer Life, 23 Şubat 1997. Çeviren: Gamze Göker.

islamcı hemcinslerimize bakarken

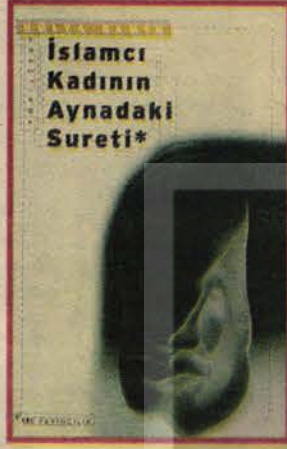
hülya demir'in islamcı kadınlarla ilgili araştırması gerçekten titiz ve faydalı bir çalışma.

Islam, bu topraklarda düşünce ve siyasetin önemli unsurlarından birisi. hedefi, amaçları ve yöntemleri daha belirlenmiş islamcılar ise uzun bir zamandır politikanın önemli bir parçası halindedir. kadınların islamcı politikanın önemli unsurlarından biri olması da epeydir yaşadığımız bir olgu. örtülü kadınların kamusal alanda yer alma mücadelesi uzun zamandır türkiye islamcılığının kamuya dönük yüzü.

feministler ve kadınlarla ilgili söz söyleyen herkes açısından bu konu daha karmaşık. bir yanda islam'ın kadınların hayatını kısıtlayan niteliği, bir yanda bir grup kadının inançlarından dolayı özgürlüklerinin kısıtlanması. birçok muhalif akım bu iki unsurun birinden birini öne çıkararak, bir tanesine karşı konumlanmaya öncelik vererek siyasal duruşlarını belirlediler. devletin islamcılara karşı tavrı, bu kurumla arası iyi olmayanları ister istemez pasif bir pozisyona itiyor. başlarını örten kızlar üniversiteye alınmazken, itilip kakılırken, en büyük politik güç olan devlet onların başını ezmeye çalışırken islamcılara karşı politik mücadele vermek ne derece doğru olur?

ama hemen herkes islamcılığa karşı bir ideolojik mücadele yürütme ihtiyacı konusunda hemfikir. böyle bir mücadelenin gereklerinden birisi de o cephede neler olup bittiğinin, ne tür fikri mecralarda gezinildiğinin, çeşitli eğilimler arasındaki farkların kavranılması.

işte hülya demir'in islamcı kadının aynadaki sureti adlı kitabı böyle bir ihtiyaca cevap veriyor. kitap neredeyse tamamen islamcı kaynaklara dayanıyor. hülya demir, pek rastlanmayan ve hasreti çekilen bir tavır

Hülya Demir
İslamcı Kadının Aynadaki Sureti
Sel Yayıncılık, 1998.

göstermiş; hiçbir konuda geçerli kaynak göstermeden fikir ileri sürmüyor. islami kadın yayınları arasında geniş bir tarama yapmış ve çok çarpıcı, bir kısmını hiç ummayacağımız sonuçlara ulaşmış. kendisi kitabıyla ilgili olarak şunları söylüyor:

"*İslamcı Kadınların Aynadaki Sureti*, İslamcı kadınları kendi söylemleriyle hapsedmekten çok onları tanımayı ve tanıtmayı amaçlıyor. İslamcı kadının aynadaki bu suretinden kimileri hoşlanmamış olabilir. Kimileri de aynanın sırtını arkasını merak edebilir.

Biz sureti önemseyenlerdeniz."

konuyu ele alırken belli bir mesafe ve nesnellik sağlayan bununla birlikte kendi tavrını ifade edebilme maharetini gösteren hülya demir, araştırma tanımını fazlasıyla hak eden kitabında islamcı kadınlarla ve islamcı kadın hareketiyle ilgili birçok önemli soruyu cevaplayabilmesini sağlayacak veriler sunuyor okuruna.

sadece kadınların kurtuluşuyla ilgilenenler için değil, türkiye'yle ilgili düşünmek ve yorum yapmak isteyen herkes için ilginç ve faydalı olabilecek bir kitap. tavsiye ederim.

ayşe düzkan

Kanseri de yendi!

Guardian gazetesinden Maureen Freely feminist yazar Marilyn French'le son kitabı *Cehennemdeki Mevsimim* ve yaşamının yeni gidişatı üzerine konuştu.

Yıllar önce French'le yaptığı ilk röportajda feminist bir dergide çalışan yenyetme bir gazeteci olduğunu açıklayan Freely, onun yönlendirmelerinden çok yararlandığını itiraf ediyor. Bu ikinci görüşmelerinin ana teması French'in hastalığını ve iyileşmesini anlatan *My Season In Hell* (Cehennemdeki Mevsimim) adlı kitabı. Beş yıl önce gırtlak kanserine yakalanan Marilyn French bu ölümcül hastalıktan kurtulmayı başararak doktorları şaşırtmış. Hastalığın kötü etkilerinden kurtulmuş olduğu düşünülebilir ama tedavi sırasında kullandığı ilaçların neden olduğu hasar ve yarım milyon dolara varan tıbbi harcama dikkate alınmazsa... Şu an hâlâ ilaç kullanmaya devam ediyor, daha ne kadar ömrünün kaldığını kimse bilemiyor ama piyasaya çıkan yeni kitabında bir karamsarlık ya da ilaç kullanma kılavuzu havasından çok onun yaşama bakış açısını dışavuran bir tat göze çarpıyor. Öykü mutlu bir sonla noktalanmış.

Arkadaşlarının (Gloria Steinem

de bunlardan biri) ve çocuklarının özverisi ve desteği Marilyn'in iyileşmesinde büyük rol oynadı. Kendisi bile bu çabalar karşısında şaşkın. Yalnız yaşıyor ve kanser olana dek kimseyi yardıma çağıracağını düşünmemiş. Yalnızca bir zamanlar onlara baktığı için başkalarının da şimdi kendisine bakacağını bilmek onun için büyük bir rahatlık. Ama kanserin yaptığı en iyi işin ondan geleceğini çalmak olduğunu söylüyor: "Şimdiki zamana yapışınca kendimi günün, anın, bugün yaptığım her şeyin tadına varmaya adanmıştım," diyor.

Kitabında hastalığın yaşamının çoğunu verdiği siyasi çalışmalarını ve feminist kimliğini nasıl etkilediğini anlatmış ama bulduğumuz zaman bunlardan söz ederken mutluydu.

Anlattığına göre yaşamının çoğunu insanlara annelik ederek geçirmişti. Ebeveynleri için bile sorumluluk duymuştu. "Bu yüzden ben onların ebeveyni oldum. Ama bunun farkında değildim. Ancak son on yıldır bunu tavrı edindiğimin farkına vardım. Kocam için, çocuklarım

için, arkadaşlarım için sorumluluk üstleniyordum..." Tabii, tanımadığı insanlar için de!

"Ben bu sorumluluk duygusunu harekete de taşıdım. Dünyanın yalnızca kadınlar için değil bütün öteki insanlar için de nasıl daha fazla mutluluk verici olabileceğine dair bir hayalim var. Bunun sorumluluğunu taşıdım. İnsanları buna inandırmak üzere, bu hayalin gerçekleşmesi için sorumluluk duydum. Bu siyasi iklimde hiçbir şey bir olasılık olmaktan öteye gidemezdi, bu yüzden düş kırıklığına uğramaya başlamıştım... Şimdi bu düş kırıklığından eser yok içimde çünkü kendim zaten çok sarsılmış durumdayım, kendim de bir şey yapabileceğimi sanmıyorum."

Hayalinden vaz mı geçti anlamına geliyor mu? "Hayır. Ona hâlâ bütünüyle inanıyorum ama artık görev başkalarında, başka bir kuşakta. Bu iklimde hiçbir şey gerçekleşmeyecek, iyi olan hiçbir şey. Bir komplodan bile söz edemezsiniz. Ted Turner ve Rupert Murdoch gibi medyayı elinde tutan adamlar kadınlar ve solcuları susturmanın en iyi yolunun onların yazılarını basmamakta ya da onların sesini duyulmaz hale getirmekte olduğu konusunda bir mutabakat sağlamışlar, deyin işin içinden çıkmazsınız."

"En son ne zaman bir feministin yazısını birinci sayfada okuduğumu anımsamıyorum. Artık hiçbir feministin uzun vadeli bir toplumsal değişim hayalinden söz ettiğini duymazsınız. Yetmişlerde duydunuz ama bugün onları kimse yayımlamaz. Gloria Steinem basına en yakın duran feminist çünkü çekici görünüyor ve radikal laflar etmiyor. Bize bütün kapıları kapadılar."

Ama bu köklerde önemli gelişmelerin oluşmadığı anlamına gelmiyordu. Her zaman işleyen bir dişi kültür var: "Gerçek feminizm eril dünya ile karışan ve bir kurum çerçevesinde gücünü sabitleyen herhangi bir topluluk ya da kuruluş içinde yerleşmez. Feminizm bunu yapmaz. Feminizm Cumhuriyetçi olmak gibidir. Bir görüş biçimidir. Feminizm kadınların da erkekler kadar önemli olduklarına inanmaktadır. Bu yüzden gerçek feminizm iki üç kişiden oluşan kadın topluluklarının yaşadıkları bölgede ne yapılması gerekiyorsa onları yapmalarını önerir. Kadınlar ülkenin her yerinde yerel çalışmalar yapıyorlar. Ama küresel olarak başımıza gelenler çok sinsice geliştirilmiş, çok korkunç şeyler ve savaşı sürdürecektir bizim yok."

Ülke çapında düşünürken de bir çaresizlik duygusuna kapılıyor. Amerikalılar, sağcılar ve "pek çok oportünist havari" ile birlikte uzun ve zorlu bir koşudan sonra hedeflerine ulaşıyor.

"O kadar örgütlüler ki. Halkla

ilişkilerde çok başarılılar. Geride kalan bizler ise onlara boyun eğiyoruz." Tek zarar gören feminizm değildi. Amerikan sağ devlet kamuya hizmet veren tip kurumlarını başarıyla yerle bir etti ve sosyal güvenlik ve kamu eğitiminin de hakından gelme yolundalar. "Bu inanılmaz! Bu mide bulandırıcı! Bizim en son büyük... faşist devlet olamızı istiyorlar onlar."

Marilyn French sesini yükselttiği günlerde, piyasada erkek edebiyatçıların egemenliği vardı. Birçoğuna hayranlık duyuyordu French. Mamet harikaydı, Sam Sheppard bazen iyi gelebilirdi, Mailer "aptal oynamadığı zamanlarda çok yetenekli bulunabilecek" bir yazardı. Ya Updike ve Roth? Boş versenize. "Onlar son on on beş yılı kendi ikinci kişilikleriyle ilgili kitaplar yazarak geçirdiler. Kendilerine duydukları aşırı ilgi çok feci." Updike'ı, en son bir yapıtında penise güzelliği ve pembe-mor rengi nedeniyle övgü yazdığını okuduktan sonra bir tarafa bıraktığını anlatıyor French: "Bunlarda hiç utanma arlanma yok mu, diye düşündüm."

Ama onu bir erkek düşmanı olarak adlandırmayın. Updike'a yönelttiği eleştiriler Simone de Beauvoir hakkında söylediklerinin yanında hafif kahyor. French'e kitabında bu konuda yaptığı bir değinmeyi anımsattığımda gülümüyor ve "Kendi kahramanlarımıza taş atmaya cesaretimiz yok," diyor. "İçinde bulunduğumuz zaman bizi ve hayallerimizi kısıtlıyor. Ama bir gün gelecek insanlar bizim feminizmle ilgili yazdıklarımızı okuyacaklar ve bizi geri kafalı bulacaklar."

Eve dönerken, bir zamanlar tanıdığım ve korktuğum güçlü, kıvrak zekâlı, ileriye yönelik planları olan Marilyn ile şimdi yaşamı neden umutsuz bulduğunu açıklarken bile neşeli ve eğleniyormuş gibi görünen yeni Marilyn arasındaki farkı çözmeye çalışıyordum. Eski Marilyn'e atfettiği sorumluluk duygusu onu yaşamı ağırbaşlılıkla ele almanın yanı sıra büyük bir yüreklilikle yazmaya da yöneltmiş olmalı.

Yaşamları örnek olmaktan uzak kurmaca karakterler hakkında yazarken, sesi ne kadar anaç geliyordu... Okurlarını özenle yönlendirmesi gereken yaramaz kız evlatlar gibi görmüştü sanki. Ama şimdi bu yorucu uğraştan vazgeçiyor ve kendi kafasındakileri dile getiriyor. Kafasındakiler alışılmadık düşünceler, onun sandığından çok daha fazla alışılmadık hem de. Umarım önünde uzun yıllar vardır ve umarım yazmaktan haz almayı sürdürür çünkü daha söyleyecek çok s'özü var.

Maureen Freely'nin *Guardian* 2'de 22 Ekim 1998'de yayımlanan söyleşisinden derleyen Gamze Deniz

bir kitap okudum...

marylin french'i ilk 1981 yılında okudum. ağır bir yıld. şimdilerde resim sanatıyla ilgilenen kenan evren'in başkanlığında darbe yapılmıştı. bunun benim için kişisel anlamı kendimin ve yakın arkadaşlarımın, çevremın her an gözaltına alınma ve işkence görme riskiyle karşı karşıya olmasıydı. ama benim için kişisel anlamı olan başka şeyler de oluyordu. büyüyordum. artık havai bir genç kız değil, kadere annelerimizinkine, teyzelerimizinkine benzeyen bir kadın oluyordum ve bu en az darbe olması kadar şaşırtıcı ve sarsıcı bir gelişmeydi benim için. işte basılma tehlikesi olan bir evde bir türlü başedemediğim çamaşırlarla uğraşırken, bir kadın arkadaşım bana çok methettiği bir kitabı ödünç verdi; bu marylin french'in kadınlara mahsus adlı romanıydı.

kitabı bir çırpıda ağlaya ağlaya okudum. romanın kahramanları bana benzemiyordu, onlara benzeyen kimseyi tanımiyordum, olayların geçtiği çevre bana yabancıydı ama kitabı bitirdiğimde benimle ilgili bir şey okuduğum duygusu içimi doldurmuştu. benimle ilgiliydi ve söyledikleri doğrudu.

âşık olduğum bir adamla evliydim, kitabı ona gösterdim. atlaya atlaya okudu. kendisi farkında mıdır bilmiyorum ama beni bu kadar etkileyen bir şeyin tamamını okumaya üşenmesi en kırıldığım davranışlarından birisidir.

birkaç ay sonra darbe koşullarında kaybettiğim kadın arkadaşlarımı buldum, hepsi aynı kitabı okuyup aynı biçimde etkilenmişlerdi.

kocam marylin french'e burun kıvrıyordu, "bu kadın kadınlarla erkekler arasında sınıf çelişkisi gibi bir şey olduğunu söylüyor. sen deli misin, buna inanılır mı?" diyordu.

inandık, buna inandığımız için başka şeyler uğruna da mücadele ettik, başka bir hayat yaşadık.

marylin french bize, kocamın aklımın almayıp bizi ağlatan şeyi, bir türlü cevaplayamadığımız sorunun cevabını fark ettirmişti.

ellerine sağlık.

ayşe düzkan

• 1,5 yaşındaki melek yavruma puset arıyorum.
Vildan. 0212 252 92 84.

• Yurtiçi ya da yurtdışı geziye çıkanlar, dünyanın neresinde olursa olsun zamanla sınırlı ev mekânı arayanlar, aile yanında, ekonomik konut isteyenler, bizi arayın.
İstanbul konut paylaşım merkezi.
Tel, Faks: 0212 256 84 73.
e-mail: abaktir@hotmail.com

• Fransızca ders almak isteyenler, akşam 19.00'dan sonra arayabilirler.
Tel: 0212 212 99 94.

• Aynı evi paylaşacak arkadaş arıyorum, haberleşmek için *Pazartesi*'ye not bırakabilirsiniz, Burcu Han.

• Gönüllü çalışacak arkadaşlara ihtiyacımız var.
Kadın Eserleri Kütüphanesi.
Tel: 0212 534 95 50.

• Yıllarca tekstil atölyelerinde makinacılık yaptım, şu anda işsizim, iş arıyorum. Farklı bir alanda da çalışabilirim. Hanım.
Tel: 0212 294 82 62.

• Gülüm, bu yıl ve gelecek bütün yıllar birlikteyiz değil mi?
C. B.

• Bayandan özel direksiyon dersi verilir. Sema Yalçın.
Tel: 0532 274 84 03.

Dağıtımımızda problemler var. Siz de *Pazartesi*'yi zor bulanlardansanız abone olun, bulamayanları abone edin. *Pazartesi* ayağınıza kadar gelsin.

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı:
Soyadı:
Adres:
.....
.....
Abone süresi:
Başlangıç tarihi:

Türkiye içi:

Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 3.600.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.800.000 TL.

Türkiye dışı:

Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Semra Emre,
Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi,
İstanbul.

Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay *Pazartesi*'ni postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

*Kadın
hareketinin
ortak
gündemini
oluşturalım.*

1999

*dayanışma,
mücadele,
umut
yılı olsun!*

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.

Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioglu,
Füsün Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç,
Meltem Ahiska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun,
Nevin Cerav, Nural Yasin, Sonat Zelyüt,
Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioglu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer,
Semra Can. (İllüstratör): Rana Mermertaş.

Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 292 07 39, 249 59 59,
292 07 47, 244 23 94

e-mail: pazartesidergi@superonline.com

Ankara faks: (0312) 215 34 82

Renk ayırımı: Mondo

Baskı: Prizma Press, Merte, İstanbul.

Dağıtım: Bir-Yay.

Kadınlara mahsus gazete
PAZARTESİ
ISSN 1300-8536

SAYI: 46 OCAK 1999

300.000 TL. (KDV DAHİL)

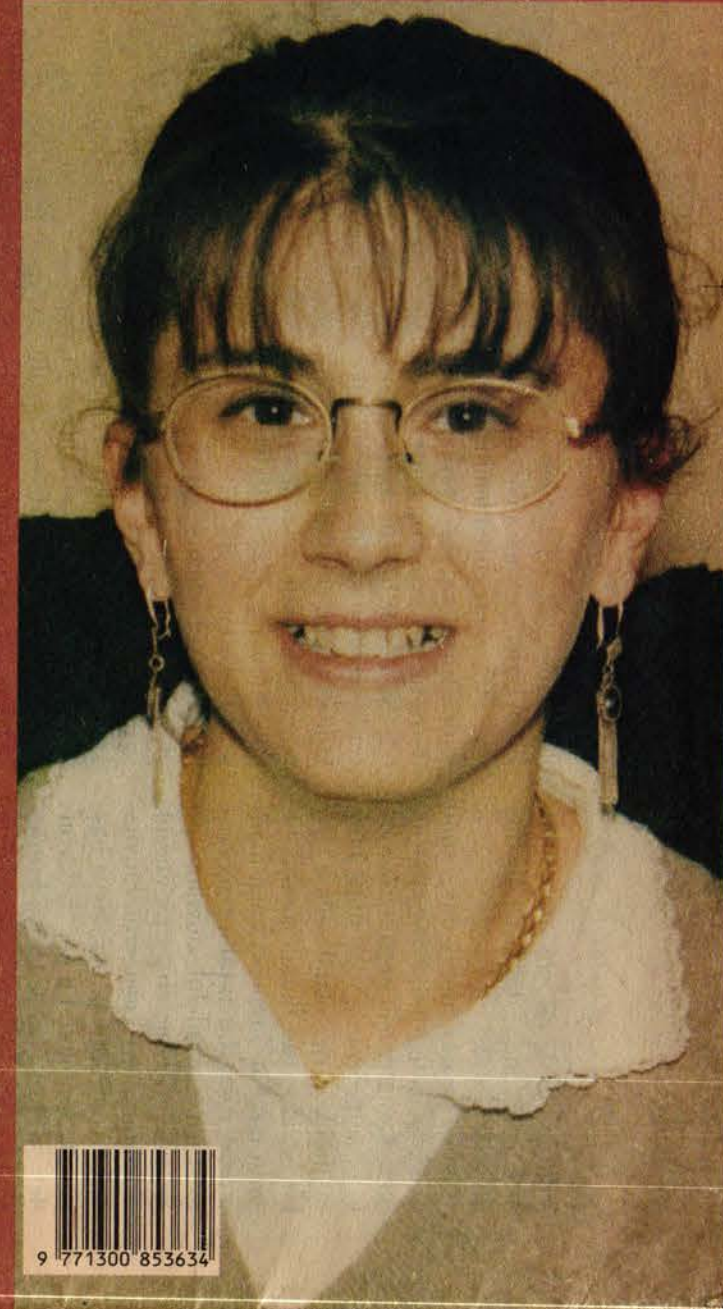
*ilaheler
fos çıktı*
**SEN DE Mİ
COURTNEY?**

bir kâbus
**ONUNLA AYNI
İŞYERİNDE
ÇALIŞMAK**

**KİBARIYE DE
ALDATILDI!**

**BU DEFA BİZ
KAZANDIK!**

*asiye güzel'in
tecavüz davasında
psikolojik rapor
kanıt sayıldı*

9 771300 853634